

פרשת השבוע "זאתחנן – נחמו"

ובו ט"ז עניינים בביאור הפרשה ופרק נחשבה מאת הגאון הצדיק רבי יחיאל הלוי
נוביק שליט"א ראש כולל דעת יוסף אשדוד.

בומרנג – חץ מושחז שתוזר לאחריו.

"בעין הסערה" – ליבת הסיפור.

המסלול האחרון

[פרק 1] (פרק ק"ט)

"מה רוצים האוונגליסטים?"

בומרנג (מאת הרב רבי יאיר וינשטוק שליט"א)

מתפרסם לרגל היארצייט ה-20 של א"מ הצוה"ח מרת

שפרה וינשטוק ע"ה

~~~~~
א) מי שהניח תפילין של ר"ת ולא כיון לצאת ידי הספק האם עבר על
בל תגרע?

שהוסיף, ברם לא תגרעו מה צורך לומר?
והרי אם גרע לא קיים את מצוות
הבורא, שהרי גרע ממה שהתבקש
לעשות?

ובאמת יש להקשות מה ראה רש"י
צורך לפרש את דברי הכתוב והלא
הדברים מבוארים הם בלאו הכי?
ובשפת"ח הקשה באופן אחר קצת, דלא
תגרעו מובן מאליו שהוא על זה הדרך
ולא היה צריך לכתוב כלל ולא תגרעו,
ואף שרש"י לא נחת לפרש את הכוונה,

איתא בפרשה (פ"ד פ"ג) "לא תוסיפו
על הדבר אשר אנוכי מצוה אתכם ולא
תגרעו ממנו לשמור את מצוות ה'
אלוקיכם אשר אנוכי מצוה אתכם".

וברש"י: כגון חמש פרשיות בתפילין,
חמשת מינין בלולב, וחמש ציציות, וכן
לא תגרעו".

צ"ב למה צריכים לומר ולא תגרעו,
בשלמא לא תוסיפו מובן, דס"ד דמה
בכך שיוסיף שהרי בכלל מאתים מנה
והרי קיים את מצוות הבורא ומה בכך

איש בעולם שיניח רק את תפילין דר"ת וברור שמי שיעשה כן הוא קרקפתא דלא מנח תפילין כלל, אלא נוהגים לאחר שהניחו את רש"י וברכו עליו להניח את שיטת ר"ת כתוספת במצוה למיחש גם לשיטתו (ולספרדים מניחים את שניהם כאחת בתפילין קטנים מאד) ולפיכך לא יברכו כלל על התפילין ואין זה כמו אחד שהניח תפילין של רש"י ועשה הפסקה שיש בה היסח הדעת דצריך להניח מחדש את התפילין בברכה.

ברם כלפי ר"ת איש לא יחמיר לברך על התפילין כי כל כוונת המניחים רק לחומרא בעלמא לצאת ידי כל הספיקות ויש שמחמירים להניח גם תפילין דשימושא רבא, וכבר אמר הגר"א זי"ע שאם נחוש לכל השיטות צריכים אנו להניח כמה עשרות תפילין כדי לצאת את כל השיטות ולפיכך אמר שאין כל עניין להחמיר דכמעט אין לדבר סוף.

(ומכל מקום) מצינו להגאון הצדיק רבי חיים פנחס שיינברג זצוק"ל דבמצוות ציצית החמיר מאד ולבש כ"ח טליתות עם ציציות כדי לצאת את כל השיטות בקשרים ויש אומרים שלבש כמאה טלית קטן"ס).

והנה בשו"ע (או"ח סימן ל"ד ס"ב) כתב "ירא שמים יצא ידי שניהם ויעשה שני זוגות תפילין ויניח שניהם ויכווין בהנחתם, באותם שהם אליבא דהלכתא אני יוצא ידי חובתי והשאר הם כרצועה בעלמא" וכתב במשנ"ב שם שצריך מאד להיזהר בזה שלא יכווין בהנחתם רק לצאת ידי ספיקא ולא בסתמא לשם קיום מצוה, ובביאור הלכה העיר דאם לא יכווין כך שעושה רק לצאת ידי ספיקא יש בזה חשש לא תגרע שהרי אם

אבל הרי מובן שכוונתו היא לעשות ג' פרשיות או ג' ציציות, דנראה לו עיקר הקושי דנלמד מכלל לא תוסיפו מהו לא תגרעו בלי לפרש כלל. וכתב ליישב ע"ז דלולי כן הוי אמינא דמאי לא תוסיפו, לא תעשו סייג ולהוסיף על דברי התורה להחמיר, שכל המוסיף גורע, וזהו פירוש לא תגרעו, כלומר הוי אמינא דעצם ההוספה תביא לגריעותא, כלומר סופך שתבוא לידי גריעותא, כפי שאירע אצל חוה שהוסיפה על הציווי ולבסוף גרעה מהמצוה. על זה כותב רש"י דכל דבר הוא בפני עצמו ואין פירוש לא תגרעו ביאור ללא תוסיפו. ובזה נראה ליישב גם את הקושיות דלעיל דמיבעי לן לידע דלא תגרעו היא חפצא בפני עצמה ולא פירוש לעניין.

ולפי דברי רש"י כל לא תוסיפו ובל תגרעו הוא שינוי בצורת המצוה הן לטיבותא והן לגריעותא, והאיסור הוא, שכן נצטוונו לעשות את רצון הבורא כפי שחקק אותו יתברך ואין אנו "מאן דאמר" במצוה, ברם אם האדם פועל במצוה כפי הבנתו הרי שאין הוא עושה את רצון הבורא אלא את רצון עצמו וחסר בכל עשיית המצוה.

והנה כידוע מנהג העולם בפרט אלו הספרדים והחסידיים שחוששים לשיטת ר"ת בצורת הנחת הפרשיות בתפילין, דאליבא דר"ת צורת הנחת הפרשיות שונה ממה שרש"י פירש ולשיטת רש"י אם יניח תפילין כשיטת ר"ת לא קיים את המצוה וכן להיפך, ועיין צורת ההנחה (או"ח סי' ל"ד ס"א) וכל אלו שמניחים שניהם עושים זאת מצד ספיקא דדינא.

ואע"ג דכבר נהגו עלמא דשיטת רש"י היא העיקר ואין נוטין ממנו כלל ואין

הראוי אולי נחשב כלא הניח תפילין הללו כלל כי היפך את הסדר אבל אין זה כעשה רק ג' פרשיות שהרי עשה ד' פרשיות אלא שלא עשה אותן בסדר הראוי ולמעשה הרי התכוון לקיים את מצוות תפילין בפועל בשיטת רש"י, אז אף אם נאמר שכשמניח פעם נוספת תפילין פסולות שנפסלו בשל איזו שהיא סיבה האם בשל זה נחשבנו כמגרע מצוה?

נגדיר זאת אולי כלובש תפילין עם פרשיות פסולות ועל זה הצד לא הניח את התפילין כלל ולא כמגרע, שהרי לא עשה בזה ג' טוטפות שמראה להדיא שהוא מגרע בצורת המצוה. ולפיכך בדיעבד יש אולי מקום להמליץ על אותם אלו שאינם מוסרים מודעה להדיא שהם מניחים תפילין דר"ת רק לחומרא ולא כדי לצאת ידי חובת המצוה ולא די ב"אן סהדי" כפי שהעיר ב"ביאור הלכה".

על זה הצד יש לנו להחשיבו כלא הניח את התפילין השניות כלל, ואף שבזה לא הרוויח עשיית מצוה (אם שיטת ר"ת איננה נכונה) מכל מקום לא עבר על לא תגרע, ומכל מקום על הצד שאומר שעושה כן רק לחוש לצאת ידי הספק, על זה הצד שאין שיטת ר"ת נכונה גם כן לא הרוויח מאומה, נמצא שעצם זה שלא כיון לא גרע מאם כיוון.

ברם נראה דהביאור הלכה סבר שזה גרע מהניח תפילין פסולות דתלוי מחמת מה נפסלות התפילין, דאם פסולות הן בשל טעות שנפלה בפרשיות שיש כאן ד' פרשיות אלא שהן פרשיות פסולות מחמת איזו שהיא טעות בהן בכה"ג הוי לא קיים המצוה כלל, אבל היכא שצורת הפרשיות אינה נכונה הרי שהפרשיות

האמת עם רש"י והוא החליף הפרשיות נמצא שאין לו יותר מבי' פרשיות שקבועים כהלכתן ודומה הדבר למי שעשה ג' טוטפות בתפילין ולפיכך אם לא יכוין להדיא לא יועיל כאן סתמא לומר שכוונתו רק לצאת ידי ספיקא, דהא קיימ"ל (ר"ה דף כ"ח ע"ב) דבזמנה של המצוה אף אם לא כיון להוסיף עובר בסתמא על כל תוסיף ומה לי כל תוסיף או כל תגרע.

וצ"ע בפועל, אם אכן כל אלו שמניחים תפילין דר"ת אומרים להדיא שאינם מניחים רק לצאת ידי ספיקא, דלפי דברי המשנה ברורה כל שלא אמר כן להדיא עבר חלילה על כל תגרע ונמצא שתקנתו זו היא קלקלתו ויש רבים שלא מודעים כלל לענין.

איברא דב"טורי אבן" בר"ה בהאי סוגיא (באבני מילואים) העלה שאין נראה בעניין דלא תגרע שמי שלא יקיים מצוה שיעבור על כל תגרע אף שמצד שורת ההיגיון היה מקום לומר במכ"ש דאם אחד שקיים מצוה אלא שחיסר אחד מפרטי המצוה עבר בבל תגרע לא כ"ש זה שלא קיים את המצוה שעובר על כל תגרע, שהרי גרע את כל המצוה.

ברם אין הדברים כן, דלשון גרעון אינו שייך רק כשמקיים מצוה אלא שאינו מקיים את המצוה בשלימות אבל אם לא קיים את המצוה כלל אי אפשר לומר שהוא מגרע אלא מבטל ושני דברים הם, הלכך אין גירוע נופל רק במי שעושה ג' טוטפות בתפילין או ג' ציציות שכולם מעכבים זה את זה.

ולפי זה יש לדון במי שמניח את רש"י והרי קיים את המצוה כראוי אלא שאחרי כן הניח את ר"ת ולו יצויר שלשיטת רש"י שהפרשיות אינן בסדר

אזהרה להדיא ולמה לי לכתוב לשון
 כאשר ציווך כיון שזה כתוב כבר בפירוש
 בתורה, דומיא זה שדרשו וזבחת מבקרך
 כאשר ציוויתך מלמד שנצטוו על פה
 בהלכות שחיטה, דלשון כאשר ציוויתך
 משמע לשון צוואה בעל פה, ודומיא דהכי
 גבי שבת ועל כן חייבים לומר דזה היה
 במרה.

וב'רנת יצחק' תמה למה רק במשנה
 תורה נאמר הלשון כאשר ציווך במרה
 ולא במתן תורה בפרשת יתרו? והנה יש
 לחקור לגבי שבת דמרה מאיזה ענין
 ניתנה להם, דהנה מצינו תרי ענייני גבי
 שבת, חדא מטעם שנעשה לזכירת יציאת
 מצרים וכמו בכל המועדות שניתנו
 לישראל זכר ליציאת מצרים.

עוד טעם יש בשבת שהיא זיכרון למעשה
 בראשית וגבי שבת שניתנה להם במרה,
 האם ניתנה להם משני הטעמים זכר
 ליציאת מצרים וזכר למעשה בראשית,
 או שהיא רק זכר ליציאת מצרים ולא
 זכר למעשה בראשית ובפרשת המן נוסף
 להם הציווי זכר למעשה בראשית.

ונראה לפשוט דבמרה ניתנה להם השבת
 רק זכר ליציאת מצרים דהנה תמהו שם
 בתוס' (שבת דף פ"ז ע"ב) דאם נצטוו
 במרה על השבת למה אמרו בגמ' בפר' כל
 כתבי (דף קי"ח ע"ב) "אלמלי שמרו
 ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהן
 אומה ולשון שנאמר ויהי ביום השביעי
 יצאו מן העם ללקוט וגו' וכתוב בתריה
 ויבוא עמלק" ואי נצטוו במרה אמאי הוי
 שבת ראשונה והלא במרה כבר נצטוו
 קודם לכן ועמלק הגיע רק לאחר מיכן
 כשהייתה שבת שלישית כפי שדקדקו
 שם, יעוי"ש שהניחו בתימה.

ברם אם נאמר דשבת שנצטוו במרה
 הייתה רק זכר ליציאת מצרים אי"כ

כאילו לא הושמו כלל, וכאילו שם רק
 שתי פרשיות בלבד ובכה"ג גרע מלא
 קיים את המצוה כלל שהרי אלו שתי
 טוטפות ומה לי שתי טוטפות לחוד ומה
 לי ד' כששתים אינן עשויות בסדר הנכון,
 הרי כאילו לא הונחו כלל, ולפיכך חשיבי
 הני כעשה את המצוה בגרעון ולא
 כמבטל גרידא ואין זה קשור לדברי
 הטורי אבן כלל. ויש כאן צדדים לכאן
 ולכאן וצ"ב.

(ב) מאיזה טעם נצטוו על השבת במרה?

איתא בפרשה (פ' ה' פס' י"ב) **"שמור
 את יום השבת לקדשו כאשר ציוך ה'
 אלוקיך"**.

ובפרש"י: קודם מתן תורה במרה.

וכונתו פשוטה, דע"כ אי אפשר לומר
 בשעת מתן תורה, דהרי משנה תורה היא
 חזרה על עשרת הדברות, ועל כורח צ"ל
 דנצטוו קודם לכן והיינו במרה, כדאיתא
 במס' שבת (דף פ"ז ע"ב)

ברם כבר תמה ברא"מ דמנ"ל דהכוונה
 למרה ודלמא לפרשת המן שהרי בפרשת
 שלח איתא דמשה רבינו הזהירם על
 השבת בפרשת המן והביא דהתוס' כבר
 עמדו בזה במס' שבת דף פ"ז ע"ב (ד"ה
 כאשר ציווך במרה) ותירצו דכיון דגבי
 כיבוד אב ואם מוזכר ג"כ כאשר ציווך,
 והתם אי אפשר לומר רק במרה, דהתם
 כתיב ביה חוק ומשפט, וא"כ גבי שבת יש
 לפרש בפרשת מרה והכי משמע מדברי
 רב יהודה דמפיק לתרווייהו מכאשר
 ציווך.

ובגו"א תמה על עצם הקושיא, דכיון
 דכתיב כאן לשון צוואה בעל פה ע"כ דזה
 קאי במרה, דבפרשת המן כתיב שם

משום מעשה בראשית וזה לא היה הטעם של מרה.

ברם יש להעיר מדברי "אבודרהם" בסדר מעריב של שבת דעמד בשאלה מפני מה אין אומרים "אתה בחרתנו" בכל שבת כפי שאנו אומרים במועדים? והטעם כי על השבת נצטוו במרה ושם עוד לא בחר בנו הקב"ה כעס, דרך במתן תורה בחר הקב"ה בנו כעס על כן אין לומר אתה בחרתנו. משא"כ המועדות כולם נצטוונו עליהם לאחר שנבחרנו כעס.

והנה תפילת מעריב של שבת היא זכר לבריאת העולם ולא ליציאת מצרים ולכאורה נראה דהוא מפרש דבמרה בעת שנצטוונו על השבת הוי הטעם משום זכר למעשה בראשית ולא משום יציאת מצרים וזה אינו עולה שפיר עם כל המהלך הזה.

עוד יש לתמוה על המהלך הזה דלפי מה שנתבאר אמאי גבי כיבוד אב ואם שנצטוונו במרה לא נאמר בעשרת הדברות כאשר ציוך כפי שנאמר כאן גבי השבת מאי שנא זה מזה? וצ"ע.

***

מהרה"ג החו"ב בעל ויברך דוד שליט"א

(ג) בענין בנין בית המקדש בט"ו באב

תנן בסוף תענית: "אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיוה"כ... וכן הוא אומר צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו, ביום חתונתו זה מתן תורה וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש

נאמר דבפרשת המן נוסף להם הציווי משום מעשה בראשית ומלחמת עמלק הייתה שבת ראשונה לאחר שניתנה לזה השבת בשל טעם ב', ולפי"ז יבואו הדברים שפיר.

ובזה נוכל ליישב קושיא נוספת, דהנה בהגדה של פסח אנו אומרים "אילו האכילנו את המן ולא נתן לנו את השבת דיינו" וכבר עמדו רבים בתמיהה, למה שינו הסדר והלא השבת ניתנה להם במרה קודם לירידת המן? ברם אם נאמר דבמרה ניתנה להם השבת רק כזכר ליציאת מצרים ולא כזיכרון למעשה בראשית, יש לומר דבעל ההגדה החשיב את השבת שניתנה להם לאחר שניתן להם המן והוזהרו על השבת זכר למעשה בראשית.

ואם הדברים כנים, אפשר גם ליישב את הקושיא הראשונה, מפני מה בעשרת הדיברות שנאמרו בפרשת יתרו לא נאמר כאשר ציוך במרה? דבעשרת הדברות דיתרו כתיב "זכור את יום השבת לקדשו כי ששת ימים עשה את השמים ואת הארץ וגו'" כלומר טעם השבת מטעם מעשה בראשית והרי במרה לא נצטוו על השבת זכר למעשה בראשית, אולם בעשרת הדברות דכתיבי בפרשת ואתחנן נאמר "שמור את יום השבת לקדשו וגו' ובפס' ט"ו כתיב "וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוציאך ה' אלוקיך משם ביד חזקה ובזרוע נטויה על כן ציוך ה' אלוקיך לעשות את יום השבת" כאן מפורש הטעם משום יציאת מצרים והרי במרה נצטוו על כך, לפיכך שפיר יובן דכאן שייך לומר כאשר ציוך במרה. ואילו בעשרת הדברות דיתרו לא שייך להזכיר כאשר ציוך, כיון דהתם הטעם

לבו זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו וזה יהיה בט"ו באב, ונמצא שהכתוב אינו מזכיר אלא אלו ב' ימים שהיו חשובים מכל המועדים, עכת"ד האור לישרים.

וכדבריו ממש כתב הג"ר צדוק הכהן זצ"ל בספר פרי צדיק לט"ו באב (אחרי פ' ואתחנן), וז"ל: "במשנה סוף תענית לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב ויום הכפורים שבהם וכו' וכן הוא אומר צאינה וראינה בנות ציון וגו' ביום חתונתו וביום שמחת לבו ביום חתונתו זה מתן תורה וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו. ופירש הרע"ב מתן תורה ביום הכפורים שבו ניתנו לוחות אחרונות ובנין בית המקדש מה שנתחנך ביום הכפורים, והוא דוחק גדול לומר שבנין בית המקדש מוסב על יום הכפורים שהיה רק בבית ראשון, כדאיתא בתוס' יום טוב. וגם מהו הלשון שסיימו במשנה שיבנה במהרה בימינו הלא חינוך המקדש כבר היה ביום הכפורים בבית הראשון, ובהכרח לומר שהוא רק כדי לסיים בדבר טוב וגאולה וישועה, וגם לתימה למה לא חשבו במשנה היום טוב של חג השבועות שבו היה עיקר מתן תורה, ועל ט"ו באב לא נאמר שום סמיכות במקרא, אבל הנראה משטחיות המשנה שביום חתונתו חוזר על יום הכפורים שהוא זמן נתינת לוחות שניות כפירוש רש"י והרע"ב, **אבל ביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו חוזר על ט"ו באב שבנין דלעתיד יהיה בט"ו באב**, ומצינו סמיכות לזה בפסיקתא (דרב כהנא י"ג ט"ו) דאיתא שם מפני שבית המקדש הראשון נחרב במזל אריה זה אב ועל ידי אריה זה נבוכדנצר אף בית המקדש דלעתיד לבוא יבוא אריה זה הקדוש ברוך הוא ויבנה את בית המקדש במזל אריה זה אב, ובודאי המכוון על יום חמשה עשר באב."

ומצאתי בס"ד תנא קדמון דמסייע להו, הוא ניהו הפייטן הקדמון ר' ינאי (מחבר הפיוט

שיבנה במהרה בימינו", וצ"ב מה ענין בנין בית המקדש לט"ו באב ויו"כ, והרע"ב פי' שבית המקדש נחנך ביו"כ, וצ"ע דהא אנן תנן "זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו", משמע שמדבר על בית המקדש השלישי ולא הראשון (ויש ליישב), ועוד צ"ע דהא בפשטות המשנה מדברת בזמן הבית השני, ומה להם אז לשמוח על חנוכת בנין בית ראשון שחרב כבר [ובית שני לא נחנך ביו"כ אלא בג' אדר, כמ"ש בעזרא ו'], ועמד בזה בתוס' יו"ט, ועוד צ"ע שלפ"ז על ט"ו באב לא הביאה המשנה שום פסוק.

אמנם בספר אור לישרים (להג"ר זרח איידליץ זצ"ל חבירו של הנוב"י, דרוש ו') הביא את דברי הילקוט שמעוני (סוף איכה) "עתיד הקב"ה להפוך ט' אב לששון ושמחה ולמועדים טובים", והקשה הלא ט' באב הוא יום אחד, ואיך יהפך ל"מועדים" לשון רבים, והל"ל "ולמועד טוב", וביאר דהנה בחגיגה ה' מבואר שעל חורבן בית המקדש נאמר הכתוב "ויקרא ה' אלקים ביום ההוא לבכי ולמספד", ובמו"ק כ"ז ע"ב מבואר דהספד הוא ז' ימים, אם כן מבואר שהקב"ה צוה לעשות ז' ימים אבילות על חורבן בית המקדש, וא"כ לעתיד יתהפכו כל ז' ימים אלו לששון ולשמחה, וזהו שאמרו במדרש הנ"ל שתשעה באב יהפך ל"מועדים טובים", ולפ"ז כתב האור לישרים דמסתברא שבסיום הז' ימים שיתהפכו לשמחה יבנה בית המקדש מיד ע"י הקב"ה, והנה ימי האבילות הם ז' ימים מט' באב נמצא שסיומן הוא בבוקר יום ט"ו באב דאז כלתה האבילות משום מקצת היום ככולו, נמצא שבית המקדש השלישי יבנה בט"ו באב, וא"כ זהו שאמרה המשנה לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכיום הכיפורים ומייתי מקרא דצאינה וראינה בנות ציון וגו' שגם גבי הקב"ה חשובים אלו הימים יותר משארי הימים, ודרשינן דביום חתונתו זה מתן תורה ופירש"י שהוא יו"כ שבו ניתנה לוחות אחרונות, וביום שמחת

וגם ירידת בית המקדש מהשמים שניהם יהיו בט"ו באב.

אמנם לכאורה תמוה לפי פירוש זה במשנה, דהא הגמרא שם הביאה הרבה טעמים למה שמחים בט"ו באב, ולמה לא הזכירה הגמרא את הטעם המפורש במשנה שאז יבנה בית המקדש, וצ"ל דהשמחה שלנו בט"ו באב איננה משום זה, כי בית המקדש דלעתיד עדיין לא נבנה, ואין לשמוח על מה שעדיין לא היה, אך מ"מ גם היום אפשר לקרוא ליום ט"ו באב "יום שמחת לבו" משום שבעתיד יבנה בו בית המקדש.

ומצאתי בס"ד רמז לזה שבית המקדש יבנה בט"ו באב, ש"חמשה עשר באב" בגימטריא **"לְבִיתָךְ נִאֲוָה קִדְשׁ"**.

אחר פרסום הדברים נתקבלה תגובה ע"ז מאת הרה"ג ר' ישראל גולדברג שליט"א (עורך הספרים והגליונות 'כאיל תערוג' של מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל), וז"ל:

ישר כוח על הגליון הנפלא. רק רציתי לציין על המאמר הנפלא על ט"ו באב שמעיר שלא היה חנוכת הבית שני בט"ו באב, ולכן מיישב באופ"א.

בס' שושנים לדוד על המשנה בתענית שם מבואר וז"ל "ויתכן לומר דגם על בית שני נדרש ואע"ג דכתיב ושיציא ביתא דנא וכו' כדכתב התי"ט מ"מ לא עלה עזרא מבבל אלא אחר כך כדכתיב כי בא' לחדש הראשון הוא יסוד המעלה מבבל ובא' לחדש החמישי בא אל ירושלים וכו' וזהו ר"ח אב וכתב בתריה ונבוא ירושלים ואהי שם ימים שלשה וביום הרביעי נשקל הכסף וכו' וברביעי התחילו להקריב קרבנות דכתיב הקריבו עולות לאלקי ישראל פרים שנים עשר על כל ישראל וכו' ומסתמא עשו דוגמא דחנוכת המשכן פר אחד ככל יום נמצא יום האחרון ט"ו באב". וע"ע בעין יעקב.

"וכל מאמינים" שבתפילת ראש השנה, והפיט "ויהי בחצי הלילה" שבהגדה של פסח, ועוד, היה בזמן רבנן סבוראי או בתחילת זמן הגאונים, ויש אומרים שהיה רבו של ר"א הקליר) בקדושתא לשבת נחמו שלו (שנמצאה בגניזה הקהירית), שיסד שם: **"אָבֵל אָב אֲשֶׁר בְּתִשְׁעָה בּוֹ תִּהְפֹּךְ כְּמוֹ בְּחֻמְשָׁה עֶשֶׂר בּוֹ. בּוֹ פְּעֻמִּים חֶרֶב הַבַּיִת לֶכֶן בּוֹ בְּמִשְׁנֵה יְבֵנָה הַבַּיִת"**. (פיוטי ינאי עמ' שט"ו), כלומר שכשם שבתשעה באב חרב הבית פעמיים כך בט"ו באב יבנה הבית פעם שניה, הרי להדיא כדברי האור לישרים והפרי צדיק הנ"ל שבט"ו באב יבנה הבית, ולפ"ז ודאי הכי יש לפרש את המשנה כפירושם המרווח, אחר שמצאנו כדבר הזה לחד מקמאי דקמאי שבודאי היה ידוע לו כן ממדרשי חז"ל שהיו לפניו או מקבלה מרבותיו.

אמנם מה שכתב ר' ינאי שבט"ו באב יבנה הבית **"בְּמִשְׁנֵה"** שגם אחד מבתי המקדש שהיו נבנה בט"ו באב, לכאורה דבריו צע"ג, דהא בנין הבית הראשון החל בחודש אייר כמבואר במלכים (א' ו' א') ודברי הימים (ב' ג' ב'), וכן בנין הבית השני החל בחודש אייר כמבואר בעזרא ג', ואין לומר שכוונתו לגמר הבנין, כי הבית ראשון נחנך ביו"כ והשני בג' אדר כנ"ל.

ואולי אפשר לומר לפי מה שכתבתי באחת השנים במאמר לפרשת תרומה שבית המקדש השלישי יבנה בתחילה בידי אדם ואחר כך יתחלף בבית המקדש העליון שירד מן השמים (ואי"ז נחשב שיהיה בית המקדש רביעי, כי הוא כמו המשך של הבית הקודם, וגם בית שני הורדוס סתר אותו ובנה בנין נאה יותר, והבנין שבנה גם הוא נקרא בית המקדש השני), ויישבתי בזה את הסתירה אם בית המקדש השלישי יבנה בידי אדם או בידי שמים, ושוב ראיתי כן בשו"ת דברי יהושע (ח"ה סי' נ"א) ובשו"ת דברי יציב (ח"מ ס"ס פ"ז), ולפ"ז אפשר דכוונת ר' ינאי שגם הבנין בידי אדם

שיעשה הטוב והישר בכל דבר, עד שיכנס בזה הפשרה ולפנים משורת הדין, וכגון מה שהזכירו בדינא דבר מצרא (ב"מ קח, א), ואפילו מה שאמרו (יומא פו, א) פרקו נאה ודבורו בנחת עם הבריות, עד שיקרא בכל ענין תם וישר".

מבואר מדברי הרמב"ן שציווי זה של עשיית הטוב והישר הינו ציווי כללי, המורה להתנהג בדרך של תום וישרות.

חז"ל למדו מפסוק זה מספר דינים: בגמרא (ב"מ לה, א) למדו חז"ל מפסוק זה ששומא חוזרת לעולם. כלומר, כאשר גבו מאדם שדה בחובו, יכול הלווה בעל השדה [או יורשיו – רמב"ם (מלוה כב, טז)] לשלם את דמי השדה ולחזור ולקחתה מהמלווה. טעם דין זה הוא משום שבכך מתקיימים גם הטוב וגם הישר. המלווה קיבל את חובו, והלווה קיבל את שדהו שחביבה בעיניו יותר משוויה.

הדין השני שלמדו מכך חז"ל הוא דין "בר מצרא", כלומר אדם המעמיד את שדהו למכירה, לשכנו יש זכות קדימה ברכישת השדה, עקב כך שעבורו תוספת השדה שווה יותר, ובכך מתקיים גם הטוב וגם הישר.

ב. בשו"ת הרי בשמים (חלק ב סימן קט) הביא את דבריו של רבי מאיר אריק

"ממדבר מתנה" - עיונים בפרשה מהגאון רבי בניהו כהן שליט"א

(ד) ועשית הישר והטוב – בר מצרא

א. כתוב בפסוק (דברים ו, יח) "וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי יְיָ לְמַעַן יִיטֵב לָךְ וּבָאתָ וִירִשְׁתָּ אֶת הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְרָהָם". רש"י פירש: "הישר והטוב - זו פשרה, לפנים משורת הדין". כלומר שבפסוק זה נצטוונו לנהוג לפנים משורת הדין.

וברמב"ן על אתר התבארו הדברים בהרחבה: "ולרבותינו בזה מדרש יפה, אמרו זו פשרה ולפנים משורת הדין. והכוונה בזה, כי מתחלה אמר שתשמור חוקותיו ועדותיו אשר צווך, ועתה יאמר גם באשר לא צווך תן דעתך לעשות הטוב והישר בעיניו, כי הוא אוהב הטוב והישר.

וזה ענין גדול, לפי שאי אפשר להזכיר בתורה כל הנהגות האדם עם שכניו ורעיו וכל משאו ומתנו ותיקוני הישוב והמדינות כלם, אבל אחרי שהזכיר מהם הרבה, כגון לא תלך רכיל (ויקרא יט, טז), לא תקום ולא תטור (שם, יח), ולא תעמוד על דם רעך (שם, טז), לא תקלל חרש (שם, יד), מפני שיבה תקום (שם, לב), וכיוצא בהן, חזר לומר בדרך כלל

שמיטה ויובל) ומבואר בשולחן ערוך (סעיף סג) דבמוכר לצורך מזונותיו ליכא דין מצרנות".

במילים אחרות, רבי מאיר אריק מקשה שהרי עם ישראל נצטוו בזה קודם כניסתם לארץ, ואז לא היה אפשרות קניה של קנין הגוף, כיון שהשדות היו חוזרות ביובל, ונמצא אם כן שדין בר מצרא שנאמר בתורה שייך אף בשכירות, וכדעת הרא"ש.

ויש לתמוה הרבה על דבריו. ראשית, בגמרא בגיטין (מח, א) מבואר שביובל ראשון [כלומר, בפעם הראשונה שנהגו ישראל יובל] היה ללוקח קנין הגוף, כיון שכך היתה דעתם של המוכר והקונה. ועוד תמה ההרי בשמים, שהרי מבואר בגמרא (ב"מ עט, א) שמוכר שדהו לששים שנה אין השדה חוזרת ביובל, ואם כן אפשר לומר שדברי התורה נאמרו במי שמוכר שדה לששים שנה.

ועוד קשה שהרי אף למאן דאמר קנין פירות לאו כקנין הגוף, אין זה דומה לשכירות ממש, וכמו שמבואר ברמב"ם (מכירה כג, ה) "המוכר גוף הקרקע לזמן קצוב הרי זה מכירה, ומשתמש הלוקח בגוף כחפצו ואוכל הפירות כל זמן המכירה ובסוף תחזור לבעליה". וממשיך הרמב"ם (שם, ח) "ומה הפרש יש בין

[המפורסם על שם ספר תשובותיו אמרי יושר, והגהות טל תורה] שדייק מדברי הרמב"ן הללו, שדין בר מצרא הוא דין דאורייתא, שהרי מבואר מדברי הרמב"ן שהתורה מצווה אותנו להתנהג בדרך של עשיית טוב וישר, ונמצא שזהו דין דאורייתא.

על פי יסוד זה רצה רבי מאיר אריק לבאר את מחלוקת הרמב"ם והרא"ש שהובאה בשולחן ערוך (חושן משפט קעה, ס) האם גם בשכירות יש דין בר מצרא או לא. כלומר האם אדם השוכר שדה או בית מחברו יכול לדרוש זכות קדימה בשדה הסמוכה. דעת הרמב"ם שדין בר מצרא לא נאמר בשכירות, ואילו לפי הרא"ש אף בשכירות נאמר דין בר מצרא.

וכתב האמרי יושר שמדברי הרמב"ן נראה לו להוכיח כשיטת הרא"ש: "דכיון דנצטוו ישראל על זה בכניסתן לארץ ואז הרי לא הוי משכחת כלל שתימכר שדה לחלוטין, דהרי חוזר ביובל, וא"כ לא הוי רק קנין פירות ולא קנין הגוף והו"ל כשכירות. ואי דמשכחת לה כשמכר בית בבתי ערי חומה דאם לא גאלה עד שנה הא אינה חוזרת ביובל, זה אינו דהרי אסור למכור כי אם לצורך מזונותיו כמו שכתוב ברמב"ם (פרק יא מהלכות

דין בר מצרא], ובעל המצר אומר: שקר אתה טוען כדי לבטל זכותי, על בעל המצר להביא ראיה, ואם לא הביא ראיה ישבע הלוקח היסט. אפילו היה בדבר ספק, אין הלוקח מסתלק אלא בראיה ברורה שמביא בעל המצר. לפיכך אם טען הלוקח ואמר: גזלן אתה לשדה זו, אריס אתה לשדה זו, או: שוכר או ממשכן, צריך בעל המצר להביא ראיה שהוא בעל המצר ושקרעקע זו בחזקתו, וכן כל כיוצא בזה". והוסיף הרמ"א "וכן במקום שהפוסקים חולקין, אין מוציאים מיד הלוקח, הואיל ומוחזק". ואם נאמר שזהו דין דאורייתא, מפני מה נחשב הלוקח מוחזק.

ואמנם כלפי הוכחה זו יש לדון הרבה, ויעויין בתומים (קג, י), ובקצות החושן (שם, ו), ובשו"ת שואל ומשיב (קמא, חלק ב, קב).

ד. וסתימת הפוסקים שדין בר מצרא הוא דין דרבנן. ובשו"ת חתם סופר (חלק ה, סימן יא) דן אודות מקרה עגום של אדם שירד מנכסיו, והיה חייב כסף לנושים רבים; בין אותם נושים היה גם חתנו שהיתה לו זכות קדימה בגביית החוב לפי שהוא היה המלווה הראשון. החתן כמובן לא רצה לעקל את בית חמיו, והסכים לחמיו לגור בביתו, אלא שאז רצה אחד

הקונה שדה זו לפירותיה ובין השוכר שדה מחברו, שהקונה שדה לפירותיה יש לו לנטעה או לזרעה כל זמן שירצה או להובירה, והשוכר אינן כן כמו שיתבאר בענין שכירות, ואין השוכר רשאי להשכיר אבל הקונה מקנה לאחרים כל מה שקנה". כלומר, בקונה שדה לזמן קצוב יש לו בעלות בשדה, אמנם בעלות זמנית, ואילו שוכר שדה אין לו כלל בעלות. ואם כן אפשר לומר שבשדות הנקנות ללוקח וחוזרות ביובל יש דין בר מצרא ואילו בשדות מושכרות אין דין בר מצרא.

ג. והנה ההרי בשמים נקט שיש נפקא מינה נוספת האם דין בר מצרא הוא מן התורה או מדרבנן, והוא במקרה שיש ספק בדין בר מצרא, האם יכול להוציא הבר מצרא מהלוקח או לא. שאם נאמר שזהו רק תקנת חכמים, אבל מעיקר הדין קנה הלוקח, נחשב הבר מצרא כמוציא מחזקת הלוקח.

על פי יסוד זה הוכיח ההרי בשמים שדין בר מצרא הוא רק מדרבנן, שהרי בשולחן ערוך (סימן קעה סעיפים מד – מה) נפסק שמספק אין יכול הבר מצרא להוציא מהלוקח. וזה לשון השולחן ערוך: "טען הלוקח ואמר: מפני המס וכיוצא בו מכר לי המוכר [=ועל כן אין

עונשו של דבר, ישמע ויסבול. ויסור למשמע דין תורה, ויתברך ממציב גבול אלמנה. ויזכה לראות שכינה, ויזכה לנחלה בלי מצרים בציון ברנה".

ויש לדון, האם כל דברי החתם סופר הללו נאמרו רק אם ננקוט שדין בר מצרא הוא מתקנת חכמים, שהרי לכאורה אף אם נטען שזהו דין דאורייתא, ברור הדבר שהדין צריך להיות טוב וישר, ואם כן במקרה שאין זה טוב וישר, כבנידון דידן, לא נאמר דין זה.

***

בס"ד

מהגאון רבי צבי כהן שליט"א בעל מח"ס צוף הרים.

(ה) התרת נדרים כלפי הקב"ה

ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר (ג כג)

פרש"י, בעת ההיא - לאחר שכבשתי ארץ סיחון ועוג, דימיתי שמא הותר הנדר ע"כ.

והיינו שהקב"ה נשבע שמשה רבינו לא יכנס לארץ ישראל, וכדכתיב (במדבר כ יב) "לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם" ולכן לשון שבועה הוא, ועתה שנכנס משה לארץ סיחון ועוג סבר משה רבינו שהותרה השבועה (ומה שכתב רש"י 'הותר הנדר' לאו דוקא, והכוונה לשבועה), ולכן יכול להתפלל לעבור את הירדן לתוך ארץ ישראל.

והטעם שסבר משה רבינו שהותר הנדר, ביארו המפרשים (מזרחי וגו'א ועוד) שהיה סבור שארץ סיחון ועוג הוא חלק מארץ

מבעלי החובות שהיה בר מצרא להוציא את הלווה מביתו.

החתם סופר דחה את טענותיו וכתב: "הנה ידוע דדינא דבר מצרא איננו דין תורה מפורש, אלא חז"ל הכניסוהו בכלל מקרא שכתוב: ועשית הישר והטוב. ומובן מזה, שנצטוו חז"ל להדריך עם ה' על הישר והטוב, לפי ראות עיני חכמתם. אפילו איננו דין תורה, מ"מ כופין לעשות לפנים משורת הדין וכו'. והנה מובן מזה, שצריך שיהיה דינא דבר מצרא טוב וישר. ואם אמנם יהיה רע ועקוב, ההיפוך מטוב וישר, פשיטא שכופים לסלק יד המצרן. והנה בנידון שלפנינו, יש לו לבעל הקרקע ולחתנו, עשר ידות בבית זה וכו'".

ומסיים החתם סופר: "אחר כל זה הדברים, והאמת האלה. נראה לי: כל מי שיש לו דעת אנושי, יבין וישיכיל, כי מי שאינו נותן מקום לאלו הנאמרים למעלה. והרי אכזר כעורב להוציא איש מביתו ונחלתו. הרי הוא ארור משיג גבול רעהו, ומשיג גבול עולם. יקבוהו לאום, וישיגהו מחיתת רזון. וזה לא יכחיש שום בר דעת. ולהיות ישראל קדושים הם, ובני תרבות. אנשים צדיקים, ואנשי חסד. ע"כ אין ספק, אם יקראהו לפני המצרן הזה את חומר הענין. ויודיעוהו

דמלתא דפשיטא הוא שעבר הירדן הוא בכלל אר"י לכל מילי, וחייב בתרומות ומעשרות מה"ת, וכ"מ מדאיצטריך למעוטי שאין מביאים משם ביכורים, ע"ש שהאריך ונשאר בצ"ע.

והנה לענין מה דנקט בפשיטות שעבר הירדן דינו כארץ ישראל וחייב בתרו"ת מה"ת, עי' בברכ"י (או"ח תפט אות ג) שהאריך בזה טובא. ומכ"מ אף לפי דבריו יש ליישב שהשבועה של הקב"ה היתה על עיקר ארץ ישראל ולא על עבר הירדן, וכן משמע מלשון הגור אריה הנ"ל.

והחיד"א (בראש דוד כאן) תירץ עוד בשם מהר"מ מזרחי, שלא נתקדשה עבר הירדן עד שכבשו את ארץ ישראל, ונמצא שבזמן שהיה שם משה רבינו עדיין לא הייתה חלק מהארץ, ועי' בישועות מלכו (קר"א תרומות פ"א ה"א). ועי' ביושב אהלים (ענתיבי פרשת מטות) שכתב עוד כמה ישובים לקושית הרב פרשת דרכים.

ומאידך הכלי יקר כאן נקט בפשיטות שעבר הירדן אינו בכלל השבועה של הקב"ה, שלא נשבע אלא שלא יביאם לארצות ז' אומות שכבר נתן לאבותם, אבל ארץ סיחון ועוג לא היה מעולם בכלל הבטחה זו, ולפי"ז תמה הכלי יקר למה היה משה רבינו סבור שהותר הנדר משנכנס לארץ סיחון ועוג.

ולכן ביאר הכלי יקר, שמה שסבר משה רבינו שהותר הנדר, אינו מחמת שנכנס לארץ סיחון ועוג (וכדברי הרא"מ ושאר המפרשים), משה רבינו חשב שטעם הנדר הוא 'יען לא האמנתם בי' שלא גרמו לישראל להאמין בהקב"ה ע"י שיכירו בנסיו, ולכן היה סבור משה שלאחר שהעמיד חמה במקומה הרי תיקן מה שקלקל וכו' ע"ש.

עוד יש לעיין במה שכתב רש"י 'דמיתי שמא הותר הנדר', וצ"ב כיצד הותר הנדר, ואיך יפקע הנדר של הקב"ה מאליו בלא התרת נדרים.

ישראל, שהרי נוהג שם תרומות ומעשרות ורוב דיני ארץ ישראל, וכיון שהכניסו הקב"ה לשם ולא חשש לשבועתו, בהכרח שכבר הותר הנדר, ויכול להכנס גם לתוך אר"י ממש.

ויל"ע לפי"ז מה השיבו הקב"ה "רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה", ומשמע שהשבועה עומדת במקומה ולכן אינו יכול להכנס, והרי משה רבינו טען טענה גדולה שהותר כבר הנדר.

ויש מקום ליישב, דהנה יש להעיר עוד דלפי מה שסבר משה שהותר הנדר, א"כ למה היה צריך להתפלל ולהתחנן להכנס לארץ, הרי לולא השבועה בודאי היה נכנס ביחד עם כל ישראל. וצ"ל שחשש משה רבינו שרק השבועה התבטלה אבל העונש נשאר במקומו, ולולא תפילותיו לא יכנס לארץ אף שנתבטלה השבועה (ועי' בגור אריה ובחידושי הגרי"ז כאן מה שביארו בזה ע"פ דרכם). וא"כ ניחא שלכן השיבו הקב"ה רב לך, והיינו דאע"פ שאכן הותר הנדר ואין כאן עוד שבועה, מכ"מ העונש נשאר במקומו והתפילות לא התקבלו.

אמנם בהמשך הפרשה כתוב "וה' התאנף בי על דבריכם וישבע לבלתי עברי את הירדן וגו', ומשמע ששבועה זו עדיין קיימת גם עתה לאחר שכבר הגיע לארץ סיחון ועוג (ודוחק לומר שמשה רבינו מספר על השבועה שהיתה מתחילה קודם שהותרה), והדק"ל.

ובגור אריה כתב שלפי האמת לא נתבטלה השבועה, כי מה שאמר הקב"ה "לא תביאו את הקהל אל הארץ אשר נשבעתי לאבותם" היתה כוונתו על עיקר הארץ ולא על ארץ סיחון ועוג.

ובפרשת דרכים (דרוש ח) הביא כע"ז בשם מהר"י אדרבי, שמשה רבינו היה סבור שארץ סיחון ועוג הם בכלל אר"י, אבל קושטא דמלתא הוא שאינם בכלל ארץ ישראל ולא הותר הנדר. והפר"ד תמה עליו,

מתחילה לא היה נשבע, שהרי הוא כעין אנוס או מוטעה, ותאמר והרי מצינו לגבי שבועות השי"ת היתר, כמו שדרשו ז"ל בויחל משה כביכול שהתירו מן השבועה, ועל ענין זרובבל בן שאלתיאל שאמרו ז"ל שנשאל אל משבועתו, וחלילה להיות שנוי רצון אתו. כי יש להשיבך, והדין דין אמת, כי כל מה שבא בכתובים כיוצא בענינים אלו הכל נאמר על צד המקבלים שהם בני אדם, כי חלילה לאל ומלבבנו להאמין שיצטרך אדון הכל להשבע בדבר, אף כי להתירו ולבטלו אחרי כן, אבל יאמר אותו דבר על צד קבלת העונש הנופל על הנענש, שאם נתחייב אדם לגודל חטאו להענישו על כל פנים עד שאין ראוי לתת לו מקום לתשובה, יפול על ענין האיש הלזה שבועה אצל השם, כלומר חזק עונשו וגזירתו עליו כאילו יש שבועה בדבר, וכן לענין הטובה, אם זכה האדם מרוב חשיבותו לקבל טובה הוא וזרעו, יאמר הכתוב גם כן כי השי"ת נשבע להיטיב לו, ועל זה וכיו"ב אמרו ז"ל כדי לשבר את האוזן מה שהיא יכולה לשמוע, שאין לדמות לבני אדם חוזק דבר וקיומו רק במה שהם מחזקים ומקיימים דבריהם. ועל הדרך הזה בעצמו דרשו ז"ל היתר על שבועת הי"ת, ר"ל כי חנון ורחום הוא ארך אפים ורב חסד, ומכפר על החוטאים ואף על פי שגדל חטאם וחזק עד שראוי שאם יחטא איש לאיש כל כך לישבע שלא למחול לעולם. ועל הדרך הזה אמרו ז"ל כי משה התירו, כלומר שבזכות תפילתו הטובה גרם שהשם יתברך שהוא שומע תפלה סלח לעוונם. וזהו שלא תמצא לרז"ל שידרשו ענין ההיתר אצל שבועתו ב"ה כי אם בחטא גדול, שכל השומע יגזור שאינו ניתן לכפרה, כלומר וראוי לישבע עליו שלא לכפר אותו, ורחמיו ברוך הוא גדלו על כל מחשבותינו ומכפר אל כל השבים אליו בכל לב ואם רב עוונם מנשוא לפי דעתינו. והראיה לדברינו אלה, מה שאמרו בר"ה גבי גזר דין שיש עמו שבועה, דמסיק רבא התם דבזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר הוא

ואכן בדעת זקנים (לק' ג כו) כתבו ז"ל, רב לך, אמר משה לפני הקב"ה, רבון העולמים אם נדרת ונשבעת שלא אכנס לארץ, לך והיתר נדרך, כמו שהתרת לי נדרי כשנשבעתי ליתרו, כדפרש"י בפ' ואלה שמות, א"ל הקב"ה משה רב לך, כלומר יש רב עליך שיכול להתיר נדרך, אבל אני אין לי רב עלי ואין לי מי שיתיר נדרי ע"כ. ולדבריו אכן לא היה יכול להתיר את נדרו בלא חכם, וצ"ב משמעות דברי רש"י שהנדר יכול להיות מותר וכנ"ל. ולפ"ר י"ל בדעת רש"י שאין זו קושיא כלפי שמיא, והקב"ה יכול לחזור בו משבועתו גם בלא התרת חכם.

אך קשה שמצינו בכמה מקומות שגם אצל הקב"ה צריך התרת נדרים, וכגון בגמ' (ברכות לב א) על הפסוק ויחל משה את פני ה', מלמד שעמד משה בתפלה לפני הקב"ה כו' עד שהפר לו נדרו (פרש"י דבורו שאמר ואכלם), כתיב הכא ויחל וכתוב התם לא יחל דבורו, ואמר מר הוא אינו מיחל אבל אחרים מוחלין לו ע"כ.

עוד מצינו (סנהדרין לח א) לגבי שאלתיאל בנו של יכניס, שנשבע לו הקב"ה שלא יהא לו בן, ונקרא שלתיאל לפי שנשאל קל על שבועתו, ופרש"י שהתירו לו פמליא של מעלה.

עוד מצינו (חגיגה י א) שנחלקו התנאים מנין להתיר נדרים מן התורה, ולדעת ר' יהושע נלמד מדכתיב 'אשר נשבעתי באפי', באפי נשבעתי וחזרתי בי, ופרש"י דמדקאמר 'באפי' משמע יכול אני לישאל עליו, לפי שמחמת אפי ולא מדעת מיושב נשבעתי, יש ללמוד מכאן שהמוצר פתח לנדרו לאמר לא לדעת כן נדרתי כו' מתירין לו.

אכן בספר החינוך (מצוה ל) הוציא את דברי הגמ' מידי פשוטן, וכתב שבאמת לא שייך כלפי שמיא לא שבועה ולא התרת נדרים. וז"ל שם: ואל תחשוב להקשות עלי על הנחת טעם זה שאמרתי שעיקר ההיתר בהתחדש באדם דבר שאילו היה יודע בו

דס"ל שדין זה שחכם אינו מיפר לעצמו הוא מחלוקת תנאים, דלמאן דמפיק התרת נדרים מלא יחל דברו, ס"ל שאין החכם מתיר לעצמו, ולדעת ר' יהושע שנלמד מקרא דאשר נשבעתי באפי ס"ל שיכול להתיר לעצמו. והדרך השניה, שיש חילוק בין התרה ע"י פתח להתרה ע"י חרטה, דדוקא בפתח אינו יכול להתיר ע"י אחרים משא"כ בחרטה (ועי' רשב"א ומאירי נדרים כב ב שהביאו שיטה זו לחלק בין פתח לחרטה ודחאוה), ומה שכתוב באפי נשבעתי וחוזרני בי היינו ע"י חרטה (ויתכן עוד ליישב, דטעמא שאין חכם מיפר לעצמו, משום דחיישין שלא ימצא פתח וחרטה ממש ויסמוך על פתח שאינו נכון, עי' בהגהת דרישה יו"ד סי' רכח, וטעם זה לא שייכא כלפי שמיא).

ועפ"ז מיושב גם קושיית התוס', שזה שכתוב באפי נשבעתי וחוזרני בי, דיכול הקב"ה להתיר לעצמו את הנדר, עכ"פ ע"י חרטה. ולדבריהם מיושב גם מה שסבר משה רבינו שהותר הנדר שלא יכנס לארץ, משום שיכול הקב"ה להתיר את הנדר לעצמו וכנ"ל (וראה בספר מגלה עמוקות באופן הי"ג שכתב על דרך זה).

ומה שהקשה החינוך מה שייך פתח כלפי שמים, וכי יכול לומר אדעתא דהכי לא נדרי, יעויין בשו"ת מהרי"ט (ח"ב יו"ד סי' כו) שכתב וז"ל, ונראה דהתם ודאי ע"י חרטה קאמר, דכלפי מעלה לא שייך פתח לומר אדעתא דהכי לא נדרי, אלא בחרטה כדמשתעי קרא וינחם ע"כ. ולפי דבריו דמ"רי בחרטה, ניחא טפי הא דיכול הקב"ה להתיר לעצמו וכמ"ש האחרונים בביאור דעת המפרש שדוקא בפתח אין החכם מתיר לעצמו וכנ"ל.

אמנם המהרש"א (בח"א חגיגה שם) וכן במהרי"ט שם תירצו את קושיית התוס', דבאמת אין החכם מתיר לעצמו בשום אופן, והא דאמרו בחגיגה באפי נשבעתי וחוזרני בי, הכוונה שיאמר את הפתח לאחרים והם

בדברי תורה, ואין זכר להם שם שיצטרך האל לישאל עליה, כי ידועים וברורים הדברים לכל רואי השמש שהכל נאמר על צד המשל אל המקבלים. ומפני כן הארכת בזה עד הנה לפנות לך הדרך במקומות רבים וכו' ע"כ.

ובהערות על החינוך ציינו שכיוצ"ב כתב הרשב"א בח"א על ברכות שם, וכן הרמ"ה בסנהדרין שם, שמה שנקטו חז"ל לשון התרת נדרים כלפי שמיא הוא לשון מושאל, ובאמת אינו צריך שבועה או התרת נדרים, וציינו שכ"כ גם נכדו של הראב"ד ('סוד שבועה' שנד' בקובץ הסגולה יב עמ' 12).

והנה בגמ' (ב"ב עד א) איתא שרבה בר בר חנה שמע בת קול שאומרת 'אוי לי שנשבעתי ועכשיו שנשבעתי מי מיפר לי', וכי אתא לקמיה דרבנן אמרו לו כל אבא חמרא כל בב"ח סיכסא, היה לך לומר מופר לך. והקשה התוס' למה לא הפר הקב"ה לעצמו, וכדמשמע בחגיגה שם באפי נשבעתי וחוזרני בי, משמע שיכול להפר לעצמו. ומאידך הקשו התוס' איך באמת יכול הקב"ה להפר לעצמו, והרי אין חכם מיפר לעצמו, וכמבואר בגמ' (נדרים פא ב) לא יחל דברו, מכאן לחכם שאין מיפר לעצמו, ונשארו בצ"ע.

ומבואר בתוס' שגם הקב"ה צריך התרת חכם, ושלא כדברי החינוך וסייעתו (ועי' בהגהות הר"י פיק על החינוך שהעיר עליו מדברי הגמ' ב"ב הנ"ל). אלא שדקדקו מהגמרא שהקב"ה יכול להתיר את השבועה לעצמו, והקשו הרי חכם אינו מיפר לעצמו. וכיוצ"ב הקשו האחרונים על דברי המפרש בנדרים סה א שכתב בשם רבו שחכם יכול להתיר לעצמו, והוא נגד דברי הגמ' שאין חכם מיפר לעצמו (ואכן בהגהות הב"ח שינה שם את הגירסא).

ומצינו באחרונים (עי' שעה"מ שבועות פ"ו ה"ה וביד דוד נדרים ז א ועוד) ב' דרכים בישוב דברי המפרש: הדרך הראשונה,

ועי' בד"מ שהרא"ש חולק שסתם שבועה היא לעולם, וכן הכריע הש"ך (שם ס"ק ד).

ולסיום יש להעיר, דמלבד מה שמבואר ברש"י ותוס' הנ"ל שניתן להתיר את נדרו של הקב"ה מדין התרת חכם, מצינו בדברי חז"ל שיש דרך נוספת לבטל את נדריו, מדין הפרת בעל. וכמבואר במדרש (שוח"ט צ) וז"ל, ד"א אמר ר' יהודה ב"ר סימון בשם ר' שמעון בן לקיש, למה נקרא שמו איש האלהים, מה האיש הזה אם מבקש להפר נדר אשתו מפיר, אם מבקש לקיים מקיים, שנאמר אישה יקימנו ואישה יפרנו, כביכול הקדוש ברוך הוא אמר לו משה קומה ה', שובה ה' ע"כ. וכ"ה בזוהר (ויחי רלו ב) תא חזי, מה כתיב וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים, מאריה דביתא מאריה דמטרוניתא, כמה דכתיב אישה יקימנו ואישה יפרנו, דהא כלת משה כתיב ע"כ.

וכתבו האחרונים (עי' תורת חיים סנהדרין קי ב ומהר"ם שי"ף דלהלן ופני משה שם וחת"ס בדרושים דף שפה ב ויושב אהלים פר' מטות, אך עי' בפתח עינים ב"ב שם שהשיג על פירוש זה) שיש לבאר כן את דברי הגמ' בב"ב שם, שהקב"ה אמר ועכשיו שנשבעתי מי 'מפר' לי, וגם חכמים אמרו לרבב"ח היה לך לומר 'מופר' לך, וקשה הרי חכם שאמר לשון הפרה לא מהני וצריך להתיר את הנדר. ולפי הנ"ל י"ל שכל צדיק הוא ניצוץ של משה רע"ה ויש לו בחינה של איש האלוקים, ולכן היה יכול רבב"ח להפר את נדרו של הקב"ה מדין הפרת בעל.

וכתב המהר"ם שיף (בחידושו על הש"ס נדפסו גם בספר בפנ"ע, ושם יש בסופו דרוש לפרשת ואתחנן), שלכן כתוב כאן ואתחנן אל ה' 'בעת ההיא' לאמר, שרצה להפר את נדרו של הקב"ה באותו עת ששמע את שבועתו, דאין הבעל מפר אלא ביום שמועה ע"ש כל דבריו.

יתירו לו את נדרו, וכתב המהרש"א שכן משמע מלשון רש"י בחגיגה שם.

וא"כ הדק"ל, מהו שכתב רש"י לפנינו שסבר משה רבינו שהותר הנדר, והרי לדעת רש"י גם הקב"ה צריך כביכול התרת נדרים ושלא כדעת החינוך וסייעתו, ומאידך סובר רש"י שאין הקב"ה מתיר לעצמו ודלא כהבנת התוס', וא"כ איך יותר נדרו של הקב"ה שלא יכנס משה לארץ.

וי"ל בפשיטות, דהנה לעיל הובאו דברי רש"י בסנהדרין, לענין שאלתיאל שנשאל לו הקב"ה על שבועתו, ופרש"י שהתירו לו פמליא של מעלה. והיינו דרש"י לטעמיה אזיל, שגם שבועתו של הקב"ה צריכה התרת חכם (והרמ"ה שם השיג עליו בזה), ואינו יכול להתיר לעצמו, ולכן הוצרך רש"י לפרש שהמלאכים התירו להקב"ה את שבועתו מדין התרת חכם. ומעתה ניחא דגם כאן סבר משה רבינו שפמליא של מעלה התירו להקב"ה את שבועתו שלא יכנס משה רבינו לארץ ישראל (ועי' בתור"ח סנהדרין לח א וקי' ב שהק' למה בב"ב שאמר הקב"ה ועכשיו שנשבעתי מי מפר לי, לא התירוהו פמליא של מעלה ע"ש, ועי' בפני משה כ"ץ סנהדרין שם).

עוד י"ל לפי דברי הכלי יקר שהובא לעיל, שסברתו של משה רבינו שהותר הנדר, אינו מכח מה שנכנס לארץ סיחון ועוג, אלא מחמת שקידש שם שמים ותיקן את מה שקלקל מעיקרא. ולפי דבריו י"ל שמתחילה היה הנדר על תנאי, שמגיע לו עונש על שמנע קידוש השם, ואם יקדש בעתיד ש"ש ויתקן את המעוות יוכל להכנס לארץ, ולכן אי"צ כאן התרת חכם.

ובספר יושב אהלים (ענתיבי) תירץ עוד, לפי מש"כ הד"מ (יו"ד סי' ריט) דמשמע בהגהות מרדכי שאע"פ שסתם נדר הוא לעולם, מכ"מ סתם שבועה הוא רק לשלשים יום וכמו נזירות, ולכן סבר משה שלאחר שעברו ל' יום מהשבועה שוב יכול להכנס לארץ.

שכר על קיום מצוה, היינו במצות שמצותן הוא לעשות לאחר, כמו המצוה ללמד לאחרים, וכך הם אלו המצות, לדון ולהעיד ולהזות, דגדר האיסור דבמצוה שכל עיקרה לעשותה לחבירו, אין ליטול מחבירו שכר על המצוה, אבל במצות שלא נאמרו להעשות לאחר, וכמו לתקוע בשופר, לא נאמר בזה הציווי אלא על מצותו שלו, ומה שמוציא חבירו יד"ח אי"ז אלא היכ"ת שיקיים חבירו, אבל אין העשיה לחבירו מעצם המצוה, ואם ירצה חבירו שיעשה עבורו את מעשה המצוה, יכול ליטול שכר ע"ז, דמה שנאמר בזה הוא רק במצות שעצם מצותן הוא העשיה לאחר.

ונתבאר בזה היטב הא דמייתין מקרא דראה למדתי וגוי דילפי מה אני בחנם אף אתם בחנם, להני מצות דמתניתין, דכיון דגדר הדין הוא שלא ליטול שכר מזולתו על מה שנצטוה לעשות עבורו, אין לחלק בין תלמוד תורה ללמד לאחרים לשאר מצות שנצטוו לעשותן לזולתנו.

אכן לענין נטילת שכר לתקוע בשופר או להתפלל, אין בזה משום איסורא דמה אני בחנם, ורק דאמרינן גבי שכר זה דאינו רואה סימן ברכה משום דמיחזי כשכר שבת.

והנה כ' הטור יו"ד סי' שלו וז"ל, ולענין שכר הרופא, מותר ליטול שכר בטלה וטירחא, אבל שכר הלימוד (שמלמד את החולה לעשות רפואה, ט"ז) אסור, דאבידת גופו הוא, ורחמנא אמרה (דברים כב, ב) "והשבות לו" לרבות אבדת גופו (סנהדין עג, א) ואמרינן בענין עשיית המצוות, מה אני בחנם אף אתם בחנם, הלכך שכר החכמה והלימוד

מהגאון האמיתי בעל "גינת אגוז" שליט"א

על פרשת ואתחנן

(ו) מה אני בחנם אף אתם בחנם

ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים כאשר צוני ה' אלקי (ד, ה)

שנינו במתני' בכורות כט, א הנוטל שכרו לדון דיניו בטלים, להעיד עדותיו בטלין, להזות ולקדש מימיו מי מערה ואפרו אפר מקלה. ובגמ', מנא הני מילי אמר רב יהודה אמר רב דאמר קרא "ראה למדתי אתכם וגו'" מה אני בחנם אף אתם בחנם.

ובאחרונים (עי' שד"ח מערכת שי"ן סי' כג ובח"ט אסיפת דינים ר"ה ס"ב סק"י"ז שהאריך בזה, ועי' בית מאיר או"ח סי' תקפה) תמהו מכאן, דהנה בשו"ע או"ח סי' תקפה סעיף ה כ', הנוטל שכר לתקוע בר"ה או כדי להתפלל או לתרגם בשבתות ויו"ט אינו רואה מאותו שכר סימן ברכה, [ומקורו בברייתא פסחים נ, ב ומשום דמחזי כשכר שבת], ובמג"א כ' דמ"מ איסורא דשכר שבת ליכא כיון דצורך מצוה הוא. וקשה, דדל מהכא חששא דשכר שבת, אמאי לא חיישינן לדינא דאין ליטול שכר על קיום מצוה, דילפי' מה אני בחנם אף אתם בחנם, [ומשום הך דינא הא פסלינן דין ועדות והזאה וקידוש הנעשים בשכר], וצ"ע.

ואשר נראה בזה בעזה"י, דהנה יש להבין בעיקר הילפותא דראה למדתי וגו', עי' רש"י ותוס' קידושין נח, ב דזהו הילפותא להאיסור גם במי חטאת וכו', דלכאוי' מנא לן למילף מינה לדין עדות או הזאה בשכר, ובשלמא לדון אפשר דאף זה בכלל ללמד, אולם שאר מצות מנא לן. והנראה, דמה שנאסר ליטול

שנאמר רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך, יכול אפילו תקפה עליו משנתו, ת"ל ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך, הא אינו מתחייב בנפשו עד שישב ויסיר מליבו, ע"כ, והנה במתניי שנינו דעיקר אזהרת שכחת התורה מקרא דפן תשכח הוא, ומקרא דפן יסורו ילפי האופן בו מתחייב, וא"כ יש לתמוה ע"ד הרמב"ם אמאי מייתי קרא דפן יסורו, ולא עיקר האזהרה שהוא מפן תשכח כדשנינו במתניי. [ויעוי' בביאור הגר"א (יו"ד רמו סק"א ד"ה שנאמר) שציין בהלכה זו להך מתניי דאבות, ולסוגיא דמנחות צט, ב דשם אי' דהשוכח עובר בלאו דהשמר לך פן תשכח].

עוד העירו דיש להתבונן בגוף ד' הרמב"ם, דהנה אם חיובא הוא שלא לשכוח תלמודו עד יום מותו, א"כ חיוב ושינון של תורה שלמד הוא כדי שלא ישכח, והרמב"ם כתב בסתמא דחייב ללמוד תורה עד יום מותו, ולא דווקא דברים שכבר למד, ולכאוי' הא כל הך חיובא משום שכל הזמן שלא יעסוק בלימוד הוא שוכח, והיינו מה שלמד כבר.

גם יש לתמוה בעיקר דבריו, עד אימתי חייב ללמוד תורה וכו', מ"ש מכל המצוות שמצווה בהם כל ימי חייו עד יום מותו, ומה צריך לזה ילפותא מקרא.

(ב) ואשר נראה בזה בעזה"י, ובהקדם דהנה בעיקר ד' המשנה דאבות "יכול אפילו תקפה עליו משנתו וכו"י יש להתבונן, דאמאי איצטריך קרא למיעוטי כה"ג, הלא אנוס הוא, ואנוס רחמנא פטריה, ומ"ש הכא מכל התורה דמייתין לה קרא למעוטי שאינו מתחייב בנפשו, [ובגמ' מנחות שם

אסור, אבל שכר הטורח ושכר הבטלה מותר, עכ"ל, ומקורו בתורת האדם להרמב"ן (סוף ענין הסכנה ד"ה ולענין).

ויתפרש גם זה היטב מה דהוי רופא בכלל איסורא דמה אני בחנם, שלא ליטול שכר על עשיית מצוה לחבירו, לפמשנ"ת דנאמר האיסור במצוות שכל עניינם נאמר בתורה עשיה בעבור זולתו, וה"נ כיון דמצות הרופא לרפאות הוא משום והשבות לו דאבידת גופו [כמש"כ הטור מהרמב"ן], דכל תורף המצוה היא עשיה עבור חבירו, הוי בכלל איסורא שלא ליטול שכר על עשיית מצוה לחבירו. [ועיי' תשב"ץ ח"ג סי' יג שדן מצד איסור זה לענין קבורה. והנה גם מצוה זו נאמרה כל עיקרה העשיה לזולתו].

(ז) במצות ת"ת ואיסור שוכח דבר ממשנתו

רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך (ד, ט)

(א) כתב הרמב"ם פ"א מתלמוד תורה ה"א, עד אימתי חייב ללמוד תורה עד יום מותו, שנאמר ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך, וכל זמן שלא יעסוק בתורה הוא שכח. עכ"ל.

והקשו משמיה דמרן הגר"ז זצ"ל, אמאי נקט הרמב"ם קרא דפן יסורו מלבבך כל ימי חיך, ולא נקט רישא דקרא השמר לך וגו' פן תשכח את הדברים וגו', דמהא נמי שמעינן אזהרת שכחת התורה.

וביותר ראיתי להק' דהנה במתניי אבות פ"ג מ"ח אי' רבי דוסתאי משום ר"מ אומר כל השוכח דבר ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו,

ואשר לפי זה יבואר היטב מה דמייתי הרמב"ם קרא דפן יסורו, ולא אייתי רישא דקרא השמר לך פן תשכח, ואף דלכאוי במתניי משמע דמינה עיקר האזהרה. והיינו משום דקרא דפן יסורו הוא אופן האיסור שהזהירה תורה, שלא לפרוש מן התורה, רק דגדר האיסור הוא שלא יהא "משכח". ובאמת הנה הסמ"ג (ל"ת יג) שמנה לאו זה כ' וז"ל, הפורש מן התורה אפי' זקן מופלג עובר בל"ת שנאמר ופן יסורו מלבבך וכו', עכ"ל, הנה כתב דהך לאו שלא לפרוש מן התורה מקרא דפן יסורו ילפי' לה.

ג) והנה מה דתמהנו בד' הרמב"ם, דאי הך חיובא הוא כדי שלא ישכח, א"כ הוי חיוב חזרה ושינון של תורה שלמד כבר, והרמב"ם הא כתב בסתמא דחייב ללמוד תורה עד יום מותו. נראה בזה בס"ד דהך שכחה דאייריין בה, לאו שכחה שבטבעו של עולם מה דיש בכל מיילי דעלמא, אלא בשכחה האמורה במסיח דעת מן התורה שמיד הוא משכחה, דאמרי' בסוטה (לא, א) ד"ת דכתיב בהו התעייף עינך בו ואיננו, וברש"י, התעוף לשון כפול וכו' שאם תכפול עינך לסתום עין בהסח הדעת מלהסתכל בהם מיד ואיננו. [וברש"י מגילה יח, א, הרי היא משתכחת ממך כהרף עין]. וכן הא דאי' בחגיגה (טו, א) מאי דכתיב לא יערכנה זהב וזכוכית ותמורתה כלי פז, אלו דברי תורה שקשין לקנותם ככלי זהב ונוחין לאבדם ככלי זכוכית, וברש"י, על ידי שכחה. ואשר לפי' יתבאר דאין מצוה זו שינון וחזרה של תורה שלמד, אלא מצוה שלא לסור מד"ת וליתנה על ליבו תמיד, וכל תלמוד תורה בכללה, ויל"ע מד' רש"י

ממעטיין מקרא שאינו עובר בלאו]. והנראה, דאזהרת שכחת דבר ממשנתו, לא נאמר בזה איסור על עצם השכחה, אלא האיסור הוא שלא לסור מלימוד התורה, שלא יהא יושב ומשכח, והיינו כשאינו עוסק בתורה. ובשוכח מחמת אונסו לא עבר באיסור כלל, ולא דהוי איסור באונס, דהא אין האיסור עצם השכחה, אלא שלא לסור מד"ת שעיי"ז הוא משכח תלמודו.

ומצאתי בס"ד הדברים מפורשים ביראים (סי' כח) שכתב אזהרה זו, וז"ל דברי יוצרך תן על לבבך תמיד, כדכתי' בפי' ואתחנן השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים וגו', ותנן במס' אבות כל השוכח דבר ממשנתו כאילו מתחייב בנפשו שנא' רק השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח וגו' יכול אפי' תקפה עליו משנתו ת"ל ופן יסורו מלבבך הא אינו חייב עד שישב ויסירם מליבו, פי' שמפנה ליבו לבטלה, ופן תשכח לאו הוא, עכ"ל. הרי לנו מפורש דלאו זה דהשמר לך פן תשכח אזהרה היא ליתן דברי תורה על ליבו תמיד, והיינו דכתיב דפן יסורו שלא לפנות ליבו לבטלה.

ומעתה נראה ביאור מתניי דאבות, יכול אפילו תקפה עליו משנתו ת"ל ופן יסורו וכו', דאין המכוון דאי לאו קרא הוה אמינא דכה"ג נמי יתחייב ואהא מייתי קרא, אלא דהתנא אתא לבאר שאין האזהרה על עצם השכחה, ובאמת מי ששכח מחמת שתקפה עליו משנתו לאו איסורא הוא, ואי"צ לפטורא דאונס, דכל עיקר האזהרה לא נאמר אלא ביושב ומשכח, שמפנה ליבו לבטלה ואינו עוסק בתורה.

המורה דכל עניינה שילמד כל ימיו עד יום מותו, ועובר בה כשאנו הוגה בה תמיד, אמנם לא נאמר בזה איזה חידוש דין שחייב ללמוד תורה עד יום מותו, רק שזה גדר וענין המצוה. [גם בלשון הסמ"ג "הפורש מן התורה אפי' זקן מופלג וכו'" משמע כן, דהא מ"ש זקן מופלג ומאי רבותא קמ"ל, והביאור כמשנ"ת דזה כל עיקר המצוה שמצווה על עסק התורה כל ימי חייו. האמנם דבמפרשי הסמ"ג יש שפי' דמופלג היינו בחכמה].

ה) והנה מטו משמיה דמרן הגר"י זצ"ל להקי' ע"ד הרמב"ם מהא דא"י בגמ' מנחות צט, ב שאל בן דמה בן אחותו של רבי ישמעאל את רבי ישמעאל, כגון אני שלמדתי כל התורה כולה מהו ללמוד חכמה יונית, קרא עליו את המקרא הזה לא ימוש ספר התורה הזה מפיד והגית בו יומם ולילה, צא ובדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמה יונית, ע"כ. והנה במצות ת"ת איכא ב' ענינים, הא' מצות לימוד התורה דילפי' מקרא דוהגית בו יומם ולילה, והב' ידיעת התורה מה דא"י בקידושין ל, א ושנתם שיהיו ד"ת מחודדים בפיד וכו'. (ועי' אור ישראל מאמר כז משנ"ת בזה), והנה לד' הרמב"ם דילפי' מקרא דפן יסורו חיוב לימוד התורה בכל עת, א"כ צ"ב אמאי השיבו רבי ישמעאל רק משום מצות לימוד התורה מקרא דוהגית, ולא השיבו מקרא דפן יסורו דאף משום מצות ידיעת התורה לא ילמד חכמה יונית.

ולהאמור יש ליישב דאכן מצוה זו לאו משום ידיעת התורה, שיש עליו לעסוק בתורה בכל עת משום שאם לא יעסוק

תענית ז, ב ד"ה בהיסח הדעת, אם אינו מחזירם תמיד. ועי']. וגדר המצוה הוא שלא ישכח את התורה, דכל שהוא מסיח דעתו הימנה מיד משתכחת מעמו.

ד) ולהמתבאר נראה לבאר ד' הרמב"ם "עד אימתי חייב ללמוד תורה עד יום מותו וכו'", דתמהנו מ"ש מכל המצוות שמצווה בהם כל ימיו עד יום מותו, ומה צריך ילפותא לזה. ובהקדם דהנה רבינו יונה בשע"ת (שער שלישי אות כח) הביא אזהרה זו, וז"ל, השמר לך וכו' ואמרו רבותינו ז"ל כל השוכח דבר אחד מתלמודו עובר בשני לאוין, יכול אפילו תקפה עליו משנתו, ת"ל ופן יסורו מלבבך, לא דיבר הכתוב אלא במי שיסירם מליבו על ידי שהוא בטל מן התורה ואינו הוגה בה תמיד, עכ"ל, הנה כ' דהך איסורא הוא שלא לסור מד"ת ע"י שהוא בטל מן התורה ואינו הוגה בה. ויש להתבונן במה שסיים דבריו "ואינו הוגה בה תמיד" דהלא איסור זה הוא ככל האיסורים, שבכל פעם שהוא בטל מן התורה הרי הוא עובר בלאו זה, ומהו לשון "תמיד", שלא מצינו כן בשאר איסורים. [דמש"כ היראים "דברי יוצרך תן על לבך תמיד" שפיר, דהוא מצווה בזה בכל עת, אולם רבינו יונה קאי על מה שעבר בהמצוה, ולכא"ו לא היה לו לכתוב כן].

וביאור הדברים מה דחזיקן בזה, דהרי נתבאר דהמצוה הוא שלא לפרוש מן התורה ולהגות בה תמיד, ונראה, דמעצם המצוה הוא שיהא עוסק בתורה כל ימיו ולא יהא זמן שהוא בטל מד"ת, וא"י רק מצוה לעסוק בתורה, אלא כל עיקר ומהות המצוה שלא יפרוש כל ימיו מן התורה ויהגה בה תמיד. ולכך הוציאו הרמב"ם ורבינו יונה מצוה זו בלשון

האיסור בכך שהוא משכח תלמודו, ומשכח דבר מתלמודו, איסורא דקעבר היינו הביטול תורה, א"כ יש לפרש בדרשת הגמ' יומא על משכח דבר מתלמודו דלדידיה נמי "ותשכח תורת אלקיך" היינו ביטול תורה וכדפירושו במסכת כלה.

(ט) מזוזה בבית שאין דר בו

וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך (ו, ט)

גרסינן יומא יא, ב יכול שאני מרבה אף בית הכסא ובית הבורסקי ובית המרחץ ובית הטבילה ת"ל בית מה בית העשוי לכבוד אף כל העשוי לכבוד יצאו אלו שאין עשויין לכבוד.

וכי הריטב"א וז"ל, פי' מורי ז"ל דכיון דאין עשויין לכבוד פטורין מן המזוזה, ואפילו בחדשים שלא נשתמש בהן מעולם, דאי לא פשיטא וכו', עכ"ל. ומבואר בדבריו דבבית דירה גמור אף כשלא דר בו כלל חייב במזוזה, והכא פטרינן ליה משום דאין עשויין לכבוד, וצ"ב הא כיון דמזוזה חובת הדר, הרי כל זמן שלא דר בבית לא יתחייב במזוזה.

ובאמת הנה שנינו בזה פלוגתא ראשונים, בשיטמ"ק ב"מ קא, ב הביא מרבינו יהונתן וז"ל, מזוזה חובת הדר היא, כלומר על השוכר לעשותה לפי שהיא עשויה לשמירה מי שהוא עומד בבית וכו', אבל ליכא לפרושי חובת הדר לפי שאין בית חייב במזוזה אא"כ דר בו, דהא קיי"ל אפי' יש לו עשרה בתים שאינו דר בהן דירה קבועה אלא שנכנס בהן פעם אחת בשנה חייבות כולן במזוזה, עכ"ל, והיינו דחייב מזוזה איכא אף בשאינו דר שם בקביעות,

בה ישכח, אלא דהמצוה היא עצם לימוד התורה בכל עת ושלא לפרוש הימנה, רק דגדר המצוה היא שלא יבוא לידי שכחה, דבהפסק מעט הוא משכחה, וכמשנ"ת מכ"ד. [ובד' הסמ"ג מבואר כן להדיא, דכ' רק האיסור שלא לפרוש מן התורה, ולא הזכיר איסור לשכוח את דברי התורה]. ואין ממקרא זה לימוד על מצות ידיעת התורה, רק על עיקר מצות לימוד התורה.

[ומה דאיתי ליה רבי ישמעאל קרא דוהגית, אפשר לפי ששם הוא מפורש המצוה דת"ת יומם ולילה בכל עת. גם יש להוסיף דהא גופא קמ"ל דבהאי קרא נאמר חיוב ת"ת בכל היום ולהלילה, ודלא כהמ"ד בגמ' שם דיוצא יד"ח בק"ש שחרית וערבית, ובגמ' שם מסיים ופליגא דר' שמואל בר נחמני דאמר פסוק זה אינו לא חובה ולא מצוה אלא ברכה, וא"כ הא גופא קמ"ל ואיתי ליה האי קרא].

(ח) "ותשכח תורת אלקיך"

(ו) ביומא לח, ב איתא, אמר ר"א כל המשכח דבר מתלמודו גורם גלות לבניו שנאמר "ותשכח תורת אלקיך אשכח בניך גם אני". ובמסכת כלה (הובא בגיהש"ס שבת לב, ב) איתא, רבי יהושע אומר בעון ביטול תורה בנים קטנים מתים דכתיב "ותשכח תורת אלקיך אשכח בניך גם אני". ולכאורה פליגי בפירוש "ותשכח תורת אלקיך" דביומא פירש לה ר"א על שכחת תלמודו, ובמסכת כלה פירש לה ר"י על ביטול תורה.

ולהמתבאר בס"ד, דליכא איסורא כלל בעצם שכחת דבר מתלמודו, אלא שנאמרה האזהרה לעסוק בתורה תמיד ושלא לפנות ליבו לבטלה, רק שגדר

ויהיה כמו יוצא מסוכה לעסקיו וחוזר לסוכתו דמברך, וכמו פשט טליתו ע"ד שלא להתעטף בו מיד, שחוזר ומברך כששובשו, וצ"ע לדינא.

והוסיף שם אחר התשובה, אחר זמן רב בא לידי ספר ברכי יוסף, וראיתי שכתב בפשיטות (באור"ח סי' יט) בדין הראשון הנ"ל דשוכר בית שיש בו מזוזה, שאינו מברך, דלא תקנו הברכה רק על שעת קביעת המזוזה, וממילא גם בדין הב' הנ"ל בנוסע מעירו ואח"כ חוסר לביתו אינו מברך, ולדינא צ"ע. עכ"ד.

דהנה מש"כ הגרעק"א דביוצא מביתו שעות או ימים אין עליו חיוב מזוזה באותו הזמן, הרי הדבר שנוי בפלוגתת הראשונים, דלהריטב"א ודעימיה דכ"ז שאינו דר בבית ואינו משתמש בו אינו חייב במזוזה, יתקיימו ד' הגרעק"א דבהולך מביתו לעסקיו אין עליו חיוב מזוזה, כיון דבזמן זה אינו דר בבית, אבל לדעת רבינו יהונתן דאיכא חיוב מזוזה אף בשאינו דר בבית רק שנכנס בו פעם בשנה, הרי בהולך מביתו ודאי דרמי עליה חיוב מזוזה, ולא יברך בחזרתו.

והנה נראה פשוט, דהא מילתא דבהולך מביתו לא רמי עליה חיוב מזוזה בהבית, אינו אלא בהבית דירה שלו, דאופן הדירה הוא שדר בו דיורין גמורין, ואם הולך הרי אין כאן דיורין, אולם מקום דמעיקרו אינו עומד לדיורין קבועין, וכגון מקום שהנשים מתקשטות בו, אף בשעה שאין נמצאין שם, כיון דהמקום עומד לדירת אדם כה"ג, הריהו חייב במזוזה.

ונראה די"ל דה"נ הך דינא שכי הריטב"א בב"מ ודעימיה דבעינן שיהא דר בבית, ואל"ה אינו חייב במזוזה, אינו אלא בבית דירה מקום שדר שם, משום

והביאור בזה, משום דסגי במה דעומד לו דיור הבית, והוי בכלל חובת הדר.

אמנם דעת הרא"ש הביא שם בשיטמ"ק, דכל שיש לו בתים ואינו דר בהן אינו חייב לקבוע בהן מזוזה, וכ"כ שם מהריטב"א וז"ל, חובת הדר היא, פי' ר"י דמדאורייתא תרתי בעינן שיהא הבית שלו ושידור בו, ומדרבנן חובה על כל הדר ואע"פ שאינו ביתו, עכ"ל. והיינו דפליגי ארבינו יהונתן, וס"ל להריטב"א והרא"ש דליכא חיוב מזוזה אלא בשדר בבית. וכ"כ הריטב"א יומא וז"ל בתו"ד, ואפילו בביתו בשאינו משתמש בו פטור ממזוזה אפילו מדרבנן ואע"פ שעשוי לדירה, וכדאמרינן בפרק השואל דחובת הדר היא והשוכר חייב לעשות שם מזוזה. עכ"ל.

וצ"ע טובא, דהרי מפורש דעת הריטב"א דליכא חיוב מזוזה אלא בבית שמשתמש בו, וכל שאינו דר בו פטור מן המזוזה, והרי סותר דבריו במש"כ לענין בית הכסא וכו' דפטור משום דאינו עשוי לכבוד, דקאי אשלא נשתמש בהן מעולם, והלא בשלא נשתמש אף בבית דירה גמור פטור מן המזוזה. וצ"ע.

והנה בפלוגתת ראשונים זו, ביאר מו"ר הגר"א גרבוז שליט"א, דתלי בזה עיקר נידון הגרעק"א בתשו' ט, במי שיצא מדירתו לבית אחר לדור שם, ויש שם מזוזה מכבר שהניח שם הדר הראשון, דמחויב הוא לברך על המזוזה, דזהו מצוה חדשה לו בבית זה. וכי עוד שם, ונ"ל דגם ההולך מביתו לעסקיו בשוק שעות הרבה ופעמים נוסע מעירו על איזה ימים, דלכאוי' הדין דכשחוזר לביתו יברך על המצוה, דהא בינתים שלא היה בדירת ביתו לא היה עליו חובת מזוזה, ומתחיל עתה חיוב חדש,

דחייבין במזוזה כדאמרי' ביומא יא, א. ותי' הרא"ש וז"ל, וי"ל דאין ראי' מחצר לבית, דחצר דרכו להיות כך ומשמש לדירת הבתים, אבל בית אינו ראוי לבית דירה כשאינו מקורה, עכ"ל. הרי מבואר הטעם דבעינן בית מקורה משום דכך הוא ראוי לבית דירה, וא"כ צריך תלמוד, מה אהני דמקום שכנגד הפתח מקורה, הא כיון דהבית כולו אינו מקורה, ואינו ראוי לבית דירה אמאי יתחייב הבית במזוזה.

ובב"י (סי' רפו) הביא בשם רבינו מנוח לתרץ קושיא זו מ"ש שערי חצירות החייבין במזוזה, וז"ל, ואע"ג דשערי חצרות חייבים, התם שבתים מקורות פתוחות לחצרות, עכ"ל. ותירוצו זה, דמשום הבתים שהחצרות פתוחות להן להכי חייבין החצרות אף שאינן מקורות, לא יהני לן כלל כה"ג שאין הבית מקורה, ומה דהמקום שכנגד הפתח מקורה, צ"ב מאי אהני לן.

והנה בד' רבינו מנוח שהצריך מקום מקורה ד' אמות, בפשיטות הביאור בזה, דבכך יש כאן מקום שיעור בית להתחייב במזוזה, דלא סגי בשהפתח מקורה אלא בעי' שיהא הבית מקורה, ולהכי בד"א מקורה כנגד הפתח חייב במזוזה. וצ"ב טובא, דכיון דהבית כולו אינו מקורה, מה בכך שהד"א שכנגד הפתח מקורה, הא לית ליה שם בית בפני"ע בלא מחיצות, והרי הבית כולו אינו מקורה. ואי חשיב הבית מקורה משום הד' אמות המקורין, א"כ הרי אף בפתח שאינו במקום המקורה ליבעי מזוזה.

[ובאמת באבני"ז (יו"ד סי' שפו אות ו) נקט בביאור ד' הרמב"ם דאיירי בשיש ג' מחיצות לאותו מקום מקורה שכנגד

דבביתו אופן הדיורין להתחייב במזוזה אינו אלא בשהוא דר שם, אכן שאר מקומות שאין דיורן קבוע, אלא דחיובן משום שהם עומדים לדירת אדם, אי"צ שיהא תשמישו בהן, וסגי במה שעומדין לדירת אדם באופנים שלהם להתחייב במזוזה.

ומעתה הרי בבית הכסא ובית הבורסקי ובית המרחץ ובית הטבילה, אף שלא נשתמש בהן מעולם, אי לאו שאין עשויין לכבוד הו"ל להתחייב בהן במזוזה, לפי שחיובן אינו תלוי בדירתו ותשמישו בהן, שהרי לא לכך הן עומדין, ורק משום שהן עומדין לו לצורכו, יש להתחייב בהן במזוזה, ושפיר עומדין הן, וליכא בהו חסרון כלל משום מה שעדיין לא נשתמש בהם.

(י) בית מקורה לחיוב מזוזה

וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך (ו, ט)

כ' הרמב"ם פ"ו ממזוזה ה"ה, בית שאין לו תקרה פטור מן המזוזה, היה מקצתו מקורה ומקצתו אינו מקורה, יראה לי שאם היה הקרוי כנגד הפתח שהוא חייב במזוזה. עכ"ל. ובכס"מ הביא מרבינו מנוח דהא דאם יש קרוי כנגד הפתח חייב במזוזה היינו בשיש במקום המקורה ארבע על ארבע אמות. אולם באו"ש כ' בפשיטות דאף באין ד' על ד' בקרוי מצטרף השאינו מקורה לשיעור ד' אמות, דאם הפתח במקום המקורה חייב במזוזה אע"פ שאין הבית מקורה.

והנה בעיקר הך מילתא דאם יש קרוי כנגד הפתח חייב במזוזה צ"ב דהנה התוס' מנחות (לג, ב ד"ה דלית) והרא"ש (ה' מזוזה סי' יא) הק' אהך דינא דבעינן בית מקורה, דמה גרע משערי חצירות

משום הך קירוי, שאינו בעצם הבית ודיוריו. ושוב צ"ב מאי האי ומה אהני דמקום הפתח מקורה ד' אמות.

ואשר נראה בביאור דעת רבינו מנחם, דהדין תקרה לחיוב מזוזה לאו הלכה בגוף הבית הוא, וכמו דבעינן בית ד' אמות, אלא דהוי מצורת הדיורין, ואמנם הא דמצריך מקום קרוי ד"א משום דהוי מקום שיעור בית לחיוב מזוזה, אכן אי"ז אלא משום צורת הדיורין, ואף שאין להד' אמות המקורין מחיצות, שיהא שם בית מצד עצמו, שפיר אהני לחיוב מזוזה במקום הקרוי, לפי שהבית יש לו שם בית שפיר אף בלאו תקרה, אלא דאופן הדיורין המחייבין מזוזה הוא בית במקום שיש בו תקרה, וכל מקום שיהא תקרה בהבית, הרי מחויב אותו מקום במזוזה. ולהכי שפיר אף דליכא מחיצות להמקום המקורה, הא לא בעי' שיהא מקום זה שם בית לעצמו, דהא שם בית שפיר איכא אף למקום זה כשאר כל הבית, רק דאופן הדיורין המחייב במזוזה, שהוא רק במקום תקרה, איכא במקום זה המקורה, ואי איכא פתח במקום זה שדיוריו מחייבין במזוזה, הרי חייב הפתח במזוזה, אולם בפתח שאין במקום שאופן דיוריו מחייבין במזוזה, אין פתח זה מתחייב במזוזה.

ועוד שמעתי מידידי הרה"ג ר"י עמרנני לבאר בזה באופ"א, דבאמת אף בשאין המחיצות סמוכות למקום המקורה שפיר חשיבי מחיצות למקום זה, והוא עפ"י מש"כ התורא"ש שבת ז, ב בהא דאמר"י בית שאין תוכו י"א חקק בו ד' על ד' והשלימו ל"י מותר לטלטל בכולו, והק' התוס', מאי שנא מהא דאמר"י בפ"ק דסוכה (ד, א) בסוכה שאינה

הפתח [ועיי"ש מה שביאר בזה], וכן ביאר בפרשה סדורה להגרח"ק שליט"א, אמנם לכאורה אין משמעות ד' הרמב"ם דאיירי כה"ג דוקא, אלא סתמא כל שיש קרוי כנגד הפתח חייב במזוזה, ואף בדלית ליה ג' מחיצות לאותו מקום מקורה].

והנה דעת האו"ש מפורשת דלא בעינן אלא שיהא הפתח במקום תקרה אע"פ שאין הבית מקורה, ולדבריו צ"ל דהך מילתא שכי' הרא"ש דבית דירה המחוייב במזוזה היינו דוקא כשהוא מקורה, לאו הלכה בעצם הדיורין והשם דירה, שהרי אין מקורה אלא מקום הפתח, אבל הבית אינו מקורה, אלא דבעי' דמקום הפתח יהיה מקורה כצורת בית דירה, ולפי"ז אפ"ל דרבינו מנחם נמי דקאמר דבעי' מקום מקורה ד"א, לאו משום דחשיב בית מקורה, אלא רק משום מקום הפתח מחייבין ליה, אלא דמשום הא נמי בעינן מקום ד' אמות שיהא מקום חשוב, דאל"ה לא חשיב מקורה כלל, דמה שיש איזה מקום מועט מקורה לאו מידי הוא.

האמנם דבדעת רבינו מנחם א"א לומר כן, דהנה הובא לעיל שהביא הבי"י משמיה, דהא דשערי חצירות חייבין במזוזה אף שאינן מקורות, משום שבתים מקורות פתוחות לחצירות, והיינו דחייבא דחצר לאו משום עצם החצר אלא שהוא שער לבית, והבית מקורה הוא, והנה אי הדין תקרה הוי על גוף הבית ודיוריו, הרי שפיר משום דהוי החצר שער להבית שהוא מקורה, מהני זה לחייב חצר במזוזה אף שאינה מקורה, אולם אי לא הוי אלא הלכה על מקום הפתח שיהיה מקורה כצורת בית דירה, תמוה מאוד שתהא החצר חייבת

ובס' עמק ברכה (מזוזה אות ו) הביא בזה ליישב ממרן הגר"י זצ"ל בשם רבינו הגר"ח זצ"ל, דבאמת הכיפה יכולה להיות משקוף ויש לה דין משקוף, אלא שאם אין המזוזות גבוהות עשרה טפחים, אזי הכיפה עצמה נעשית מזוזות ומצטרפת לשיעור המזוזות, שכיון שהיא עגולה נעשות המזוזות כאלו הן משופעות ועגולות, אבל אם יש במזוזות שיעור עשרה טפחים, אז נשארה הכיפה במקום המשקוף. [והוסיף שם עוד, דאין להקשות דלמה אמר הרמב"ם הטעם מפני שאין לו משקוף, אימא איפכא שהמזוזות יצטרפו להכיפה ויעשו כולה משקוף ואין כאן מזוזות, דהביאור בזה, משום שהמזוזות יכולות להיות בלי משקוף אבל משקוף אין יכול להיות בלי מזוזות, ולפיכך אף אי נימא כן דהמזוזות נעשות משקוף, אכתי אין כאן משקוף, משום דמשקוף בלא מזוזות לא מיקרי משקוף]. וכביאור הגר"ח כ"כ הטי"ז סי' רפז בביאור דעת הרמב"ם.

ויש להקשות בזה, דהנה בסוכה יט, ב אי' העושה סוכתו כמין צריף חכמים מכשירין, וכ' התוס' (ד"ה העושה) וז"ל, ואפשר כשיש שם משך ז' בגובה י', שאף תחת השיפוע שאין גבוה י' כשרה, כיון שיש בה שבעה ברוחב, מידי דהוי אפסל שיוצא מן הסוכה וכו', עכ"ל. הרי דמכשרי לישוב תחת הדופן והיינו מה שפחות מגובה י' דהוי דופן הסוכה, ומבואר דמהני שיהא השיפוע חשוב כדופן וגם כסכך וקשה דהכא נמי נימא דיהני השיפוע שבכיפה להיות כמזוזות וגם כמשקוף. וצ"ע.

והנה בעיקר ד' התוס' דמהני לישוב תחת השיפוע ב"י הטפחים שהם הדופן, צ"ע

גבוהה י', דאם חקק בה והשלימה ל"י, אם יש משפת חקק ולכותל ג' טפחים פסולה, והכא מהני חקיקה אפילו מופלגת מן הכותל הרבה, ותי' התוס' הרא"ש וז"ל, דלא דמי דגבי סוכה בעינן מחיצות סמוכות לסכך, כדאמרי' התם שאם הרחיק הסיכוך מן הדפנות פסולה, אבל גבי שבת מחיצות חיצוניות של הבית הויין ליה מחיצות, אע"פ שרחוקות מן הגג אין בכך כלום כי הוא משתמר על ידם, ונקרא רשות היחיד על ידי מחיצות החיצוניות הגבוהות עשרה, עכ"ל, הרי מפורש דלענין מחיצות דבית אף בשאינן סמוכות למקום דאית ביה השם בית שפיר דמי, וא"כ לענין מזוזה דבעינן שיהא בית מקורה, כל שיש ד' אמות בתקרה והם מוקפות במחיצות הבית, אף שאין המחיצות סמוכות למקום זה, שפיר חשיבי מחיצות לפי שהוא משתמר על ידם.

י"א) שער שהוא כמין קשת לדין מזוזה

[ודין סוכה שעשאה כמין צריף]

וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך (ו, ט)

כ' הרמב"ם פ"ו ממזוזה ה"ד, בית שיש לו מזוזה מיכאן ומזוזה מיכאן וכיפה כמין קשת על שתי המזוזות במקום המשקוף, אם יש בגובה המזוזות עשרה טפחים או יתר חייב במזוזה, ואם אין בהם עשרה פטור מפני שאין לו משקוף.

ובכס"מ הק', צ"ע דאם הכיפה חשוב משקוף אפילו אין גובה המזוזות עשרה טפחים ליתכשר, ואם אין הכיפה חשוב משקוף כי הוו המזוזות גבוהות עשרה טפחים מאי הוי, אטו גובה המזוזות משוי לכיפה משקוף.

דהשיפוע גופא משמש גם לדופן וגם לסכך, וממילא שפיר הוכשר לישוב תחתיה מצד התורת סכך שבה, משא"כ באיצטבא, דהתם נותנין להרוחב שם דופן משום דינא דדופן עקומה, ושוב אינו משמש בתורת סכך, דזהו דינא דדופן עקומה שיקרא הרוחב בתורת דופן, ולהכי לא הוכשר המקום שתחתיו לישוב שם תחת הדופן דלית ביה תורת סכך.

ודי המג"א אתיין אחר דנחית לכ"ז, אלא דהוקשה ליה דבהדופן שפחות מי כיון שאין תחתיו חלל י" טפחים, לא יהא בו תורת סכך כלל רק תורת דופן, ואיך שרי לאכול תחתיו, וע"ז תי' דהו"ל כאילו כולו אוהל דעושים כאילו כולו גבוה י', וע"כ גם בהך חלק הפחות מי אית ביה נמי תורת סכך, ושפיר שרי ליישב תחתיו.

ואשר לפי"ז דנפקא לן דהא דמהני שיפוע הצריך להיות כדופן וכסכך, היינו רק משום דלהרוחב אית ביה תורת סכך ולהגובה אית ביה תורת דופן, ואלו הדינים הם שמחלקים את השיפוע להיות בו גם דופן וגם סכך, ולא דעצם השיפוע יכול לשמש כדופן וכסכך, א"כ הלא פשוט דכ"ז שייך בסוכה דאיכא דין דפנות ודין סיכוך, אמנם בשער דבעינן שיהיו בו מזוזות ומשקוף, והיינו דבעינן מציאות כזו, ואינו איזה דין דנימא שישמש מתורת זה ומתורת זה, ולכך א"א לחלק, ואין השיפוע יכול לשמש כאורך וכגובה גם יחד, ושוב אין כאן מזוזות ומשקוף.

דהא לענין דופן עקומה שנינו שם ד, א היתה גבוהה מעשרים אמה ובנה בה איצטבא וכו' מן הצד, אם יש משפת איצטבא לכותל ד"א פסולה, פחות מארבע אמות כשרה, מאי קמ"ל דאמרי' דופן עקומה, ופירש"י, שרואין סכך העליון המחובר לדופן כאילו הוא מן הדופן ועקום עד כנגד שפת האיצטבא, וכו' הרא"ש, דלא הכשיר רש"י כל הסוכה, שהרי אין לה סכך כיון שרואין את הסכך כאילו הוא כותל עקום. הרי מפורש דמקום דפנות הסוכה, אף אי כשרות לסיכוך, לא הוכשר המקום שתחתיהן משום סוכה, ומ"ש בעשאה כמין צריך דהוכשר אף תחת דפנות הסוכה, היינו הי' טפחים שלמטה.

וכבר עמד בזה במג"א סי' תרלג סק"ו אדינא דאם בנה האיצטבא מן הצד ויש פחות מד"א עד הכותל, דדוקא במקום האיצטבא כשר משום דופן עקומה, ולא תחת מקום הדופן עקומה, והק' המג"א מהא דבסי' תרלא בעשאה כמין צריך שרי לישן אף תחת הדפנות משום פסל היוצא מן הסוכה, וכו' בזה"ל, צ"ל כיון דאיכא אהל במקום אחד הו"ל כאילו כולו אוהל כמ"ש הרא"ש, וא"כ הו"ל כאילו הוא גבוה כולו י', עכ"ל, ולכא"ו אכתי יש להבין, דאף אי חשיב כולו מקום י' איך שרי לישן תחת הדופן במקום שהצריך פחות מי', ומ"ש מדופן עקומה דלא הוכשר המקום שתחתיו.

ובביאור ד' המג"א ראיתי מש"ב הגר"ר וולפין שליט"א לבאר, דחלוק בזה צריך מאיצטבא, דהנה צריך שהוא בשיפוע יש לו גם רוחב וגם גובה, וי"ל דמחלקינן השיפוע לשתיים, ואמרי' דלהגובה יש תורת דופן, ולהרוחב תורת סכך, נמצא

הבעלים שנתמעט אלא שלא חשיב בעלות בבית לחייבו במזוזה, והרי"ז כבית שאולה, וא"כ משום הא דבעו חיי, אין לחייבם במזוזה, דהגברא הלא בכלל חיוב מזוזה, אלא שאופן זה לא חשיב ביתו להתחייב במזוזה, וכמו דמשום הך סברא לא יתחייב הדר בבית שאולה במזוזה, דסו"ס ביתו לא הוי.

אכן י"ל דהך מיעוט ד"ביתך" ולא "בתיהם" לאו מיעוט הוא על בעלות כל שותף, דלא חשיב ביתו להתחייב במזוזה, אלא מיעוטא הוא כמיעוטא דאשה, שנתמעט בזה בעה"ב היכא דלאו בכלל "ביתך", ובשותפין היינו דכיון דהחיוב בזה להניח מזוזה על השותפין רמי, והרי לאו "ביתך" הוא אלא "בתיהם", נתמעטו מחיוב מזוזה, אכן עיקר בעלותו בהבית בשותפות אינה חסרון להתחייב במזוזה, רק דעל בעלים כה"ג נאמר הך מיעוטא.

ולפי"ז הרי הך מיעוטא קאי אגברא, היינו הבעלים כה"ג, ומשום הא דבעי חיי אמרי' דאף הם כה"ג בכלל חיובא דמזוזה, ואין לפוטרים משום דלאו ביתך הוא אלא בתיהם.

הן אמנם דאכתי יש לחלק בין מיעוטא דשותפין למיעוטא דאשה, דאשה מיעוטא הוא דלעולם ל"ש בה חיובא דמזוזה, ומשא"כ שותפין הא שייד בהו חיוב מזוזה, בבית בלא שותפות, אכן הגרעק"א העמיד תמיהתו משום דדמי לבית שאולה דפטור ויכול לדור בו כל ימיו ולא נימא לחייבו משום דבעי חיי, ולפמשנ"ת לא דמי כלל לבית שאולה, דהתם אין לחייבו לפי שאי"ז ביתו, ומשא"כ שותפין שאין חסרון בבעלות כל אחד מהם בהבית, רק דמיעוטא הוא על הבעלים כה"ג שאינו בכלל ביתך, ומשום הא דבעו חיי י"ל דמחייבי. [שו"ר בסה"ז יהודה לקדשו שכ"כ הגר"ר גרוזובסקי זצ"ל ביישוב תמיהת הגרעק"א].

י"ב) מזוזה בבית השותפין

וכתבתם על מזוזת ביתך ובשעריך (ו, ט)

ביומא יא, ב ת"ר בית הכנסת ובית האשה ובית השותפין חייבת במזוזה, ופריך פשיטא, ומשני מהו דתימא "ביתך" ולא ביתה "ביתך" ולא בתיהם קמ"ל, ואימא הכי נמי, אמר קרא "למען ירבו ימיכם וימי בניכם" הני בעו חיי והני לא בעו חיי.

ובגהש"ס הק' הגרעק"א וז"ל, קשה לי, דזה מספיק שלא למעט נשים, אבל לענין בית השותפין לא שייד כן, דהא באנו לפטור מצד בית, דבית כזה אין בו חיוב מזוזה, אבל גברי בר חיובי נינהו כשיהיה לו בית מיוחד, ומאי שנא בית שאולה דפטור, ויכול לדור כל ימיו בבית שאולה בלא מזוזה, ולא אמרי' ביה הני בעי חיי, דמ"מ שייד אקרקפתא דגברא מצות מזוזה בבית שלו, וא"כ ה"נ דלמא בית השותפין פטור דליכא חיוב אלא בבית המיוחד לו, וצע"ג.

ונראה בישוב קושייתו, דהנה יש לעיין בהך מיעוטא "ביתך" ולא בתיהם, אם נאמר בזה דבעלות שיש שותף עמו, הוי חסרון בבעלות הבעלים המחייבת מזוזה, שלא נתחייב אלא כשהבעלים בעלותו שלימה בהבית, או דנימא דאמנם בית דשותפין אי"ז חסרון בהבעלות, שאין לחייב כל אחד מהשותפין לפי שאין בעלותו שלימה, אלא דהוי מיעוט כעין מיעוטא דאשה, דבעלים כה"ג שאינו בכלל "ביתך" אלא "בתיהם" היינו בעלות השותפין, פטורה מן המזוזה.

והנה בד' הגרעק"א מבואר דנקט בפשיטות דמיעוטא דבית השותפין הוא, דאיכא חסרון דלא חשיב ביתו להתחייב במזוזה, וזהו שדימה לבית שאולה, דפטור משום דלית ליה בית, ולהכי תמה דלא דמי לאשה, דדוקא באשה משום הא דנשי בעו חיי, אמרי' דאף הן בכלל חיוב מזוזה, אבל שותפין שלא נתמעט אלא אופן בעלות זו בבית, ולא

דהחוטא בשוגג מחויב כפרה, וז"ל בתו"ד, ומהו חטאו, שלא נזהר בעצמו, ולא היה ירא וחרד אל דברי המקום ב"ה שלא יאכל ולא יעשה דבר עד שיברור יפה יפה ויתגלה לו הדבר שהוא מותר וראוי לו לפי גזירותיו של הקב"ה, ועל הדרך הזה הוא טעם חטא השגגה בכל התורה. ועוד, שכל דבר האסור מלכלך הנפש ומטמא אותה, דכתיב (ויקרא יא, מג) ונטמתם בם. עכ"ל. הרי דאיכא תרתי, חדא, גזירת הקב"ה על הדבר, ובשוגג נמי איכא משום זה מה שלא בירר היטב ולא חרד על דברו, ועוד, משום האסור עצמו שמלכלך הנפש ומטמא אותה, ובדבר זה שוה השוגג עם המזיד.

[ושמעתי מאמו"ר הגאון שליט"א להוכיח כן עוד, מהא דא"י בנזיר כג, א ת"ר אשה הפרס וה' יסלח לה וכו' וכשהיה מגיע ר"ע אצל פסוק זה היה בוכה, ומה מי שנתכון לעלות בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה טעון כפרה וסליחה, המתכון לעלות בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר על אחת כמה וכמה, ע"כ, והיינו, דגם במתכון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה, יש בו משום ההמראה על ציווי הקב"ה, וע"ע בחי' הגרי"ז (סטענסיל) שם].

ועפ"ז נראה בס"ד דזהו מה שאמרו "חטאו בכפלים" היינו שהיה חטאם בזדון, שיש בו גם משום עצם החטא, וגם משום ההמראה על ציווי הקב"ה, זהו הכפילות בחטאם.

ויש להוסיף בזה, במה ששמעתי מידידי הרה"ג ר"מ קרלינשטיין לבאר ענין הכפילות בהפסוק "השיבנו ה' אליך ונשובה, חדש ימינו כקדם", דתרתיה איתא בזה, חדא, שיבה להקב"ה, היינו לחזור ממה שהמרה את פיו, ועוד הבקשה, שיחזור אצל האדם מצבו, בניקיון שהיה קודם החטא, והיינו מצד עצם הפגם שיש בהאיסור. והדברים יאירו היטב עפמשנ"ת דחטאו בכפלים בבי' ענינים אלו, דזהו שסיים ירמיה

י"ג) חטאו בכפלים (הפטרת נחמו)

נחמו נחמו עמי (ישעיהו מ, א)

איתא בילקוט (ישעיה תמה), חטאו בכפלים - חטא חטאה ירושלים, ולקו בכפלים - כי לקחה מיד ה' כפלים בכל חטאתיה, ומתנחמים בכפלים - נחמו נחמו עמי, ע"כ.

והרי הדבר טעון ביאור, מהו "חטאו בכפלים" אם חטאו הרבה הו"ל למימר חטאו הרבה, מהו "בכפלים", ובשלמא לקו ונתחמו היינו כפלים מהמגיע על זה, עיי"ש פירש"י (ישעיה מ, א), אולם חטא בכפלים מה שייד.

והנראה בס"ד ביאור הדבר, עפ"י מש"כ הגראב"ו זצ"ל [ביאורי אגדות ע"ד הפשט הנד' בסו"ס קוה"ע, סי' ג אות ב] בזה"ל, כי בכל מצוה ישנן שני דברים, (א) תועלת ותיקון הנעשה מהמצוה, אשר בשביל זה ציוה הקב"ה לעשותה, כי לכל מצוה יש טעם, כמ"ש הרמב"ן פ' תצא במצות שילוח הקן, וז"ל, וזה הענין שגזר הרב (הרמב"ם) במצות, שיש להן טעם, מבואר הוא מאד, כי בכל אחד טעם ותועלת ותיקון לאדם מלבד שכרן וכו' עיי"ש באורך, ובשביל זה היה ראוי לעשות המצוות אפי' לא נצטיינו עליהן, וע"כ קיימו האבות את התורה קודם שנצטוו עליה, מפני שהבינו התועלת והתיקון מזה. (ב) אחרי שנצטיינו לקיים המצוות הוא ענין בפני עצמו, לקיים ציווי השי"ת. וכן בעבירה ישנן שני הענינים הנ"ל, היינו הטעם אשר בשבילו הוזהרנו שלא לעשות המעשה ההוא, ובשביל זה היה ראוי למנוע מלעשות המעשה, אפילו בלא אזהרה, ועכשיו שנצטיינו, צריך שלא לעבור על אזהרת הקב"ה. עכ"ל.

וכדבריו, דהעבירה מלבד ההמראה על אזהרת הקב"ה, גם יש בה סיבה להמנע מלעשותה משום עצם העבירה, כן מבואר בד' הרמב"ן בשער הגמול (במהדו' מ"מ שער ראשון אות יא ד"ה ולמה נקראו) שכי' שם לבאר הא

להזיק לו אח"כ" (ומציין דלא כבהג"ה בשמירת הנפש ס' שלט דהקל בקטן, שהרי עדיין לא למד [ספר שמירת הנפש נדפס לראשונה בשנת תרל"ד, בהסכמת בעל השואל ומשיב, וחיברו הרה"ג ישראל מתתיהו אויערבך זצ"ל, חי בזמן המשנ"ב וקצת קודם, והמ"ב הביא כמה פעמים מספרו "נזר ישראל", להלכה, אכן מה שהביא הגר"ח זצ"ל מהגה אינה שם אלא בנדפס בירושלים תשי"ח, בדף קטו, והיא הוספת המהדיר ר' צבי משקוויטש זצ"ל שכתב כן בשם הגר"ח פלאג'י זצ"ל בספרו עיני כל חי, להוריות יג: דף קכה טור בספר).

סיוע לזה מגדולי האחרונים דאשה לא מצווה

והנה הא דכתב דלנשים פשוט דמותר, מצאתי שכבר מתבאר כן בבית לחם יהודה [לר' צבי הירש מוילנא זצ"ל, נפטר תצג, ספרו נקרא על שם הגביר ר"י זינצהיים ז"ל שהחזיקו על שולחנו שיוכל לגמור חיבורו], דכתב בס' עב ס"ק ג בזה"ל "ואין לאכול נשים מעוברות, וזכרים בפרט לבני תורה, לב אפילו של עוף, שקשה לשכחה, ושאר נשים ובתולות אוכלות הלב אפילו של בהמה, וכ"כ בכנסת הגדולה [הגב"י אות ד', ולא איירי שם רק בנשים]" הביאו רבי עבדללה סומך זצ"ל [רבו של הבן איש חי], בזבחי צדק שם ס"ק ד, שנוהגין כותיה בבגד דרק נקבות אוכלות הלב, והביאם ר"ח סופר זצ"ל בכף החיים אות ו [וע"ש דדעתו להחמיר בלב אף לאשה, אכן מתבאר שם דבעיקר סברתם לא פליג], ובחוות דעת [שם ס"ק ב בחידושים], נמי הבליע בלשוננו דדוקא בזכרים מימנעי ממדי דמשכח, דאהא דכתב רמ"א דיש מחמירים לבשל לב העוף וכו', כתב בזה"ל, "והמנהג להקל, רק הזכרים אין אוכלים לב עוף שקשה לשכחה [הוריות יג:], ט"ז [סק"א, וש"ך סק"ב] עכ"ל, [ובש"ך ליתא תיבת זכרים], והביאו רצ"ה שפירא זצ"ל בדרכי

מגילת איכה בהפסוק "השבינו ה' אליך וגו'", שתהא החזרה מב' הענינים, מהעבירה על הציוי ומשום עצם האיסור.

***

מהגאון רבי ראובן יוסף שרלין שליט"א כולל הלכות של הגר"י רפפורט שליט"א

י"ד) האם נשים מצוות להזהר מלשכוח התורה הקדושה?

בפרשה (ד, ט-י) רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך: יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחרב באמר ה' אלי הקהל לי את העם ואשמעם את דברי אשר ילמדון לי: ראה אתי כל הימים אשר הם חיים על האדמה ואת בניהם ילמדון.

ובמשנה מסכת אבות (ג, ח): רבי דוסתאי ברבי ינאי משום רבי מאיר אומר כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו שנאמר 'רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך', יכול אפילו תקפה עליו משנתו תלמוד לומר 'ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך' הא אינו מתחייב בנפשו עד שישב ויסירם מלבו.

דעת הגר"ח דנשים א"צ להזהר, וקטן כן, דלא כהגר"ח פלאג'י זצ"ל המקל בקטן

מן הגר"ח זצ"ל בספר זכרון, [נדפס בשיח השדה סוף ח"א], מנה בח"ב מ"א דברים הקשים לשכחה, ובדף ז כתב, "ונראה פשוט דנשים א"צ ליזהר בכל אלו [אא"כ הם מעוברות], כיון שאינם מצווין על ת"ת, דלא עדיפי מע"ה דמבואר בס"ח [ראה לקמן] שאין לחוש, אבל קטן אף שעדיין לא למד נ' שיש להקפיד, דמסתבר דבדברים אלו עושין טבע של שכחה ויכול

שלום י-ם תשס"ב, בדף טו להרב ידעיה הברדשי, המכונה הפניני זצ"ל [מזמן ר' ירוחם, תלמיד הרא"ש, והר"ד אבודרהם זצ"ל, ועשו"ת רשב"א ח"א תיח] דלמד דקשה לשכחה, [וז"ל באו ז"ל להזהיר כל אדם הרוצה להיות שלם שימור עצמו מכל הדברים המזיקים לו לשכח תלמודו ממנו ולא יתקיים בידו] וכן למד הפרי חדש בא"ח סי' ב, הביאו הפמ"ג בא"א שם סק"א, ובאמת מתבאר כן גם ממ"ש רבינו אליה שפירא זצ"ל בא"ר רכב, ח בשם המענה לשון, והביאו בח' רעק"א זצ"ל בי"ד שעו ס"ד ושם רעק"א העיר עליו בזה"ל "ושם איתא דקשה ללימוד ופרש"י יהא קשה לשמוע, אבל לא דקשה לשכחה ע"ש", אכן רבים מהאחרונים למדו הכי, ויסודו בקמאי, כאמור, וכן כתב הגרי"ח סופר זצ"ל בכה"ח סי' ב אות ג, בביאור הפר"ח והפמ"ג, דקשה לשמוע היינו ע"י שכחה. [אכן ראיתי לרבי ידעיה הפניני זצ"ל, דההזק לאנשים שעוברת ביניהם, וכן עולה ממ"ש בשם הגר"א בספר קול אליהו, שפירש הך דשלהי פסחים [קיא.], ג' אין ממצעין, וחד מיניהו אשה, דההזק להם, שפירש דלכך אסתר רצה להתמצעות בין המן ואחשורוש, בהיותה דוה, וא"כ אפשר דלהגר"א נמי יש לפרש הכי היא דהוריות, ואיז"מ, ועיין]

דברי הס' חסידים בענין עם הארץ אי מצווה להזהר מדברים המשכחים

והנה בס"ח סימן תתרח כתב בזה"ל "אחד שאל מחכם, אמר, עכברים אכלו מלחמי, אם אוכל לאכול מן הלחם, אמר ולמה לא תאכל? א"ל פן אשכח תלמודי ואני נזהר מלאכול מכל מה שמשכח התלמוד, ועתה אני רעב, א"ל החכם אינך חייב עד שישב ויסירם מלבו, ואני רואה שאינך עוסק בתורה ואתה פנוי, והיית יכול לעסוק, וכל היום אתה בטל מדברי תורה, והולך אתה עם עמי הארץ לשמוע דברים בטלים, מוטב היה לך שלא היית נזהר מדברים המשכחים, כדי שהיית שוכח דברים בטלים

תשובה סק"ה, ומבארו בזה"ל "ונ' הטעם כיון שכל הקפידה הוא משום שקשה לשכחה, וזה לא שייך בנקיבה, דאינה בת תלמוד תורה" [והביא ג"כ הכי מהבל"י הנזכר, ודברי הבל"י נזכרו בהשמטות בספר הזכרון].

תמיה מדוע אינה צרכה להזהר, שמא תשכח מצוות ודינים שמחויבת בהם? ויש לעיין כיון שאנו מאמינים בכל דחז"ל כפשוטם ממש היינו שהאוכל כך וכך כיושב ומשכיח בעצמו דברים [ועכ"פ מחליש כח זכרונו] ומסירם מלבו, א"כ נהי דאין נשים מצוות במצות "תלמוד תורה" ובחלק ד"ידעת התורה" הקדושה, הרי מצווין ודאי ללמוד [ולדעת, עכ"פ] בכל הדינים שמצווין בהם, דרך בהכי מקימי המצוות שפיר, וממילא הוי ככל הכשר מצוה לגביהו, דכמו דהאיש מצווה להשיג אתרוג בסוכות לנענעו, למרות שנצטווה רק בנענוע, ממילא שמעינן מינה דמבע"ל לקנות או להשיג במתנה ע"מ להחזיר, ה"נ בכדי לקיים כל המצות דלא שייך בלי ללמוד ולזכור אותם דינים, וכיצד מותר לה לעשות דבר דעל ידו הוי כמשכיחה עצמה בידים ובודאי ודאי יגרם לה מכשול מחמת כן הן בהלכות שבת החמורות, ע' הקדמת המ"ב לחלק ג, הן בשאר מילי, ואמינא לה שכחת תלמוד עולה זדון.

ראיה מגמרא מפורשת דאשה נמי מצווה, ודחיה

ובהוריות יג: עשרה דברים קשים ללימוד, והרביעי, האשה העוברת בין שני אנשים, ובפשיטות הכונה שההזק לה כשעוברת, דומיא דהנך שבבריתא, משמע לכא' דכן מוזהרות בכך, ובאמת רש"י בהוריות מפרש "קשים ללמוד" - שהעושה אותן יהא קשה לשמוע, עכ"ל, והיה מקום להגיד דקאי על עצם הלימוד [ואולי אפילו לימוד גם שאינו תורה] ולא דאיתמר בהכי דמשכח הלימוד כהנך דלעיל שם, אכן ראיתי [בספר אוצר הפירושים ע"מ הוריות, שני ע"י אהבת

העיקר [עצם הלימוד] ועושהו טפל, ואפשר דמקיים ביה כענין שנאמר ענה כסיל כאלותו [וע' שבת ל.], וממילא לא נכנס בדקדוק לשונו בעיקר הך הלכתא דאסור לשכוח, והא דאמר לו אינך חייב וכו' לישנא דמתני' דאבות פ"ג מ"ח נקט, ולא נתכון לענות לו תשובה אמה דשאל דבכה"ג שאוכל ממה שאכל עכבר, לאו יושב ומסירם, אלא להוכיחו בעיקר לימודו, שהולך בטל, וכן מה שא"ל מוטב היה לך שלא היית נזהר וכו' אין כונתו בניחותא

שבאמת לא יזהר, אלא אדרבה לזרזו שגם ילמד כל היום, וגם יזהר מהמשכחים תלמודו, וזה וזה מתקמים בידו, והתחמק החכם מלהשיבו, וכך דיבמות סה: מצוה שלא לומר וכו'.

הוכחה לזה, ודברי הר"א פאפו זצ"ל דברים המשכחים מטמטמין הלב אף למילי דעלמא

וכן ראיתי שלמד הר"ר אליעזר פאפו זצ"ל [מחבר ה"פלא יועץ"], בספרו יעלזו חסידים, בו מתמצת ומוסיף מדיליה התעוררות מהס"ח, ואחר דברי הס"ח מוסיף וכותב בזה"ל "כך אמר לו כדי להוכיחו על פניו, אבל לפי האמת כל אדם צריך להזהר מדברים המשכחים, שאין אומרים למי שאכל שום וריחו נודף, שיאכל שום אחר ויהא ריחו נודף יותר [ברכות נא. וע' גם בשבת לא:], כך זה המעט אשר למד או שמע ישמור פן ישכח ואע"פ שהוא יושב ומסירם מלבו, לא יהא עוזר לרעה באכול דברים המשכחים, ומה גם שלפי הנראה הדברים המשכחים הוא בסיבת שיש בהם שליטת הסטרא אחרא וכח הטומאה ומטמטמין את הלב הנה כי כן ראוי להזהר" ע"כ מדבריו הקדושים, ושמחתי שכיונתי לדעת גדול וקדוש זה.

הוכחה למה שנתבאר מגרסא אחריתי בס"ח עצמו

וכן מצאתי בס"ח מכת"י פראמא [בסימן תתתשג, נדפס בשנו"ס שבס"ח בהוצאת

שאתה עוסק בהם" (הביאו המהרש"ם בהוריות יג. שע"ה לא מצווה, וציין למג"א קע"ט בשם האריז"ל, ויש לחלק, דשם במג"א הכונה על סתם אדם ולא בע"ה ממש כפשוטו, וראה לקמן).

הוכחת הגר"ק דע"ה שרי באכילת דברים המשכחים, ושאין איסור מהתורה אף לכל אדם, ותמיה בזה

מזה הוליד מרן הגר"ק זצ"ל דנשמע מיניה, חדא, שאין איסור דהשמר פן תשכח וכו' האמור במנחות צט: דהוי ג' לאוין לרנב"י, בכל הנך דאחז"ל דמשכח, דאם יש כיצד מכשילו באיסור [והיא קולא גדולה, ובזה לא אדבר כעת להדיא], ועוד הוכיח דנשים שאין מצוות ללמוד, ועמי הארץ שאין גופם אוצר של תורה ויראה, ליכא איסור באכילת דברים המשכחים, ע"כ דבריו הקדושים, ותחילה אני תמה דאי דברי החכם כפשוטו, והרי בע"ה באמת טעמא בעי וכי בגלל שאין גופו תורה, אתגורי אתגר? הרי ודאי אין לך ע"ה שלא נדבק בו קצת לחלוחית מתורתינו הקדושה, וממילא כשם שכל אדם או ת"ח לכאו' מוזהר [ועכ"פ בגדר עצה טובה], בל ישכח, ולכן הזהירונו חז"ל מהגורמים לזה, א"כ ברור דגם ע"ה בדיליה מוזהר בקצת דיש בו, וזה גם בנתוכח באשה שפטורה ממצות "תלמוד תורה" ונניח [משום מה?] דליכא בה איסור לשכוח, הלא ע"ה חייב ככל איש ישראלי, והוא בכלל עם ה' וצבאותיו שיצאו ממצרים וקבילו תורתינו הקדושה [ועח"ח ח, ד], ודינו ככל ת"ח אף במצוה זו, כל עוד שלא הוברר שאינו בן ברית, ובכן צע"ג מדוע נגרע ממנו דבר זה, אתמהה?

דוחה ההכרח מס"ח שאין הכרח שמתיר לע"ה לאכול דברים המשכחים

ובאמת המדקדק היטב בלשונו דהחכם המשיב שבס"ח יראה דכלל לא אמר לו בהדיא התר באכילת הלחם, רק הוכיחו, והכהו על קדקודו, בשבט פיו, שמניח

מפי מעשה עד שיאמר לו הלכה למעשה, בלי שום גמגום בדבר.

דברים שמנו חז"ל דמשכחים, אף מטמטמים הלב, ומשכחים במילי דעלמא, וממילא מומלץ לאשה בזה

יהיה איך שיהיה מ"מ שמעין מדברי הס' חסידים מדכתב "מוטב היה לך שלא היית נזהר מדברים המשכחים, כדי שהיית שוכח דברים בטלים שאתה עוסק בהם", שאין הדברים משכחים רק למוד התורה אלא אף שאר מילי דעלמא גורם לשכוח [ולמאי דכתבתי די"ל דלא התכון באמת לעצם דבריו, אפשר נמי דקאמר ליה מילי דכדי, להגדיל הדברים שיחדרו חדרי בטנו, בכח מליצת הלשון, ולא דנידוק מינה דהיה משכח באמת אף מילי דעלמא], וכ"מ במאירי בהוריות שכתב שעל האדם לשמור עצמו מהדברים המשכחים והמטמטמים את הלב כלב בהמה וזיתים מלוחים וכיוצא באלו, עכ"ל, הרי דנקט דמשכח הלימוד ומטמטם הלב, וכ"ה בלשון ר' בחיי (וישלח ר"פ לד), וכן מתבאר מדברי הרה"ק רבי אליעזר פאפו זצ"ל שהובא לעיל.

***

יקרים מפז / הרב פנחס זלצמן, ראש כולל ש"ס 'זרע שמשון' באסטאן, ביתר עילית

ט"ו) טומי ויאיר לפיד מרומזים בתורה???

"בַּצֹּר לֶךְ וּמִצָּאוֹךְ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים וְשַׁבָּת עַד ה' אֶ-לֶיךָ" (ד, ל).

בחורי הישיבות הקי' מתמודדים בימים אלו עם חששות כבדים, מה יהיה בפעם הבאה שאפגוש שוטר? הוא יעצור אותי? מה אעשה במעצר? מי ידאג לשחרר אותי? ושאלות נוספות בסגנון זה מנקרות במוחם.

ר"ש גוטמן בסי' תתרח, דף תשנח] שהוסיף אחר האמור בס"ח הנ"ל "וכן אמר החכם כל מי שרוצה לעשות סייג ומחמיר בסייג ובעיקר הוא חוטא, אם ישאל אל יזקק לו המורה [א"ה, ולא פירש הטעם, ואפשר משום הך דיבמות הנזכר], כגון אינו רוצה לאכול לחם של גוים ושוכב עם גויה" וכו', עכ"ל.

הוכחה לזה מהתורה, דגם נשים וע"ה ימנעו מדברים המשכחים

ובתורתינו הקדושה סו"פ עקב [יא, כב-כג] נאמר "כי אם שמור תשמרון את כל המצוה הזאת אשר אנכי מצוה אתכם לעשותה לאהבה את ה' אליקכם ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו, והוריש ה'" וגו' ופירשו חז"ל בספרי שם [פיסקא מח באורך], שמור תשמרון- אזהרת שמירות הרבה להזהר בתלמודו שלא ישתכח, הובא ברש"י שם, ובפסוק זה ודאי נצטוו כל כלל ישראל [דהכל בכלל כל המצוה, בפשיטות ע' אור החיים הקדוש, אבל ע' באר בשדה], כולל עמי הארץ ונשים, הרי קמן שהוזהרנו בשכחת התורה, לא רק מדין מצות ידיעת התורה, אלא גם כהכשר לקיום המצוות בשלימות, כמבואר בדרש חז"ל הלז.

עוד דחיות לראיה מס"ח
בר מן דין, לול"ד אמינא דקשה לבנות דין או יסוד, מדיוקים כאלו, ודלמא הך עם הארץ שהיה בטל כל היום מהתורה, הוה קים ליה דפטור מלהוכיחו וליכא גבי לפני עיוור עיש"ך י"ד קנא ס"ק ו ובדגמ"ר שם, [ועמ"ב שמז, ושה"צ ט], והיה כעין הע"ה דגמ' דפסחים מט: דמותר לקורעו וכו', ואף דזה דוחק, מ"מ יש לדחות בדומה לזה שמא ידע דלא ישמע ליה בלאו הכי, מחמת רעבונו, וניצל לפחות להוכיחו, וכי"ב, והס"ח שהביא הסיפור הביאו ללמדינו התועלת הנ"ל לתפוס העיקר, ולא הטפל גרידא, ולא למילף מיניה גדרי שכחה בע"ה, ואשה, וכללא הוא [בב"ב קל:]: דאין למדין הלכה

דור? פשוט מאוד, אם תראה **'אב ובן, דור אחר דור'**, שכל ענינם הוא לחרף ולגדף, צפה לרגלי מלך המשיח.

שאלתי אנשים רבים, מי לדעתכם בפוליטיקה הישראלית עונה לתואר של 'דור אחר דור אב ובנו', שהם בגדר 'מחרף ומגדף', ותשובת כולם היתה: **טומי לפיד ובנו יאיר** (סליחה על הזכרת השמות בתוך בית הכנסת, וסליחה על המיקוד האישי, אבל לא אני עשיתי את זה), אב ובנו שהם אלו שהעלו את שנאת לומדי התורה על ראש שמחתם והם אלו שהבעירו את לפיד השנאה ללומדי התורה הק', אלו שגרמו ליהודים שאינם מבינים בדיוק את הערך העצום של לימוד התורה, להביט על לומדי התורה כנצלנים כפרזיטים וכאוכלי לחם חינם (ורק בהערת אגב, כאחד שעומד בס"ד גם בראש כולל חשוב, יש גם אנשים שומרי תורה ומצוות שחושבים כך).

והנה לפי דרכינו להסמיק כל דבר בגימטריה, אז אולי אין מתאים דווקא מהשבוע הזה פרשת 'ואתחנן' שבה דרשו חז"ל **ש'ואתחנן'** הוא כמנין **תקט"ו** תפילות שהתפלל משה, בכדי לחדד קצת את עניין הגימטריאות. ראשית, חז"ל הקדושים השתמשו בגימטריאות פעמים **אין ספור**, לא רק בדרשות ומליצות אלא גם כדי **לפסוק הלכות**, כגון 'סתם נזירות ל' יום' כמנין קדוש 'יהיה'. ל"ט אבות מלאכות נדרשו מחשבון מנין 'אלה ה-דברים', חיוב חלה מ"ג ביצים כמנין 'חלה', ועוד (אך כאמור בדברי הרדב"ז ועוד

לפני הכל ארצה לצטט את דבריו הנפלאים של רבינו בעל הטורים על הפסוק 'בארבעים שנה' בפרשת דברים א, ג: **'ב' במסורה. 'ויהי בארבעים' (כאן), 'מגן אם יראה ורומח בארבעים אלף בישראל' (שופטים ה ח). לומר, אם יהיה תלמיד חכם אחד בין ארבעים אלף אין צריכים לא מגן ולא רומח כי תלמיד חכם מגין עליהם מאויביהם (תנדב"א פרק י), דאיירי התם בתלמידי חכמים שנאמר 'לבי לחקקי ישראל', והכא נמי כתיב בתריה (פסוק ה) ענין התורה, שנאמר 'הואיל משה באר את התורה'". כלומר, **בחור ישיבה אחד שעוסק באמת בתורה הקדושה, שוה הרבה יותר מארבעים אלף חיילים נושאי נשק ורומח**, כי הוא בכח תורתו מגין על ארבעים אלף איש, מה שחייל בודד לא יכול לעשות, ואפילו אלפי חיילים, עיין ערך שמחת תורה תשפ"ד. אז דבר ראשון אנחנו צריכים להעריך את הכח העצום שיש לנו ביד, ולהיות בטוחים בצדקת הדרך, מבלי להתפעל מהרעשים והבזיונות.**

אבל אחרי הכל אנחנו נמצאים בתוך העולם הזה, ומכל צד מבזים ורודפים את לומדי התורה. אז בדיוק פה אומרים לנו חז"ל הק' במדרש שיר השירים פ"ב: **"אמר ר' ינאי אם תראה דור אחר דור מחרף ומגדף, צפה לרגלי מלך המשיח. הדא הוא דכתיב (תהלים פ"ט) אשר חרפו אויבך ה' אשר חרפו עקבות משיחך, מה כתיב בתריה ברוך ה' לעולם אמן ואמן"**. מה זה 'דור אחר

נגאלו אלא מתוך חמשה דברים אלו: מתוך צרה, ומתוך תשובה, ומתוך זכות אבות, ומתוך רחמים, ומתוך הקץ. מתוך צרה דכתיב (שמות ב) ויאנחו בני ישראל, מתוך תשובה דכתיב (שם) ותעל שועתם, מתוך זכות אבות דכתיב ויזכור א-להים את בריתו, ומתוך רחמים דכתיב וירא א-להים את בני ישראל, מתוך הקץ וידע א-להים. **ואף לעתיד לבוא אין נגאלים אלא מתוך חמשה דברים הללו**, מתוך צרה דכתיב בצר לך הרי מתוך צרה, ושבת עד ה' א-להיך הרי מתוך תשובה, כי אל רחום ה' א-להיך הרי מתוך רחמים, ולא ישכח את ברית אבותיך הרי מתוך זכות אבות, ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים הרי מתוך הקץ. ודוד פירש אותן (תהלים קו) וירא בצר להם הרי מתוך צרה, בשמעו את רנתם הרי מתוך תשובה, ויזכור להם בריתו הרי מתוך זכות אבות, ויתן אותם לרחמים הרי מתוך רחמים, הושיענו א-להי ישענו וקבצנו והצילנו מן הגוים הרי מתוך הקץ."

מבואר שבכדי להגיע לשלב של הגאולה, עם ישראל חייב לעמוד באותם תנאים שהיו ביציאת מצרים. וגם כאשר יגיע הקץ, עדיין עם ישראל יהיה מחויב לפעול מצידו את 'הרצון' לצאת מן הגלות.

כבר הבאנו בעבר את דברי הרא"ש בפרשת בשלח, שדתן ואבירם יצאו ממצרים הגם שהם היו ניצים ונצבים, וחלקו על משה רבינו לכל אורך הדרך, רק משום זכות אחת: **"לפי שלא נתיאשו מן הגאולה"**.

ראשונים, גימטריה באה רק לתת רמז וסמך לדברים המקובלים בידינו ולא לחדש הלכות). כותבים הראשונים שהגימטריה של תיבות **"כי לא דבר ריק הוא מכס"** (דברים לב, מז), עולה בדיוק: **'גימטריאות'**. והם מוסיפים לבאר שכשחסר אחד זה לא מפריע לחשבון, והוכיחו כן מדברי הגמרא שאסתר היתה בת ע"ה שנה כמנין 'הדסה', הגם ש'הדסה' הוא ע"ד, ובהכרח שאחד לא חשיב חסרון והוא הנקרא בימינו 'עם הכולל' (והעירני הרב יהודה גומבו לדברי 'תרומת הדשן', על דברי חז"ל בפרשתינו שהקב"ה הקדים להגלות את ישראל **ב' שנים** קודם 'ונושנתם' ולא רק שנה אחת, כי שנה אחת היא עדיין בתוך החשבון של **'ונושנתם'** עם הכולל).

נחזור לדברי חז"ל 'אם ראית דור אחר דור מחרף ומגדף', נשים לב לגימטריה הבאה: **'מחרף ומגדף'** (עה"כ) = **'יאיר בן טומי לפיד'**. אז הנה אנחנו רואים את החירוף והגידוף, אבל בעיקר את התוצאה שנגרמה מזה, כאשר לומדי התורה הופכים להיות עבריינים, אז מה זה אומר? דבר ראשון 'צפה לרגלו של משיח', הוא מתקדם לכאן במהירות גדולה. וכאמור, חז"ל דרשו זאת על הפסוק אשר 'חרפו עקבות משיחך', וביאר המלבי"ם שם: **'שעל ידי החירוף יבואו עקבות המשיח, ובעת שירבו חירופיהם הוא האות שיבואו עקבות המלך המשיח'**.

אבל איך אפשר לזרז אותו? דרשו רבותינו במדרש בפרשתינו: "אמר ר"א כשנגאלו ישראל ממצרים לא

הבטיחו לנו מזמן וזה לא קרה, אז כנראה גם לא יקרה'. אבל זה בדיוק הסימן שזה המקום המדויק, כאשר ירדפו את לומדי התורה, כדברי המלבי"ם, ומאידך גם אצלנו במחנה כמעט אף אחד לא מדבר על זה שהפתרון זה הגאולה ולא חוק כזה או יו"ר ועדת חוץ ובטחון חדש, כדברי הרד"ק, זו בדיוק הסיטואציה של 'אשר חרפו עקבות משיחך', וזה מה שיביא אותו.

חז"ל הקדושים מדמים את חבלי משיח ללידה, וידוע הדבר שלידת ולד חי שמשותף פעולה ורוצה לצאת, הרבה יותר קלה מלידת ולד מת (רח"ל), שהיא לידה מאוד מסובכת ומורכבת. אז צריך להבין, שעל ידי בקשתינו ותפילותינו והרצון שלנו לצאת מהגלות, אנחנו פשוט עושים את הלידה הרבה יותר קלה. אז הבה לא נחשוב שחזרנו לפה רק בשביל שכל קהילה תבנה במקומה ובבית הכנסת שלה, ואם יהיה לנו את הבית כנסת הזה, ואת המוסדות האלו, זה המקסימום מבחינתנו. כי את זה כבר היה לנו מספיק באירופה ובארצות המזרח, ולא יתכן שחזרנו לפה רק בשביל לבנות מחדש את מה שנחרב באירופה, וזהו.

חז"ל הקדושים אומרים לנו שהשלב הבא שיהא עלינו לעשות באחרית הימים, הוא ברור ומוגדר. על הפסוק בהושע פרק ג' "אחר ישובו בני ישראל וביקשו את ד' א-להיהם ואת דויד מלכם ופחדו אל ה' ואל טובו באחרית הימים". אומרים את דברי רשב"י שעם ישראל מאס בשלשה דברים בימי רחבעם, במלכות שמים

הוי אומר, שהמדד לצאת ממצרים, לא היה כמה אתה ירא שמים בפרט זה או אחר, או כמה אתה נלחם בעבירות של פלוני ושל אלמוני, אלא כמה **אתה בעצמך רוצה לצאת מן הגלות**. ואם דתן ואבירם לא נתייאשו, אז הם זכו לצאת ממצרים למרות שהם היו דתן ואבירם.

אבל אחרי הכל, חולפת עוד שנה ועוד שנה, ולעת עתה אנחנו עדיין באותו מקום, איך נוכל להתחזק? אז הבה ונראה מה עשה משה רבינו עליו השלום בפרשתינו, הוא התפלל וחזר והתפלל שוב ושוב, אנחנו במקומו בתפילה מס' 23 כבר היינו מתייאשים, 'אתה לא רוצה לתת אז לא', וזהו. אבל משה רבינו מתפלל שוב ושוב, ואחרי חמש מאות וחמש עשרה תפילות הוא מקבל 'הוראה' להפסיק להתפלל, כי אם לא, הקב"ה יהיה 'מוכרח' כביכול לשמוע את תפלתו ולהכניס אותו לארץ ישראל, וזה לא טוב לעם ישראל כדברי חז"ל שאם משה רבינו היה נכנס לארץ אז אם ישראל היו חוטאים לא היתה ברירה אלא לכלותם רח"ל. אבל משה רבינו מצידו לא מתייאש בתפילה 359 וגם לא ב472, הוא ממשיך להתפלל הלאה והלאה, כי הוא ממוקד מטרה, ובסוף זה מצליח, אילולי הוראת השי"ת שידע מה טוב.

ואם עסקנו בפסוק 'חרפו עקבות משיחך', מבאר שם הרד"ק: **'התאחרות משיחך שמתאחר לבוא ואומרים שלא יבוא לעולם'**. זאת אומרת שכך זה יראה בסמוך לביאתו, אנשים יגידו: 'די, כבר

'קטנטון' מאוד בדרך. התפקיד האמיתי שלנו, זה פשוט לא להתבלבל, אלא להבין שבתפילות ובבקשות שלנו, יש לנו את הכח להביא את הפתרון האמיתי, כי אין לנו שום פתרון אחר, אלא "אחר ישובו בני ישראל וביקשו את ד' א-להיהם ואת דויד מלכם ופחדו אל ה' ואל טובו באחרית הימים". פשוט לפתוח את הפה ולבקש מהרבש"ע במילים ברורות את התכלס': מלכות שמים, מלכות בית דוד, ובניין בית המקדש.

במלכות בית דוד ובניין בית המקדש. שעליהם "אמר רבי שמעון בן מנסיא: אין מראים סימן גאולה לישראל עד שיחזרו ויבקשו שלשתן".

אז אין מה לעשות. התפקיד שלנו כעת, זה לא לעשות עצרות תפילה שנוכל לטוס לאומן למרות גזירת הגיוס, או איך נוכל להתפלל פה או שם בראש השנה, ואיך לא יופקעו מחירי הדירות לקראת ראש השנה, כל הדברים האלו גם אם הם חשובים במקומם, הם משהו

"נחשבה" – הגאון מורנו רבי יחיאל הלוי נוביק שליט"א רז"ב "דעת יוסף" אשדוד

בס"ד נחשבה ואתחנן נחמו תשפ"ה

נחמו נחמו – עמי – יאמר – אלקיכם

דרך קשתו פאזיב נצב ימינו פצר... היה אדני פאזיב... כ-אויב, זה לא ממש אויב, וכ- צר זה לא ממש צר. זה רק כמו...

כי הקדוש ברוך הוא מלא רחמים, וחפץ בטובתינו.

והרי כך אומר הנביא ישעיהו ס"ג ט', בְּכָל צָרָתָם לוֹ לֹא צָר וּמָלְאךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעֵם בְּאַהֲבָתוֹ וּבְחַמְלָתוֹ הוּא גָּאֵל וַיִּנְטֹל וַיִּנְשָׂאם כָּל יְמֵי עוֹלָם.

אכן השם אינו צר, רק כ-צר, ואפילו במצב זה ש – נצב ימינו פצר, בסופו של דבר, לו צר, כביכול יש בזה צער השכינה, וזה נותן לנו ההרגשה וההבנה, שבעצם לא צר...

ולמה בכל זאת כתוב כאויב? כי כך היה נדרש בשעת החורבן, ששפך חמתו על העצים ועל האבנים. והקדוש ברוך הוא בעצמו, ברחמיו, עשה לנו את הניתוח...

שפך חמתו.

וגם זה מתוך רחמים, ולטובה...

והנה אנו מקוננים בתשעה באב, קינות מרגשות מאד. ואומרים, זכור ד' מה היה לנו.

אבל פתאום אנו מבינים, שהכל מאת ד' מן השמים.

ישוב אנו מתבוננים, וחשים, שהקדוש ברוך הוא עשה הכל לטובה, ואפילו ה – כאויב, זה רק כמו, כי באמת זה לטובתינו. כדי שנשוב אליו, לטוב לנו. וזו תחילת הנחמה.

והנביא ממושיך ואומר, דְּבָרוּ עַל לֵב יְרוּשָׁלַם וְקִרְאוּ אֵלֶיהָ כִּי מְלָאָה צְבָאָהּ כִּי נִרְצָה עֲזָנָהּ כִּי לָקְחָה מִיַּד ד' כְּפָלִים בְּכָל חַטָּאתֶיהָ.

- זו הנחמה, כִּי לָקְחָה מִיַּד ד', כלומר במידת הרחמים. ולא סתם רחמים, רחמי השם, הטוב כִּי לא כלו רחמיו, והמרחם כִּי לא תמו חסדיו.

- בָּצַר לָהּ וּמִצָּאוֹף כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים – וְשָׁבַת עַד ד' אֱלֹקֶיהָ וְשָׁמְעָתָּ בְּקִלּוֹ...

- וְשָׁמְרָתָּ אֶת חֻקֵּי וְאֶת מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנֹכִי מֵצִוְךָ הַיּוֹם – אֲשֶׁר יֵיטֵב לָהּ וּלְבָנֶיהָ אַחֲרֶיהָ וּלְמַעַן תִּאָּרֶיךָ יָמִים עַל הָאָדָמָה...

כך אנו קוראים גם בתשעה באב עצמו, וגם בשבת שלאחריו.

- ואז מפטירין:

- נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי יֹאמֶר אֱלֹקֵיכֶם. כִּי הָכַל לטובה...

- וכאשר נשוב, יהפכו הימים – הללו גם כן – לששון ולשמחה...

בומרנג" – חץ מושחז שחוזר לאחוריו.

"בעין הסערה" – ליבת הסיפור.

המסלול האחרון

[פרק 1] (פרק ק"ט)

"מה רוצים האוונגליסטים?"

לקראת המסלול האחרון נעשה סדר מה היה עד עתה:

חלק א' כולל נ"ב פרקים, תולדות דודי סטוויצקי לימודיו בישיבה קטנה וגדולה, כולל ההתנגשות הגורלית שלו עם שלום צימר שבהמשך חייו עבר ללוס אנג'לס עם הינשאו לקריינדי ברונפמן בתו של החרשתן הגדול לוקה, הוא קובע את מקומו בנר תמיד בו מכהן עתה דודי. השנאה נותרה בעינה והוא יהיה האופוזיציונר הגדול של דודי כחזן. ההמשך עובר לקשיים הרבים שדודי עובר בשידוכים עקב הפצת שמועה רעה (ע"י שלום צימר) כי דודי חולה אנוש ונוטה למות עד שהוסיפו לו את השם רפאל.

השם רע שדבק בו גרם ששום שידוך טוב לא רצה להתקרב אליו. אבל בחסדי שמים הכיר את בת זוגו צילה גוכברג שהייתה יתומה מאב, לאחר שאמה נישאה בשנית עם איש עסקים ואל"מ במילואים שלמה קופרשטיין נוצר קרע עמוק בינה לאמה, היא לא הסכימה לאמץ את השם של האבא החורג ומאותו יום נטלה את השם אבני, שם אמה (הילה) בבחירתה מעתה היא נקראת צילה אבני (גוכברג).

צילה זכתה להתקרב ליהדות ע"י הרב שלמה שרפשטיין שאימץ אותה כבת, הוא דואג לה גם לשידוך הולם, דרכו היא מגיעה לשידוך עם דודי, לאחר הנישואים נוצר קרע מוחלט בין האמא לבת, עד שהדירה אותה מנכסיה, מלבד התמיכה הראשונית שנתנה לה בעת שנישאה.

קרוב לעשר שנים מתייסרים הזוג בצער שלא נפקדו בזרע של קיימא, הם נסעו לדרום אפריקה ושם צילה עוברת טיפולים יקרים ביותר שעלו הון עתק, אלמלי מכרו את דירתם ואת כל הנכסים שלהם לא היה להם את התחלת המימון, הם נותרו חסרי כל, עם עוד חוב ענק שהרופא הסכים לפרוס להם למשך הרבה שנים.

לאחר שזכו לבן היקר אליהו חזרו לארץ, הם מטלטלים במספר מקומות, עד שזכו לדירה [למספר שנים בלי לשלם פרוטה אחת] מאת השווער של נחומי האח של דודי בשכונת בית הכרם.

דודי בונה את עצמו בכולל של הרב חיים משה לוי. בינתיים האמא של צילה הילה מסתלקת מן העולם באורח טראגי ביותר (המשטרה נתקעת בבירור מי הוא הרוצח) האמא משאירה צוואה משונה ביותר בו היא נותנת לשלושת בנותיה אודליה סיון וכלנית איתן שמרה קשר חלק קטן מאד מהירושה, היא גם לא נתנה לכלנית שהייתה הבת הכי מוצלחת וגם הכירה היטב את המשרד דריסת הרגל, במקום זה מינתה את גיסתה שרון למנהלת המשרד, את בתה צילה היא ממדרת לחלוטין, היא לא מתייחסת אליה בכלל כאילו לא הייתה הבת בכורה.

הצוואה משונה מאד ומעוררת תהיות, כלנית מנסה לחקור זאת, אבל גם היא נתקעת, הצוואה מעוררת המון תהיות ואת הפתרון נקבל רק בסוף.

דודי וצילה סובלים מהחוב המעיק, לא נותרת להם ברירה אלא לנצל את הכישרון הטבעי שיש לדודי בתחום החזנות, הוא לומד את המקצוע עד משתלם בה בצורה מיוחדת במינה הוא מצליח למצוא משרה בקהילת נר תמיד שרחוקה מהאורתודוקסיה, דודי עוצם את עיניו בשל מסכת הטעיות שמנהל הגבאי פסח שולביץ, אדם ערמומי ולא ישר, דודי טועה בו לחלוטין, כאשר הוא מגלה את דמותו האמיתית מאוחר מאד לחזור.

החלק השני בן נ"ו פרקים מגולל את כל הפוליטיקה הקשה שמתנהלת סביב שני המושלים בבית הכנסת, הפרזידנט פיליפ מייזעס והגבאי פסח, הרבה תככים ונכלים מסתובבים סביב ודודי שהוא די תמים לא יודע בדיוק איך מתנהלים.

למזלו הטוב יש לו אשה פקחית במיוחד שמאירה את עיניו כמעט בכל נקודה. דודי עובר מלחמה קשה עם שלומי ציער שמנסה בכל דרך לנשל אותו מהמקום, אבל שלומי לא מצליח בשום טריק, עד שהוא מתגייס לשורת נכלים רצינית שעוסקת בהלבנת הון, הם צריכים את שלומי שהוא גאון ולוקה בתסמונת אספרגר, הוא עושה איתם עסקה לעזור להם במלחמת ההישרדות עם האף בי אי תמורת המצאת הפרוטוקולים של הגזברות, שלומי שהוא מומחה בזיופים מתכנן לזייף את המסמכים שיראו בבירור את המעילה שפסח עושה בקרנות של בית הכנסת.

המזימה מצליחה בהתחלה ופסח מודח ממשרתו, לדודי אין סיכוי להיות חזן באשר התומך שלו מתפטר, אבל פסח מצליח בעזרת עו"ד אורי גרינשפן להוכיח כי המסמכים מזויפים, פסח חוזר למשרתו ובכך ניצל דודי.

אלא שדודי מסתבך באופן אישי כאשר הוא מתערב במחלוקת בין פסח לפיליפ, הוא שולח עלבון חמור דרך ד"ר נפתלי סטוליק מאנשיו המובהקים של פסח לכיוון פיליפ, הוא מואשם בהתעסקות בפלילים וכדאי שיפסיק לרדוף את הגבאי לפני שקלוננו יצא ברבים. מרטין הבן קוצף על דודי שמתערב ומחליט להדיח אותו ממשרתו ולא עוד אלא

דודי מודח ברגע האחרון לפני ראש השנה, עתה אין לו סיכוי למצוא משרה, לעזרתו מתגייס אדם בשם נתנאל בלומנטל שמשמש כעין מתווך למצוא משרת חזן בהרבה מקומות ברחבי תבל, במאמצים עילאיים הוא מוצא לו את המקום הנידח מיניאפוליס במדינת מינסוטה. במחיר מצחיק ביותר 5000 דולר מאותו רגע מדרדר מזלו של דודי עד שהוא מפספס את המקום ומגיע למקום נידח ביותר שם הוא מתפלל לבבית כנסת בו נמצאים רק עשרה אנשים חצי סניליים. לדודי יש משבר קשה אבל ברגע האחרון הוא מתרומם עד שמצליח להקים סימפוזיון עבור נידחים ורחוקים ביותר, הוא עורר בהם מחשבות להתחיל להכיר את היהדות, אבל מזלו הגרוע רודף אותו, גבאי בית הכנסת בית ישראל שלמה מור מרמה אותו בצורה מחפירה, הוא חוזר לביתו עם צ'ק דחוי על \$1000 מחיר שמשלמים לסנדלר שרוצה להיות חזן.

עד כאן חלק ב'.

מעתה מתחיל חלק ג' "המסלול האחרון של הסיפור" בו נתמודד עם הרבה תהיות ושאלות שלא מצאו את פתרונם עד עתה.

דודי חזר כמעט לפני חג הסוכות, הוא היה מוטרד כל הדרך בשל האיחור הרב, מי יקים את הסוכה ומה עם ד' מינים. בשל קשיי קליטה לא היה לו כל דרך ליצור קשר עם הבית, במשך כל אותה תקופה.

לאחר מעשה הבין ששגה שהאריך את היציאה בעוד יום בשל הסימפוזיון האחרון, הטיסה שלו הייתה אמורה להיות מיד אחרי יום כיפור, בשל הטרדות והלחצים שהיו לו לא הבחין בתאריך וכתוצאה מכך הפסיד את הטיסה, כשהגיע לשדה התעופה התברר לו שעליו לעמוד בקשר עם טרוול אייג'נט (סוכנות נסיעות) כדי להסדיר את הכרטיס, הצ'נג (ההחלפה) עלה לו בעוד 40 דולר. כך סידר טיסה ליום מאוחר יותר.

אבל המטוס שהיה שייך לחברה קטנה מאד בשם "מאנט בלאן" לא היה דייקן בכלל הוא איחר את הטיסה שלו ב-6 שעות לחרדתו הרבה של דודי שפחד שלא יגיע בזמן לארץ. הנחיתה הייתה ממש ערב סוכות בהשכמת הבקר.

לביתו הגיע בצהרי היום, כאשר רק שעות בודדות מבדילות בינו לכניסת החג, הקשר הטלפוני עדיין לא היה זמין כאילו הפל' שלו שבק חיים, עד שלא הגיע סמוך לבית לא הראה המכשיר כל סימני חיים, רק קרוב לכניסה לרחוב הצליח ליצור קשר עם צילה

שהייתה מוטרדת עד מאד בשל הניתוק, הוא התנצל בפניה על כל עוגמת הנפש שהסב לה וביקש את סליחתה.

לראשונה פגש את צילה שטופת דמעות, תמיד שמרה צילה על ארשת מאופקת והקרינה חוזקה, אך הפעם התגלה הפן הנשי שבה, גם היא אשה שיודעת לדאוג. אך היא לא דחקה אותו לפינה, היא נתנה לו את כל הספייס (מנוחה) שלא יהיה לחוץ ממנה, אפילו בפרט אחד.

היא סיפרה לו על המבצע שעשה בכורם אליהו כאשר הוא ועוד שני חברים מהישיבה הקימו סוכה לתפארת וקישטו אותו במיטב הקישוטים, הם לא הסתפקו בזה אלא יצאו לשוק ד' מינים ובחרו ד' מינים לאבא עם מיטב ההידורים שרק יכולים להיות, עתה מה שנותר לו, ללכת למקווה ולהכין את עצמו לחג.

דודי שמח על העזרה הרבה שקיבל והתכוון לחג שעמד להגיע תוך מספר שעות.

כל החג לא דיברו דודי וצילה על כל מה שעבר במיניאפוליס, צילה כבשה את סקרנותה והמתינה לזמן טוב יותר, כעת היא רוצה לחוג את שמחת החג בשלימות, בלי לחוש במתחים שעלולים להגיע כאשר מחטטים בפצעים.

דודי השתדל להשכיח מעצמו את כל האירועים שעבר במיניאפוליס ולשמוח את שמחת החג בשלימות. הוא ביקר אצל הוריו יחד עם צילה והילדים הפעם ביקר גם אצל הדוד ר' שימי ששמר קשר הדוק עם המשפחה, כמו כן נסעו לבני ברק להתארח אצל הרב שלמה שרפשטיין האב הרוחני של צילה.

הילדים היו מאד מאושרים כשהיה להם כעת את אבא לגמרי, הם חוו את החסר של כמעט שבועיים בלי אבא, הקטנים לא הבינו למה בימים כל כך חשובים כשלכל החברים שלהם יש בית שמח ותוסס ואילו הם נמצאים רק עם אמא.

עתה השתדלו לנצל כל רגע יחד עם אבא ואחזו בו בכוח שלא יברח להם פתאום.

***

כשעברו ימי החג ירבה צילה עם דודי לברר על כל מה שעבר עליו במיניאפוליס, דודי סיפר לה את כל מה שעבר עליו בלי לחסר פרט, צילה השתוממה, היא לא העלתה על שכלה אלו צרות עברו על דודי, מאז שנסע לא היה לה קשר עמו, כאילו הוא נמצא מעבר למסך הברזל בימים הקשים של אז, דעתה נטרפה עליה מה קורה עם דודי, היא ניסתה ליצור קשר עם שלמה מור הגבאי של בית הכנסת בית ישראל, אבל כל השיחות נדחו, כאילו יש מיסוך כבד עקב מלחמת סייבר.

אלמלי הייתה אשה אחראית שלא משאירה את הבית בלי סידור הולם, הייתה מארגנת לעצמה טיסה ונוסעת למקום כדי לברר מה קורה עם דודי, אבל לא היה לה היכן להשאיר את הילדים הקטנים וגם לא כסף מיותר כדי לצאת להרפתקה כזו.

לא נותר לה רק להניח את התעלומה לבורא עולם, הוא יודע כל התעלומות והוא שומר ומגן על כל יצורי עולם, היא כל העת בטוחה שדודי הצדיק שיש לו כל כך הרבה זכויות יש לו מלאך מלמעלה ששומר עליו שלא תאונה אליו רעה.

היא לא פסקה מלומר תהילים ובעת שלבה גאה בקרבה יצרה קשר עם אביה ומורה רב שלמה שרפשטיין שהרגיע אותה עם המון מאמרי אמונה וביטחון, אחרי כל שיחה יצאה שלוה, זה החזיק אותה לכמה ימים, עד ששוב החלו הדאגות לצוף על פני המים ושוב הייתה זקוקה לזריקות של אמונה וביטחון.

כך חלפו עליה ימים של חוסר ידיעה שנגעו לא רק לה אלא לכל המשפחה, הילדים הגדולים לא הפסיקו לשאול, למה אבא לא יצר קשר, זו הפעם הראשונה שאבא נוסע ולא יוצר קשר, עם הגדולים עוד יכולה הייתה לדבר ולהרגיע, אבל את הקטנים לא הצליחה, הם היו שבורים ומצוברים ולא צילה לא נותרה הברירה רק להתפלל ולהתפלל.

רק כשדודי הגיע לבית ברגע האחרון נרגעו הרוחות. הצהלות היו עד לב השמים, בקושי רב הצליחה צילה להשתיק את הקולות, כדי שהסיפור לא ידלוף לשכנים. לאחר שנח חצי שעה שאלה למה היה כזה נתק? דודי אמר לה שכנראה החבילה שעשה לא נכנסה לתוקף מאיזו סיבה שלא תהיה, לכן מרגע שיצא לחו"ל התנתק הפלפון אלמלי השיג עוד טל' מסמואל ברוד לא היה יכול ליצור קשר עם שלמה מור, כדי להרגיע אותו על חוסר המידע.

צילה רצתה שישלים לה פרטים, אבל הבינה שהשעה מאוחרת מאד ולפיכך דחתה את הסקרנות עד שיחזור מבית הכנסת.

דודי חשש לדבר בסוכה מחשש שהשכנים ישמעו, הוא המתין עד לאחר גמר הסעודה. כשיצאו לעשות סיור סביב השכונה סיפר לה דודי את כל הקורות שעברו עליו מרגע עלייתו למטוס עד בואו הבייתה.

משך שעותיים שלימות גולל בפניה את כל ההרפתקאות שעברו עלי מרגע שעלה למטוס. רק עתה הבינה אלו ימים מטורפים עברו עליו, וכשקיבלה את הצ'ק לידיים וגילתה סכום זעום מאד שנכתב לעוד 3 חודשים פרצה בצחוק מתגלגל שלא יכלה לתת לו הסבר, במקום לכעוס ולהיות מאוכזבת היא צוחקת על ביש מזלו של דודי הצדיק שתמיד מביא לה משכורת שמכסה את החוב ועוד משאיר בידיהם סכום מכובד לצוף על פני המים, עתה כל הטעויות נעשו ואין לה פשוט כלום, החוב הגדול הציק מאד, אם רוצים פריסה צריכים לשלם בריבית קצוצה, כדי למנוע את הריבית הם חייבים לתת את הכל בפעם אחת בלי שום פריסה וזו מניין להם? האן צמח להם הר זהב? וזה עוד לא הכל, חסרים להם עוד שלושה תשלומים כדי לסיים את החוב הפנטסטי.

עוד שלוש שנים חייב דודי למצוא משכורת דוגמת "נר תמיד" וזה קשה מאד, כי רק פסח שולביץ שאהב אותו מאד עשה את הכל כדי שיקבל משכורות שאין בנמצא בשוק החזנים, ההפרש בינו ליתר החזנים היה כחמשת אלפי דולרים, אבל לאחר מה שעשו לו היריבים נסגר השיבר, עתה עליו להשתלב במקום כל שהוא שמשלם קרוב לעשרת אלפי דולרים (משכורת מקובלת בשוק החזנים) זה בקושי יכסה את החוב השנתי, ומה עם מחיה מינימלית? אבל את החסר עוד ניתן לגלגל בגמחי"ם, אבל לא כשאין כלום.

דודי נסע הפעם לחינם, את הכסף שקיבל מהגבאי המדהים שלמה מור הוא יכול לתרום לקופת העיר עבור כל מיני חלקאים, אבל אין בזה כלום עבור מחייתם.

"אסור לדבר על צורכי חול ביו"ט אבל כשמדובר בפריעת חוב זה לא צורכי חול, נצטוץ לחפש גמ"ח רציני ביותר, אני חייבת לקבל \$10000 מיד לאחר החג כדי לשלם בדחיפות את החוב שלנו, אני לא יכולה לחשוב על חילול ה' הנורא אם נעשה שוב סחבת". אמרה צילה בכאב לב.

דודי לא ידע מה לעשות, מהיכן ניתן לקבל כזה גמ"ח. אפילו אם יקבלו, איך יפרסו את התשלומים להחזרת החוב? הלא אין להם את השקל הראשון להחזיר, איך ייקחו הלוואה בלי שיש להם מקור החזרה, יש בזה איסור דאורייתא.

אבל הוא לא רוצה לייאש את צילה, הוא חייב לעשות בירור אצל חברים וידידים היכן יוכל לקבל הלוואה כזו בתנאי החזרה נוחים יחסית.

כשאין מענה יש את התהילים, לאחר השיחה הסתגר בספריה שלו ואמר חצי ספר תהילים כשדמעות עומדות בעיניו, מעולם לא חש חסר אונים כפי שחש כעת, אבל לאחר אמירת התהילים התעודד, יש בורא עולם שדואג לכולם ולא יזניחו ואפילו שאינו ראוי, אשתו וילדיו מה חטאו?

לאחר אמירת התהילים השקיע את עצמו בלימוד עד אור הבוקר וכמו כן אחר הסעודה של יו"ט לא הלך לנוח אלא הלך לבית המדרש ולמד כל אחרי הצהרים, הוא לא הסתכל שלא טעם כלום. רק הרטיב את גרונו במס' כוסות מים כדי לא להתייבש.

לפתע הבזיק במוחו רעיון, יש לו שתי כתובות שיתכן שמהם יקבל הלוואה בסדר גודל כזה עם פריסה נוחה יחסית.

הראשון הוא דודו ר' שמעון אחי אביו, הוא אדם עשיר מופלג שידו רחבה מעלם לא הכיר את המושג "עכברא דשכיב אדינרא" אם הקב"ה העניק לו נכסים זה כדי להיטיב לבריות אם ברחוקים לא כ"ש בקרובים, לא אחת רצה לעזור להם אבל דודי שלא רצה להנות ממתנת בשר ודם התחמק מליטול ממנו עזרה, מלבד בבר מצוה של אליהו, בשביל דוד שימי הסכום שיבקש הוא פסיק קטן בחשבון, הוא לא יערים עליו קשיים גדולים וייתן לו פריסה נוחה, כך רצה לקוות.

הכתובת השנייה, אחיו נחום הוא אמנם אינו עשיר, אבל חמיו עשיר מופלג, הלא בזכותו הוא יושב בדירה בבית הכרם כבר מספר שנים בלי לשלם עליה פרוטה אחת, אולי ידבר שוב עם חמיו ויסדר לו הלוואה נוחה.

עכשיו יש לו צרות של עשירים, למי לפנות קודם? לדוד שימי שהוא בעל יכולת הרבה יותר גדולה, או לנחום שהוא אחיו ויש לו הרבה הכרת הטוב כלפיו, לאחר שוויתר על זכות הקדימה שלו לשידוך בשל היותו הבכור. מאותו יום חש נחום שיש לדודי הרבה זכויות שבגינן הוא רוצה להיטיב עמו עד כמה שידו משגת.

לאחר הרבה מחשבה החליט לפנות אל אחיו נחום תחילה, כלפיו יש לו הרבה יתר "היימישקייט" (קרבה) הם גדלו ביחד וחיו תמיד ביחד עד שכמעט נחשבו "תאומים" אבל דוד שימי הוא דור מעל, כמה קשר שרק יהיה לו זה פירור לעומת הקשר האחותי שלו עם נחום.

הוא לא רצה לספר לצילה עד שלא ישמע ברורות שיש בידו לכל הפחות הבטחה להלוואה, כדי שלא לאכזב.

כבר למחרת יצר דודי קשר עם נחום וביקשו להיפגש באיזה בית כנסת קטן כדי שאיש לא ישמע מהשיחה שיש לו עמו, נחום היה מופתע מעצם הפניה, מאימתי מסתודד איתו דודי, תמיד נפגשו בצורה ישירה בשמחות או באירועים אחרים אבל לא בהסתתר. הוא לא התחיל לדעת ממצבו הגרוע של אחיו הגדול. סבור היה שהוא מסודר בחיים תודות למשכורות היפות שקיבל מהחזנות. אבל בלי לשאול שאלות הסכים להיפגש איתו.

כשנפגשו באיזו עזרת נשים בבית כנסת ספרדי בשכונת גילה שם אין להם קרוב או גואל, יכלו לשוחח ברוגע בלי לחשוש שמא יש להם מצותת מאחורי הקלעים. דודי גולל בפני נחום את כל מסכת התלאות שעברו עליו בשנה האחרונה והמציאות הקשה כאשר חזר בידיים ריקות לבית וחוב קשה מעיק עליו, הוא נאלץ להשיג בדחיפות עשרת אלפי דולרים אחרת יהיו ריביות רצחניות ואולי תביעה משפטית. הוא ביקש לברר אם נחום יכול לתת לו סכום כזה בפריסה נוחה.

נחום הרגיש את צערו של דודי עד עומק הלב, לנחום היה מזל מיוחד במינו, השווער אהב אותו אהבת נפש ולכן היה מפרש לו מידי חודש סכום 5000 ₪ כדי שלא יהיו לו שום הפרעות בלימוד, לנחום עצמו הייתה משכורת מהכולל בסכום של 2500 ₪ ואשתו הביאה משכורת לא רעה בכלל כמורה לאנגלית. בשל זה נחום לא ידע מחסור אפילו יום אחד מעת חתונתו.

מלבד זאת היה לנחום נדוניה עשירה שקיבל מחמיו בשווי חמישים אלף דולר, זה היה מושקע בבנק טפחות במניות חברת התרופות "טבע" חברה חזקה שכדאי להשקיע בה, נחום הצליח לעשות לעצמו קופה צדדית בסך של חמש עשרה אלף דולר אותם השקיע בפיקדון תחת בלטות. עתה יכול היה למשוך עשרת אלפי דולרים בלי לערער שם דבר. הוא ביקש מדודי שיביא לו שטר עם שני עדים כשרים ושני ערבים בעלי יכולת כדי שלא תהיה חלילה וחס בעיה הלכתית מבחינת חו"מ. הוא מוכן לעשות לו פריסה בעשר תשלומים שנתיים, כלומר דודי אינו חייב להשיב לו רק אלף דולר לשנה בפעם אחת. זו היא הלוואה נוחה ביותר אפילו לדלפון כמוהו.

לאחר שדודי השיג בחשאי את כל הדברים הנצרכים קיבל לידו את כל הסכום בדולרים חדשים שנראו שיצאו זה הרגע מבית הדפוס. עוד באותו ערב הניח במפתיע את כל הסכום על השולחן בעת שאכלו את ארוחת הערב בסוכה.

צילה חשה את כל גופה מתקשח מרוב הפתעה. היא לא האמינה על דודי שיעשה כזה מעשה ובכזה שקט מוחלט. בכי עז יצא מפיה בלי שליטה, זו הייתה התפרקות של הגוף לאחר המתח הנורא שאפף אותה משך חודשים, למרות ביטחונה בה, כל זה היה רק ברובד השכלי, אך גופה לא היה כל כך מאמין, כעת גילתה עד כמה גדול המרחק בין הידיעה להפנמה העמוקה. מזה עצמו הייתה מאד מאוכזבת, איך יתכן שכל כך הייתה בטוחה שעבדה על מידת הביטחון והיא כל כך רחוקה מכך כרחוק מזרח למערב.

לאחר שנרגעה החלה להודות לדודי על הנשיאה בעול וביקשה לדעת איך עשה את הנס הגדול הזה. דודי סיפר לה את כל השתלשלות הדברים ועל הנס הגדול שקיבל הלוואה בפריסה כה נוחה, עתה יוכל במשך השנה לגלגל את החובות, למרות שעדיין צריכים הרבה תמיכה כי המשכורת החודשית שלו היא לא כל כך גדולה לאחר כל הקיצוצים שעשה ראש הכולל. גם עבודות ה"פרי ליינס" שהיא עושה הן משענת קנה רצון, אם היא רוצה לעשות השתדלות יותר רצינית עליה להתחיל למסור שיעורים והרצאות בשכר ולא להיות צדקנית יותר מדי.

צילה לאחר החג פרסמה לראשונה בקרב כל ידידותיה כי היא לוקחת סכום מסוים מכל משתתפת בשיעורים כדי לכסות עלויות. התגובות היו חיוביות כל המשתתפות הבינו אותה, הן מאד התפלאו איך צילה לא נוטלת פרוטה אחת בעוד שכל המרצות החשובות נוטלות סכומים מכובדים כדי להצדיק את קיום השיעורים.

גם בתחום העבודות עשתה שינוי כשהחלה להודיעה שנכנסה לגרפיקה בצורה יותר רצינית, היא התקשרה עם כמה פרסומאיות והציעה להן את עבודותיה, היו לה עבודות ברמה גבוהה מאד, ולכן ביקשה סכומים מכובדים שנתנו לה בסיס קיומי איתן.

עתה החלה לבנות בסיס למשכורת מכובדת עליה יכלה להעמיד את קיום הבית בלי לגלגל חובות. דודי גם לט טמן ידיו בצלחת, הוא החל לתת שיעור במחשבת היהדות מתוך כתבי הרב דסלר, לשיעורים שלו יצא שם טוב, גם דודי ביקש סכום מסוים כדי לכסות עלויות.

בדלית ברירה לקחו שמרטפיות שתעזרנה בשמירה על הילדים הקטנים, צילה קלטה שהיא לא יכולה להסתגר בבית כשעבודת הפרי ליינס אינן מכסות כמעט כלום. החובות הגדולים לימדו אותה שצריכים להתגמש אם רוצים לחיות.

***

חודשיים תמימים עברו עליהם ברגיעות, דודי השקיע את עצמו בכולל כראש חבורה ובמשרה תורנית כמשיב בשיבה בלילות וראה חייל, אליהו בכורם הרווה אותם הרבה נחת, כשהתברר שהוא העילוי של הישיבה, הר"מ של השיעור רבי מנחם סיקרין התקשר אל דודי מספר פעמים לספר לו על הגאונות העצומה שמראה אליהו, כאשר לא אחת הוא ממוטט את היסודות של השיעורים, אבל תמיד הוא נזהר לא להביא אותו לחלישות הדעת, כל שאלה שנשאלת היא בשיא העדינות ומתוך כבוד רב, הוא מניח תמיד פתחי מילוט כדי לא לסגור את הר"מ בשום פינה, רבי מנחם מאד העריך את יקר מידותיו ושש עם השאלות אפילו שלא אחת נשאר בלי שיעור, גם הבחורים בשיעור לא הרגישו כי אליהו מתנשא עליהם, הוא חלק כבוד לכל חבר ונתן לו את ההרגשה כי הוא מעליו, זה האהיב אותו על כל חברי השיעור ומנע שלא תפרוץ קנאה ותחרות.

גם יתר הילדים נתנו להורים הרבה נחת כל ילד היה פרח מושקע, הבנים והבנות באו מבית מטופח למופת. נראה כביכול שהגיעו עתה אל המנוחה ואל הנחלה, לכל הפחות עד הקיץ כאשר דודי יצטוץ להתחיל בחיפושים אחרי משרה תחליפית כאשר הפעם המצב לא פשוט כאשר לא יודעים עד כמה מרסין מייזעס קלקל, הם עדיין לא יודעים מה הפיץ ועד כמה ניתן להפריץ את העלילות.

אבל למה לחשוב מחשבות כל עוד לא הגיע הזמן לכך, הלא כבר אמר החכם מכל אדם "אל תצור צרת מחר כי לא תדע מה ילד יום" מי שהוא בעל בטחון סומך בכל כוחו על הבורא עולם ולא חושב על יום המחרת. הוא יודע שהבורא יתבך דואג לו ולא יניח אותו, אפילו שהוא חוטא ופושע, מה שעליו לעשות לפשפש במעשיו ולחזור בתשובה כדי שמידת הרחמים תתגלגל עליו.

***

אלא שהמתח הגיע לפתע כשהוא לא מוזמן בכלל. צילה נתקלה במכתב באנגלית שהגיע לתיבת הדואר של ביתם. השולח הוא: הרברט בירנבוים מהעיר מיניאפוליס.

הרברט בירנבוים שהיה ממעריציו הגדולים של דודי מעת שהכירו בראש השנה, ביקש לברר מתי הוא בא לבקר במקום כפי שהבטיח לו ולחבריו, יש לו על מה לבוא למקום כעת, הוא עשה רשימה שמית של 140 חברים שרוצים ומשתוקקים לשמוע אותו.

חלקם הקטן הם מתבוללים כמוהו, נשואים לנשים נוצריות אבל רוצים לשמוע קצת על דת מכורתם, היתר הם גויים גמורים נוצרים ששייכים לכת האוונגליסטים אוהבי ישראל (נשיא ארה"ב דונלד טראמפ שייך לזרם הזה) הוא מוכן לממן את הטיסה ואת האירוח כולו בבית מלון עם אפשרות קייטרינג בכשרות מקסימליסטית. החברים מוכנים לממן לו על טרחת הנסיעה והזמן שישהה אצלם חודש תמים הם מוכלים לתקצב אותו בסכום מכובד ביותר \$10000 האם הוא מוכן לכך?

צילה הייתה המומה ראשה החל להסתחרר לחלוטין, דודי לא סיפר לה מאומה על כך שהוא הקים שיעור לנוצרים אוונגליסטים רח"ל, מה לו ולכל הסטרא אחרא, מה הוא נעשה מגייר בסיטונאות? הלא הסכנה היא כל כך גדולה אמנם דודי אינו חשוד בעיניה שייגרר לצד הנגדי, אבל מה לו ולכל כאבי הראש הללו, מה העניין לגייר נוצרים, אפילו אם יהיו לבסוף גרי אמת, הלא "קשים גרים לישראל כספחת" הקב"ה התרעם על משה רבינו עליו השלום שקירב את כל הערב רב, כמה צרות עשו לישראל, אלמלי הם לא היו חוטאים בחטא העגל, אם משה רבינו עליו השלום אבי הנביאים בעל הראיה הגדולה ביותר שקרואה באספקלריה המאירה ורואה כל דבר עד הסוף לפי הקב"ה לא היה עליו לקרב אותם כי רק צרות באים מהם, מה לו להתעסק עם אוונגליסטים שידועים כמורמונים שרק צרות צרורות היו מהם, למרות שהם מסתתרים במסווה של אוהבי ישראל כמה צרות הסבו לנו. איך נפל דודי הצדיק עם שטות זו?

היא החביאה את המכתב היא לא תראה לו זאת עד שלא תתייעץ עם אביה מורה דרכה רב שלמה שרפשטיין. היא שמחה שהיא זו שראתה את המכתב ולא הוא. אבל ידעה שאי אפשר לחסום את הדואר ויש גם מייל, אמנם לדודי אין גישה חופשית למייל, אבל לא אחת הוא רואה ביחד עמה את המיילים משיועדים עבורו. היא לא יכולה לצנזר ולהסתיר, זה לא טוב לחיות בהסתרה, כפי שהיא לא אוהבת חיים כפולים, אסור לה להציג איתו חיים כאלו.

***

בומרנג (מאת הרב רבי יאיר וינשטוק שליט"א)

ג'ורג' בראון יושב ליד המכתבה. עיניו בוהות באויר במבט מזוגג שאינו רואה מאומה.

הוא היה מאובן. דמו - כך נדמה היה לו - חדל לזרום בעורקיו. לבו פעם ככל הנראה. הוא הרגיש תקתוקים משונים הולמים בבית חזהו, אי שם בכלוב הצלעות שלו. אבל לא היו אלו פעימות לב רגילות אלא רשרוש מונוטוני שמתנהל בכוח האינרציה.

המכתב היה מונח לפניו על השולחן. שני דפים בסך הכול. הדף הראשון היה דין וחשבון רגיל על מצב החברה ששאוּלי בחר משום מה להניח אותו לפני המכתב האישי שלו. הדף השני וחשבון הזה על התזרים הפיננסי של חברת בראון היה בדרך כלל כל עולמו. שאוּלי היה לא רק בן בכור מצטיין בכל דבר אלא גם שותפו הראשי בחברת עסקי הייבוא שלו.

אבל כעת עניין אותו הדף הראשון כקליפת השום. הדף השני זה שהיה מקופל ומוחבא בצניעות חשודה בין קפליו של הדו"ח החודשי.

הוא כבר קרא את השורות הספורות האלו שבע פעמים, אולי שמונה. הן פילחו את לבו כמדקרות חרב.

"אבא היקר.

רציתי לבשר לך את הבשורה, כל כך חיכיתי לרגע הזה, אבל כשהוא הגיע איני מסוגל להוציא את המילים לא מהפה ואפילו לא מן העט.

אני מחכה כבר תשעה חודשים לומר לך 'נהייתי אבא', ואתה אבא היקר שלי הפכת לסבא. אבל כשזה קרה, קבלתי את האגרוף ישר בפרצוף, בצורה הכי כואבת.

היום בבוקר נולד לי בני הבכור, ואתה אבא'לה היקר והאהוב שלי הפכת לסבא. אבל לא, לא הפכת לסבא.

אני לא מתכוון לחזור על המשגה שלך אבא. אני לא אלק בדרכך. לא ארסק את חיי ואת חיי כל בני המשפחה שעוד יבואו בעתיד בעזרת ה'. נפש אחת אינה דוחה עשר נפשות אחרות.

כבר היום אתעניין ואשאל מה אני צריך לעשות. זה לא פשוט. אני קרוע מבפנים, אבל אינני מוכן שהילדים הבאים שלי יסבלו כמו שאני סבלתי.

מזל טוב(?)

בןך האוהב

שאוּלי"

מכתב כל כך קצר שהיה אמור לעשות אותו המאושר באדם. הוא היה צריך לטוס עכשיו לחנות המשקאות של "הפי דרינק" ולהביא לבית הכנסת 'תיקון' כזה שהעולם עוד לא ראה.

הקלה בעיניכם? נחמיה (הנקרא בשפת המדינה ג'ורג') בראון נהיה סבא!

אבל במקום שהיום הזה יהיה היום המאושר בחייו - הוא הפך ליום האומלל בחייו. האם כל מה שעשה היה טעות גדולה? הוא טעה לכל אורך הדרך?

ג'ורג' בראון היה אז סוחר רהיטים צעיר בתחילת דרכו. הוא פיתח את חנות הרהיטים הצנועה וחסרת היומרות של אביו ר' דוד בראון ב'לואר איסט סייד' שבמנהטן שמכר שם בעיקר כסאות שולחנות למטבח אך מי שהתעקש יכול היה לקנות אצלו גם שולחן סלוני אובלי הדור וכסאות מרופדים ואפילו ספות רכות טובעניות.

ג'ורג' היה סוחר בעל מעוף וחזון. הוא חשב בגדול ואת החנות הקטנה של אביו הפך לאולם מכירות ענקי המשתרע על פני מאות מ"ר. החנות שקקה קונים כל שעות היום כאשר עשרות מוכרים אדיבים וחייכניים מציעים את עזרתם לכל דורש בכל רגע נתון.

גם במישור המשפחתי ידע ג'ורג' רק טובה וברכה. רעייתו קלרה (בלומה) היא אשת חיל אמיתית שמעודדת אותו תמיד, מאמינה בו ודוחפת אותו ללא הרף לעוד הצלחה ועוד אחת.

קלרה ילדה לו את בנו הבכור שאול, ואחריו שתי בנות שכל אחת מהן הייתה פרח של ילדה.

הבית היה מלא עליצות ושמחת חיים. שאול היה ילד שובב ופיקח דומה בחיצוניות לאביו ובתכונותיו לאמו. הוא היה חד עין, מהיר תפיסה, מעמיק חשיבה ועולמו הפנימי מלא וגדוש. יכול היה לקרוא ספר ואחר כך לשקוע בהרהורים שעה ארוכה על מה שהספר רוצה לומר. הוא הצטיין בכושר ניתוח מעמיק ואבחון אנליטי. אחיותיו ירשו מהוריהן את כל הטוב שבהם. הן היו שופעות צחוק, בדיחות וחידודי לשון. היה זה בית שמח שכולם קנאו בו.

ואז הגיע דייויד.

הוא היה הילד הרביעי במשפחה. הילד שמרגע לידתו ביתה של משפחת בראון השתנה ללא הכר. התרסק לרסיסים.

שאול עוד זוכר את הטלפון מצלצל במטבח. הוא יושב עם בטי (ברכה) ופניני. הם אוכלים ארוחת ערב. אמא נעלמה בבוקר באופן חשוד מהבית. גם אבא לא חזר מהעבודה. אחר כך נכנסה הדודה ליזי ואמרה להם שאבא ואמא בבית חולים ובקרוב יהיו חדשות משמחות.

הם חיכו במתח ואז צלצל הטלפון. זה היה טלפון בצבע תכלת. עשוי פלסטיק קשיח ושואל אהב את החוגה המסתובבת שבצידה הפנימי של השפופרת הרחבה. הוא היה ילד בן 11. הבוגר שבין הילדים. הרים את השפופרת ושאל:

דדי?

הוא היה בטוח שזה אבא וציפה לשמוע את קולו המתרונון "מזל טוב!".

אבל במקום זה היה קרקור מרוסק באפרכסת. "שאול, נולד לך אח קטן".

שאול כבר התחיל לצרוח מזל טוב כאשר שמע את קולו המתייפח של אבא. שאול היה בהלם. ג'ורג' היה אדם קשוח שלא ידע לבכות. הוא רצה לחשוב שאביו מתרגש מאד, אבל ההבנה החריפה שלו לחשה לו על משהו כואב. הוא המתין.

ההמשך הגיע: "שאוּלִי, נולד לך אח קטן, אבל הוא לא ילד רגיל. הוא ילד מיוחד. לא תוכלי לעשות איתו בדיחות כמו שאתם אוהבים".

קולו של ג'ורג' נקטע שוב וכשניסה לדבר נחנק בדמעות. הוא ניתק את השיחה.

שאוּלִי ניסה להסביר לאחיותיו. בטי בת השמונה הבינה משהו ופניה התכרכמו. פניו בת החמש דחפה את אגודלה לפה והחלה למצוץ אותו כמו שעשתה תמיד כשהייתה עייפה. ההמשך היה חלום בלהות.

לאחר מעמד ברית עצוב חזרו אמא והתינוק הביתה. הילדים ראו את דייויד והבינו הכל. לא היה צורך להסביר להם שום דבר. הפנים המעוותות דיברו בעד עצמם. זו לא הייתה תסמונת דאון אלא סוג של פגם גנטי נדיר שמעוות את הפנים ופוגע בכל מערכות הגוף, המוח גם נכלל בהגדרה מערכות גוף...

רבנים ויועצים סוציאליים נכנסו לתמונה. היו הרבה שיחות והסתודדויות בחדר השינה. אבא ואמא דיבר בקולות מהוססים. היו טלפונים לא מובנים ואחת התמונות שתיכנס לאוצר זיכרונותיו של הילד שאוּלִי בראון היא זאת שבה אבא אומר לטלפון בפנים קרות בנימה נחרצת וכעוּסה גם יחד: כך החלטתי ואין על מה לדבר. דייויד לא ייצא מהבית!

*

דייויד הפך למרכז החיים של משפחת בראון. יותר נכון של ג'ורג' בראון. מנוע עיקש שיכול היה לגרום אחריו 100 קרונות רכבת הניע אותו יום אחר יום. שנה אחר שנה. דייויד היה כל עולמו של ג'ורג'. הוא היה אומר בסנטר נחוש. הבן שלי לא ייזרק למוסד ויירקב שם עד שימות. דייויד שלי יפרח בבית ובזכות הטיפול המסור שלי ושל קלרה הוא יהיה ילד רגיל לגמרי!

שאוּלִי ואחיותיו שילמו את המחיר. הם הוסטו הצידה מן הפוקוס המשפחתי. במרכז עולמם ועל ראש דאגתם ושמחתם של ג'ורג' וקלרה בראון עמד בן הזקונים שלהם, הילד המיוחד דייויד בראון. כל בדל חיוך שלו גרר צהלות אושר. חצי מילה הייתה עולם שלם בשבילם. מילה שלמה לא מרוסקת - התמצית המזוקקת של פסגת האושר!

"הוא אמר אבא" רקד ג'ורג' בשמחה עם דייויד בזרועותיו ונישק אותו ללא הרף. "הוא אמר אבא".

שאוּלִי בטי ופניו מעולם לא זכרו את אבא ואמא כל כך שמחים ומתגאים בהם כשהם אמרו משפטים שלמים, אפילו משחקי מילים מתוחכמים שהיו תחביבם של ילדי משפחת בראון לא קצרו רבע מן התשואות שגרפו חיוכיו ורסק מילותיו של דייויד. הם היו קטנים מדי להבין את ההבדל אבל בוגרים למדי להיפגע עד עמקי נשמתם מחוסר הענין שהוריהם האוהבים החלו מקרינים בצעד זוחל אבל בטוח.

למראית עין הכל המשיך להתנהל כרגיל. שולחנות השבת היו יפים ומפוארים. ג'ורג' היה מארח למופת ואז היה גם אבא למופת. שאוּלִי קיבל את תשומת הלב החסרה בעיקר בשבתות, כאשר האורחים מילאו בנוכחותם את הבית ועינים זרות בלשו אחר כל ניואנס של התנהגות חריגה.

כשהאורחים הסתלקו מיד חזר דייויד אל קדמת הבמה והפנט בנוכחותו את זוג הוריו למרבה דאבון הלב של אחיו ואחיותיו. שום דבר לא היה חשוב לידו. הכל התגמד.

חצי שנה לאחר בר המצווה המפוארת שלו הלך שאולי לישיבה קטנה. הוא בעצם לא הלך. הוא נסע. למרחקים. הוא היה בחור צעיר ורוב חבריו למדו בישיבות קטנות קרוב לבית ההורים, אבל שאולי חיפש את הישיבה המרוחקת ביותר ששכנה במרחק שש שעות נסיעה מבית ההורים. בטי ופניני למדו בבית יעקב בשכונת מגוריהם ולא יכלו לברוח כל כך רחוק, אבל במקום מרחק פיזי התרומם קיר חיץ נפשי בין ובין הוריהן. ג'ורג' וקלרה היו בטוחים ומשוכנעים עד מעמקי לבם כי הם יצליחו לשנות את עתידו של בנם הפגוע. הם באמת הצליחו בכך מבחינה מסוימת. חוות דעת רפואיות של בכירי הרופאים קבעו כי דייויד הצליח להתפתח במאות אחוזים יותר משאר הילדים הלוקים באותו פגם גנטי.

אבל ההצלחה הכבירה של ההורים המאושרים הייתה על חשבונם של שלושת ילדיהם האחרים שהפכו להיות סרח העודף מבלי שימת לב וללא שום כוונה רעה. פניני הייתה ילדת סנדוויץ' אמיתית, על כל המשתמע מכך. כל מטלה נפלה על כתפיה. כל עול הבית היה עליה ואם לא די בכך, היא גם הייתה צריכה לטפל שעות ארוכות בדייויד כאשר ההורים לא היו בבית. גם בטי הממורמרת פרקה עליה את מטען תסכוליה מדי פעם, גם היא לא מתוך שום כוונת זדון אלא כי פניני הייתה ילדה רכה טובת לב ושק חבטות נוח.

*

עיניו של ג'ורג' בראון היו מצועפות. שאולי בנו מחמדו השתדל ומשתדל להיות בן טוב ככל האפשר. לאחר נישואיו הפך להיות שותף בעסקי הרהיטים שלו בראותו כיצד אביו אינו מצליח להתמודד לבדו ועוד מעט לא ישרוד בעולם העסקים ההופך להיות מזמן לזמן יותר תחרותי וקשה, ולמרות שמטבעו נתבוך בכישרון אנליטי שהיה ממצב אותו בעמדה של אנליסט מן השורה הראשונה לא הילך בגדולות ובנפלאות והתייצב לימין אביו. תודות לתושייתו ומרצו הצליח להזניק קדימה את מחזור העסקים שקפא בשנים האחרונות ואף החל מתדרדר והולך.

לאחרונה הסתובב ופניו לא היו לו עוד. ג'ורג' הרגיש שמהו עובר על בנו. הוא ידע כי שמחה משפחתית ממשמשת לבוא ולא הבין מה פשר המבט המוטרד בעיניו של בנו מדי פעם כשהגיע מעירו המרוחקת כדי לגלגל עמו שיחה מסחרית. ניסה לדובב אותו ונתקל בחומה בצורה. שאולי סתם את פיו והשתדל להחביא את המבט העצוב שלו.

המכתב שנחת כרגע על המכתבה והגיע על ידי שליח מיוחד הכה אותו בתדהמה. עיגולים אדומים ושחורים החלו צפים מול עיניו. "עוד פעם זה חוזר על עצמו" לחש בשפתיים מלבינות. "עוד פעם!"

זיכרונותיו נשאו אותו אל ימי נעורותו בבית אביו הר"ר דוד בראון ז"ל.

*

הר"ר דוד בראון היה מיקירי תושבי שכונת 'לואר איסט סייד' במנהטן. יהודי תלמיד חכם יודע ספר וקובע עיתים לתורה. את חנות המכולת ה"גרוער" שלו הכירו היטב בשכונה,

בעיקר כל מקרי הסעד הקשים שבשכונה ואלו היו רבים. לאחר שחילק ללא הרף מצרכים ללא תשלום פשט את הרגל ונאלץ לסגור את המכולת. בתום תקופת התאוששות קצרה פתח חנות רהיטים בעצת רבני השכונה שנחלצו לעזרתו, ובהכירם את לבו הך כחמאה כיוונו אותו למסחר ברהיטים. הם ידעו כי שולחנות וכסאות, לא יוכל ר' דוד לחלק מכל הבא ליד...

ביתו של ר' דוד היה בית חסד, הכנסת אורחים היתה מיסודות הנהגת ביתו. אבל כשנולד לו בן פגוע ומעוות צורה, שנה וחצי לאחר הולדת בנו נחמיה, לא ידע את נפשו מרוב צער ויגון. הוא לא ידע כיצד להתמודד עם הבעיה ועשה כל שביכולתו להקל על ברוך, הילד הפגוע. הילד גדל ועם עליית הגיל החלו השתוללויות איומות בבית ושבירת כל כלי וכל רהיט אפשרי. הטיפול בו נעשה קשה יותר ויותר. ר' דוד ורעייתו שיינדל ראו בעיניים כלות כיצד כל ביתם הולך ונהרס כאשר תשומת הלב נודדת מן האחים והאחיות הנורמאליים אל האח החרג. 12 שנה עשו הכל כדי להעניק לו את מיטב היחס אבל בסופו של דבר הרימו ידיים. ברוך גדל ובעיותיו רק גדלו והחריפו.

ר' דוד בראון היה לא רק איש טוב ובעל חסד, אלא גם יהודי חכם ופרקטי. הוא יושב וחשב בינו לבין עצמו ובינו לבית רעייתו מה ניתן לעשות, וכאשר הגיע למסקנה כי ילד פגוע אחד הורס לו את חינוכם של ששה ילדים תקינים, החליט לעשות מעשה שעלה לו בדם לבו.

הוא בירר אודות מוסד לילדים פגועים אי שם בברוקלין ושלח את ברוך לשם.

באותו יום עמדו ר' דוד וברוך על מדרגות הבית. ר' דוד החזיק את המזוודה הגדולה והמיושנת וחיבק את כתפיו של ברוך. ברוך ניסה לחייך לעבר המצלמה של השכן קלמן ברודי שהנציח את רגע הפרידה במצלמה שהייתה אז מצרך נדיר למדי אבל במקום צחוק פרצה מגרוננו יבבה. הוא הבין שמרחיקים אותו מהבית.

"אני רוצה להישאר כאן" לחשו עיניו בתחינה אילמת.

ר' דוד הביט בו לרגע ואז סובב את ראשו הצידה. הוא החניק בכי ואז חזר וסובב את ראשו לעבר ברוך כשחיוך מלאכותי מרוח על פניו. "תיסע עם נחמיה ויהיה לך טוב" לחש לאוזנו של ברוך ותקע לידו סוכריית שוקולד משובחת. כוחותיו לא עמדו לו לנסוע עם ברוך ולהפקיד-להפקיר אותו בידי אנשים זרים. הוא הטיל את המשימה על כתפיו של נחמיה שהיה בסך הכל "בר מצווה בחור'ל" וליווה אותם לתחנת הרכבת התחתית ה"סאבוויי".

ברוך יושב מצונף בתוך עצמו לאורך כל הנסיעה ולא רצה להרים את ראשו לעבר פיו של נחמיה שידבר אליו דברי ניחומים ללא הרף. דונט וורי, אל תדאג, יהיה לך שם טוב. בדרנו עליהם והם אנשים נפלאים.

ככל שהתקרבה הרכבת התחתית לעבר תחנת היעד גבר הרעד בגופו של ברוך והוא נעשה חיוור יותר ויותר. אם אי פעם פקפק נחמיה ברמת תבונתו של אחיו כעת ידע את האמת. ברוך היה פגוע בגופו ובכושר הביטוי שלו אבל מוחו תפקד ללא דופי. הוא הבין הכל, אולי עוד יותר מילד רגיל. ברגליים פקות נגרר אחרי נחמיה בדרך אל המוסד - מבנה אפרורי קודר ומאורך שהשרה רושם מוזנח קשות.

מנהל המוסד, יהודי חבוש כיפה קטנה וזקן סנטר מרובע לבן הושיט יד לחה לעבר נחמיה, אחז במזוודה האפורה והאיץ בהם למהר. "תגיד לו שלום יפה" דחק בנחמיה. "הוא מפסיד את ארוחת הצהרים. דווקא היום יש קציצות עוף טעימות ברוטב עגבניות".

נחמיה חיבק את כתפיו הרועדות של ברוך והלה סירב להתנתק ממנו. הוא אחז בו כבצבת. "נו, נו" נזף בו המנהל, "קאם איהר". הוא ניסה לתפוס בידו הרוטטת של ברוך אבל זה משך את ידו בכל כוחו, ושוב כבש את פניו בחיקו של אחיו.

נחמיה ליטף את ראשו ממושכות וחש אובד עצות לחלוטין.

לפתע הרים ברוך את ראשו והביט בנחמיה בעינים מלאות דמעות. "דו נוט ליב מי" (אל תעזוב אותי).

נחמיה קפא.

ברוך דיבר!

אלו היו המילים הראשונות שהוציא מפיו אי פעם בימי חייו.

הוא עמד הלום רעם. ברוך יודע לדבר!

שמעת מה שהוא אמר? פנה בצרחה פראית אל המנהל. "אני חוזר איתו הביתה, הוא יודע לדבר!".

אל תבלבל את המוח! הדף אותו המנהל בגסות. תקציב הסעד שלו גדל על כל ראש והוא לא התכוון לטרף להישמט מפיו. ביד קשוחה החל גורר את ברוך במעלה המדרגות ונבלע בפתח המסדרון האפלולי.

נחמיה הביט בהם בעינים רטובות. האם אוזניו הטעו אותו או שהוא אכן שמע את הזעקה הנוראה מפיו של ברוך "אני רוצה הביתה".

הוא ייבב כל הדרך חזרה וחש רגשי אשמה נוראים. עשיתי עוול נוראי, לחש לעצמו, ברוך היה צריך לחזור איתי הביתה.

כשהגיע אל בית הוריו היה סר וזעף ולא רצה לענות לאף שאלה. את אביו סקר במבט כועס עד להשחית. "הפקרת את הבן שלך" לחש ללא קול.

אבא ואמא נסעו לבקר את ברוך מדי חודש.

אבל הם לא נסעו הרבה.

לאחר ששה חודשים הגיעה הידיעה הנוראה מהנהלת המוסד: ברוך נפטר מדלקת ריאות. סיבוך אופייני למחלתו.

לאחר השבעה היה זה נחמיה שנסע שוב את כל הדרך חזרה אל המוסד והביא משם את בגדיו של ברוך במזוודה האפורה הישנה. פניו העגומות אמרו את הכל לנוסעי הרכבת האחרים. הטרגדיה הנוראה חרצה קוים עגמומיים בפניו. "לעולם לא עוד" לחש לעצמו. "אני לא אעשה דבר כזה לאף אדם בעולם!"

עם אביו לא יכול היה לדבר תקופה ממושכת לאחר מכן. מבטו המאשים רדף את ר' דוד וחורר אותו בקטרוג אילים: הפקרת את ברוך ולכן הוא מת!

לעולם לא ישכח את הלילה הראשון לאחר קבורתו של ברוך. הוא לא יכול היה לשאת את האוירה הנוראה בבית. את המועקה בלבבות. הוא חש כעס נורא על כולם. בשקט חמק מן הבית, אל הרחוב הקפוא. והחל מתרחק בצעדים איטיים. הקרח עצר אותו לאחר כחמישים מטרים. הוא החליק ומעד על כל צעד וידע כי עוד כמה צעדים כאלו עם נעלי הספורט, הנעליים אותן מותר לנעול בימי האבל, הוא יחליק ועלול לשבור יד או רגל.

פתאום מצא את עצמו שטוח על הארץ. צלעותיו דואבות מן המכה המייסרת. לאטו התנער מפירווי הקרח. ניסה לקום ולא הצליח.

עיניו מלאות הדמעות של ברוך עמדו מולו במלוא שקיפותן. "דו נוט ליב מי" לחשו שפתיו. הוא התיישב על המדרכה הקפואה. ראשו כבוש בין ברכיו ובכה שעתיים רצופות. "סלח לי ברוך שלא לקחתי אותך הביתה, לא יכולתי" חזר ואמר שוב ושוב כמו הייתה זו תפילה עתיקה שיש לאומרה מאות פעמים. הוא הרגיש הקלה לאחר כל פעם שאמר את המילים.

ברוך עמד לידו, ברור וחי. "אל תבכה נחמיה, ככה נגזר ממרומים, ככה רצה ה' יתברך. עכשיו טוב לי, אני נמצא ליד כסא הכבוד ונהנה מזיו השכינה, אל תצטער בגללי".

הוא נמוג באוויר ודמותו התמוססה אט אט. פורחת ודואה אל השמים האינסופיים.

נחמיה התמוטט וגופו הקפוא השתרע על המדרכה הקפואה.

כשהתעורר מצא את עצמו בבית קודח מחום. "דלקת ריאות" קבעו הרופאים. "הילד הצטנן ברחוב הקר, תשמרו עליו".

אבא ואמא עשו הכל להחלימו. הוא קיבל את מיטב התרופות. המחלה ששלחה את אחיו לעולם האמת לא תשלח לשם עוד בן.

אבל גופו היה חסון יותר מגופו השברירי של ברוך ולאחר שלושה ימים בהם קדח ולהט בחום גבוה ניצח את המחלה ויכול לה.

כשהתחתן לקח עמו בין חפציו האישיים את המזוודה האפורה הישנה, גלעד לזכר אחיו האהוב ברוך. היא הייתה מקור ההשראה שלו כאשר החליט בכוחות נפש אדירים לא להוציא את דייד הפגוע מהבית. היא תמיד הייתה שם כעדות אילמת לרגע המייסר ההוא שנחרט בלבו כמכוות אש צורבת לעד ונצח נצחים.

*

היום - מכל הימים - חל יום היארצייט של אביו ר' דוד. ג'ורג' בראון התכוון ללכת לבית הכנסת להתפלל שם לעילוי נשמת אביו כאשר לפתע נשמעה דפיקה על דלת החדר והשלח, אבך אדום זקן מיהר למסור לידיו את המעטפה לא לפני שוידא כי הוא אכן אביו של ר' שאול בראון.

המילים צנחו על ראשו כסלעים ענקיים. המכה חזרה לבית בראון בפעם השלישית. אותו פגם גנטי, אותו עיוות מוזר שאין לו תקנה. מחלה חשוכת מרפא.

אני לא רציתי להפקיר את בני בגלל אחי החולה, זלגו עיניו דמעות דם, אז בא בני שאול ומחזיר לי את הנהגתו של אבא בדלת הקדמית. הוא קרא שוב ושוב את המילים הנוראות: "אני לא מתכוון לחזור על המשגה שלך - אבא. אני לא אלך בדרכך. לא ארסק את חיי ואת חיי כל בני המשפחה שעוד יבואו בעתיד בעזרת ה'! נפש אחת אינה דוחה עשר נפשות אחרות.

כבר היום אתעניין ואשאל מה אני צריך לעשות. זה לא פשוט. אני קרוע מבפנים, אבל אינני מוכן שהילדים הבאים שלי יסבלו כמו שאני סבלתי.

ברוך חזר אליו במכת בומרנג!

בשארית כוחותיו עטף את עצמו בטלית והתפלל במשרדו. כוחו לא עמד לו ללכת לבית הכנסת. את הקדיש יאמר בתפילת מנחה. את התיקון ייתן מחר בבית הכנסת. הוא יספר לכולם שנועשה סבא. לא יסתיר את הילד מאף אחד.

הוא גם ידע מה יעשה אחר כך. שאולי מחפש מוסד עבור בנו הטרי. הבית שלו יהיה המוסד. הוא יגדל את הילד (אולי יקראו לו ברוך?) וזאת תהיה כפרתו על כך שהפקיר את ברוך בפתח המוסד.

"מזל טוב לך שאולי" לחשו שפתיו ואצבעותיו מיששו את עליו הירוקים של הפילודנדרון מאחורי כסאו המרופד. "סבא לא יפקיר את נכדו. אני מתמודד עם דייויד ואתמודד גם עם הנכד שלי. דור שלישי פגוע. אל תדאג שאולי, הבן שלך לא ילך למוסד. הבן שלך יחזור הביתה".

~~~~~
לעילוי נשמת א"מ האשה הצדקנית המופלאה

מרת שפרה ע"ה (וינשטוק)

אשת אמו"ר הגה"ח רבי שלמה מנחם וינשטוק זצ"ל

בת הגה"ק המקובל רבי חנוך חיים הכהן (קאהן) זצוק"ל

למלאות 20 שנים להסתלקותה

י"ג באב תשס"ה.

תנצב"ה

זכותה תעמוד לכל בניה וצאצאיה שיחי' עמו"ש.

////////////////////////////////////

התודה והברכה לכל אלו שמסייעים להצלחת הגיליון!!!

hanoch90@gmail.com

הבהרה חשובה הסיפור שאני כותב כבר שלוש שנים בנוי על הסיפור שכתב אחי הסופר האגדי רבי יאיר שליט"א "לב נשבר" (הסיפור מעובד כמובן במיקס המיוחד של מסיפורי המגיד עם הרשאה מיוחדת לכך מאת אחי שליט"א)

כשקראתי לסיפור "בומרנג" לא ידעתי שאחי שיחי' עצמו כתב עוד סיפור מדהים ביותר בשם "בומרנג" זה הסיפור שאני מביא אותו כעת לרגל היארצייט ה-20 של אמנו מורתנו מרת שפרה וינשטוק (אשכול) ע"ה בת איש קדוש ביותר הגאון המקובל רבי חנוך חיים הכהן זצוק"ל רבה של העיר דוברון ליד צ'כוסלובקיה. שעלה לירושלים בשנת תר"ס ונקרא בפי כולם "רב חיים כהן" לא היה צריך לשאול מי הוא, כשאומרים רב חיים כהן הכוונה אליו, היה תלמיד ה"קדושת יו"ט" מסיגעט וממקימי "כולל מונקאטש" בירושלים.

אמנו עליה השלום הייתה סופרת דגולה בעל אשכולות רבים, חיברה ספרי שירה ופרוזה מיוחדים במינם בעומק שלהם, העידו בפני תלמידי חכמים גדולים שקראו את ספריה שהיא הייתה ברת המעלה עם נשמה גבוהה מאד.

זכתה אמנו הצדקנית להיות "אשת חבר" כפשוטו לאבינו הצדיק הגה"ח רבי שלמה מנחם זצ"ל משך 63 שנים, היא לא רצתה שאבינו יעשה פעולה כל שהיא שתפריע לו לעבודת ה' וללימוד, התענוג העילאי שהיה לה לקום לפנות בוקר ולשמוע את הניגון החרשי של אבינו בעת שלמד גמ' בעומק העיון לאור הפנס של הרחוב ששלח נגוהות אור אל בתינו, לא הייתה מאושרת ממנה בעולם שזכתה להיות משמשת בקודש ואין ספק שהיה לה חלק רב בתורת אבינו שיגע בתורה עד כלות הכוחות עד שניתן היה להמליץ עליה "תורתי באה ממנה".

נסתלקה לפניו כ-7 חודשים, וקשה היה לאבינו הצדיק זצ"ל הסתלקותה ביותר. תנצב"ה.